

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย
รูปแบบการจัดการการตลาดที่เหมาะสม โดยเครือข่ายการท่องเที่ยว
โดยชุมชน ต.ห้วยปูลิง กรณีศึกษา จอโกะ อีโคเทรค

โดย
นายอาศรี ฉีโย และคณะ
ตุลาคม ๒๕๕๑

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย

รูปแบบการจัดการการตลาดที่เหมาะสม โดยเครือข่ายการท่องเที่ยว

โดยชุมชน ต.ห้วยปูลิง กรณีศึกษา จอโกะ อีโคเทรค

คณะผู้วิจัย

นายอาศรี ฉโย นักวิจัย

นายจารุพงษ์ กอแก้ว ผู้ช่วยนักวิจัย

นางสาวสุพร กอแจ ผู้ช่วยนักวิจัย

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป" กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น เป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ "คน" ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ "กระบวนการ" มากกว่า "ผลลัพธ์" เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย "เวที" (การประชุม เสวนา พุดคุย ถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิก อบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือ กลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ "ปัญญา" ในกระบวนการวิจัย

"กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น" หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ "คำถาม" หรือ "ความสงสัย" บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น "คำถาม" ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัย อยู่ตรงไหน มีการหา "ข้อมูล" ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ "วางแผน" การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ "บันทึก" มีการ "ทบทวน" ความก้าวหน้า "วิเคราะห์" ความสำเร็จ และอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ "ถอด" กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ "สรุปบทเรียน" ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย "ผู้ที่สงสัย" ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับ ครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่า ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และ นักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าว ได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัย สู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

รูปแบบการจัดการการตลาดที่เหมาะสม โดยเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต.ห้วยปูลิง กรณีศึกษา จอบะ อีโคเทรค

อาศรี นีโย, จารุพงษ์ กอแก้ว และ นางสาวสุพร กอแจ

บทคัดย่อ

บทบาทจอบะ อีโคเทรค คือ เป็นบริษัททัวร์ทางเลือกในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ไม่หวังผลกำไร สูงสุดเป็นตัวเงิน แต่เน้นงานพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบการจัดการโดยชุมชน และโยงถึงการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากร การสนับสนุนงาน CBT ด้านการตลาดเพื่อชุมชน และเป็นตุ๊กตาให้บริษัททัวร์ในแม่ฮ่องสอนได้คำนึงถึงการเคารพในกติกา และการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะ บ้านห้วยอี ซึ่งถือเป็นพื้นที่นำร่องของการทำ CBT เป็นงานประชาสัมพันธ์สื่อเชิงบวกซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายหลักของชุมชน ในรูปแบบใหม่และได้เนรร่วมในการสร้างความเข้าใจในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านจากนโยบายของภาครัฐ ทำหน้าที่สื่อภาคประชาชนได้อย่างภาคภูมิ

อย่างไรก็ตาม ข้อค้อยซึ่งทำให้เกิดข้อจำกัดในการทำงานก็มีอยู่มากเช่นกัน เพราะงานโดยรูปแบบของจอบะ อีโคเทรคเป็นเรื่องใหม่ซึ่งขาดต่อการเข้าใจของทุกคน อีกทั้งทุนที่เป็นเงินบริหรน้อยไป ทำให้สภาพคล่องในการบริหารจัดการไม่มี มีค่าใช้จ่ายสูง รายได้ต่ำ เนื่องจากไม่มีทุนในการลงทุนเรื่องรถ และ โกดี้ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการมีทุนต่อยอด และกำไร ในการบริหารจัดการ แต่ชุมชนก็แสดงความสนใจ หากมีโอกาสที่จะ ได้เรียนรู้เรื่องการตลาด ซึ่งเป็นอีกกระบวนการหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยว จึงเกิดคำถามขึ้นว่า ชุมชนมี ศักยภาพเพียงพอหรือไม่ ที่จะทดลองทำเรื่องการตลาด ชุมชนจะต้องมีรูปแบบเครือข่ายของตนเองในรูปแบบใด เพื่อที่จะจัดการตลาด โดยชุมชนเอง และชุมชนสามารถทำเองได้ทั้งหมดหรือไม่ อย่างไร ซึ่งผลจากการศึกษาทำให้ได้ข้อสรุปในเบื้องต้นต่อแผนพัฒนาการจัดการด้านตลาดของชุมชนเครือข่าย ดังนี้

1. แผนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยว 4 หมู่บ้านเพื่อให้สามารถเป็นศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยว และให้มีบทบาทในการเป็นศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวระหว่าง 4 หมู่บ้าน, เป็นศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว 4 หมู่บ้าน, เป็นศูนย์ที่แสดงกิจกรรมวัฒนธรรมของคนปากาเกอญอ, เป็นศูนย์เพื่อประสานงานด้านการตลาดการท่องเที่ยวของ 4 หมู่บ้าน โดย

2. แผนด้านการพัฒนาข้อมูลภายในศูนย์ฯ ได้แก่ 1)ข้อมูลแผนที่ การท่องเที่ยวแต่ละหมู่บ้าน และที่เชื่อมโยง 4 หมู่บ้าน 2)ข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนประเพณีวิถีชีวิตเช่นการข้อมผ้าสี่ธรรมชาติ ประเพณีมัดมือ เป็นต้น 3)ปฏิทินวิถีชีวิต การเพาะปลูก การตีเหล็ก เป็นต้น 4)ข้อมูลกิจกรรมชุมชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการป่าชุมชน 5)กฎระเบียบหมู่บ้าน/การจัดการ

ท่องเที่ยว 6)ทำเนียบข้อมูลบริษัททัวร์ หน่วยงานองค์กรที่สนับสนุนการท่องเที่ยวและการตลาด ชื่อที่อยู่ ที่ติดต่อ

3. แผนการจัดทำข้อมูลเพื่อนำเสนอบริษัททัวร์/หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการตลาดการท่องเที่ยว ได้แก่ 1)ข้อมูลโปรแกรมทัวร์ของแต่ละหมู่บ้าน ระยะเวลา เส้นทาง และกิจกรรมการท่องเที่ยว ตามฤดูกาล 2)เงื่อนไข กฎระเบียบของชุมชนเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว 4 หมู่บ้าน 3)ข้อมูลเผยแพร่วัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชาวปกากะญอห้วยปูลิง และ ผลิตภัณฑ์/สินค้าชุมชน 4)รูปแบบวิธีการประสานงานการติดต่อกับชุมชน

โดยมีประเด็นการศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการที่เหมาะสมต่อไป ได้แก่ 1) รูปแบบโครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์ฯ 2)บทบาทของศูนย์และคณะทำงาน 3)แนวทางการจัดทำข้อมูลที่จะนำเสนอ

4. แผนด้านการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ได้แก่ 1)การพัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสารภาษา 2)ทักษะในการผลิตสื่อ การบันทึก การถ่ายรูป 3)ทักษะ ความรู้ในการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ สินค้าชุมชน 4)ทักษะในการเป็นวิทยากรชุมชน การถ่ายทอดองค์ความรู้ เพื่อพัฒนาไปสู่การเป็นพื้นที่แหล่งเรียนรู้ การจัดฝึกอบรม ศึกษาดูงานในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

5. แผนด้านการนำเสนอและแลกเปลี่ยนบทเรียนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเครือข่าย

จากข้อจำกัดในกระบวนการดำเนินงานที่มีปัจจัยแวดล้อมสำคัญหลายประการทำให้ผลการศึกษาภายใต้ระยะเวลาดำเนินงาน โครงการยังไม่สามารถสรุปผลที่ชี้ชัดตอบได้อย่างชัดเจนว่า รูปแบบการจัดการตลาดที่เหมาะสมของชุมชนเป็นอย่างไร แต่ก็ได้มีข้อเสนอต่อแนวทางการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาไปสู่แนวทางการจัดการตลาดที่เหมาะสมของชุมชนเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวในระยะต่อไป

สารบัญ

หน้า

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

บทคัดย่อ

บทที่ 1 บทนำ

หลักการและเหตุผล

1

คำถามและวัตถุประสงค์โครงการ

6

อภิธานศัพท์ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง

9

บทที่ 2 วิธีการดำเนินงาน

แนวทางการดำเนินงานในช่วงที่ 1

10

กิจกรรมการศึกษาข้อมูลในช่วงที่ 1

16

แนวทางและแผนการดำเนินงานในระยะที่ 2

32

บทที่ 3 ผลการดำเนินงาน

บริบทชุมชนบ้านห้วยฮี้

33

บริบทชุมชนบ้านห้วยดองก้อ

39

บริบทชุมชนบ้านห้วยกุ่ม

51

บริบทชุมชนบ้านน้ำฮูหายใจ

55

เครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนตำบลห้วยปูลิง

57

การจัดการด้านการตลาดการท่องเที่ยวของจอบโกะอีโคเทรค

96

บทที่ 4 สรุปผลการดำเนินงาน

เครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยปูลิง

109

สรุปเป้าหมายด้านการท่องเที่ยวของ 4 หมู่บ้าน

111

บทเรียนการดำเนินงานของจอบโกะอีโคเทรค

114

สรุปข้อเสนอแผนการดำเนินงานเพื่อการจัดการตลาดฯ

115

บรรณานุกรม

บทที่ 1 บทนำ

โครงการ รูปแบบการจัดการการตลาดที่เหมาะสม โดยเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต.ห้วยปูลิง ภูมิศึกษา จอโกะ อีโคเทรค

หลักการและเหตุผล

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism-CBT) เกิดจากการบุกเบิกของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนขนาดเล็ก และกลุ่มนักกิจกรรมทางสังคม ที่มีได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนต่างประเทศ แต่มาจากการริเริ่มและแสวงหาทางเลือกของการพัฒนาจากการวิเคราะห์สถานการณ์สังคม และใช้การท่องเที่ยวเป็นช่องทางในการเผยแพร่ผลกระทบจากการพัฒนาในภาวะที่สังคมยังไม่มีความเป็นประชาธิปไตย โดยมีความเคลื่อนไหวของกลุ่มคนทำงานอยู่เป็นระลอก อาทิ คุณชนันต์ ผลโลก ในปีพ.ศ. 2530-2537 แต่เมื่อประเทศมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นก็ยุติบทบาทลง หรือของมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอศ.) เพื่อเผยแพร่ปัญหาสังคมให้คนทั่วไปในสังคมได้รับรู้และเข้าใจผ่านการท่องเที่ยว ต่อมาภายหลังได้พัฒนาเป็นโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ ลงไปทำงานพัฒนาร่วมกับชุมชนจนเกิดรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2537 ถึงปัจจุบัน (สถานการณ์การท่องเที่ยว: 2545, 14)

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติหลั่งไหลกันเข้ามาแสวงหาความเป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมอันโดดเด่น ที่ยังคงเป็นเอกลักษณ์จวบจนถึงทุกวันนี้ ฤดูท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนคือ ช่วงเดือน ตุลาคม- กุมภาพันธ์ ของทุกปี นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ จะมาเที่ยววิถีชีวิตชุมชน ความหลากหลายของชนเผ่า และสัมผัสธรรมชาติ เช่น เที่ยวบ้านชาวเขา การเดินป่า เที่ยวถ้ำ ฯลฯ

ตั้งแต่ ปี พ.ศ 2537 จนถึงปัจจุบัน การท่องเที่ยว กลายเป็นรายได้หลักของจังหวัด นอกเหนือจาก การทำเกษตรกรรม หน่วยงานภาครัฐ (จังหวัด, อบต.) และภาคเอกชน (ผู้ประกอบการ การท่องเที่ยว, ร้านอาหารที่ระลึก, โรงแรม) ได้ให้ความสำคัญและร่วมมือกันสนับสนุนส่งเสริม และพัฒนา การท่องเที่ยวภายในจังหวัดกันมากขึ้น จนการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวกลายเป็นนโยบายหลักของจังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่ นโยบายของภาครัฐ ที่พยายามใช้ การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือมุ่งเน้นการแก้ปัญหาเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ยังขาดนโยบายการเตรียมความพร้อมชุมชน เรื่อง ศักยภาพขีดความสามารถของชุมชนในการรองรับนักท่องเที่ยว และมาตรการป้องกันผลกระทบต่างๆ

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา จังหวัดแม่ฮ่องสอน เคยได้รับผลกระทบของการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของจำนวนนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนที่เป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของชนกลุ่มน้อย ซึ่งผู้ประกอบการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เคยนำนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนไม่ได้ให้ชาวบ้าน

เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการตัดสินใจที่จะทำแผน, ไม่มีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และแนะนำผลกระทบเชิงลบแก่ชุมชนน้อยมาก ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ จะตกอยู่กับคนบางกลุ่ม โดยปกติจะเป็นคนนอกชุมชน หรือแม้กระทั่งตกอยู่กับกลุ่มคนภายนอกประเทศ ค่าใช้จ่ายต่างๆ ไป ชุมชนกลับเป็นผู้แบกรับภาระ

โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม จังหวัด แม่ฮ่องสอน เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนท้องถิ่นที่ทำงานร่วมกับชุมชนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำปาย เรื่องการจัดการทรัพยากร มาเป็นระยะเวลาประมาณ 14 ปี ได้สังเกตเห็นถึงความเป็นไปได้ ในการสร้างมาตรการป้องกันผลกระทบของการท่องเที่ยวที่จะเข้ามาทำให้บริบทชุมชนเกิดความสั่นคลอน โดยมองผลกระทบที่ชุมชนได้รับ เพราะ ชุมชนไม่สามารถหนีพ้นการเป็นพื้นที่ถูกท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการนำเที่ยวโดยไกด์ท้องถิ่นบ้าง (บ้านห้วยตองกือ บ้านห้วยกึ่ง) นักท่องเที่ยว มาเที่ยวกันเองบ้าง (บ้านน้ำฮู บ้านห้วยฮี้) ทั้งนี้ ชุมชนจึงเป็นเพียงผู้ถูกท่องเที่ยว หากแต่ ชุมชนมีศักยภาพมากพอ ที่จะออกแบบ การท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยตนเอง ไม่ใช่ถูกจัดการโดยผู้อื่น

ในขณะเดียวกัน เราไม่สามารถยับยั้งกระแสการท่องเที่ยวได้ การเตรียมความพร้อมชุมชน โดยใช้กระบวนการ การท่องเที่ยวโดยการจัดการของชุมชน (CBT) เข้ามาเป็นมาตรการป้องกันผลกระทบต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น และการท่องเที่ยว น่าจะเป็นสะพานเชื่อมต่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างชุมชนและผู้มาเยือน และตัวชุมชนเองก็หวังว่า นักท่องเที่ยวยังเป็นสื่อกลางและกระบอกเสียงของชุมชนในการบอกเล่าเรื่องราวการจัดการทรัพยากร และวิถีชีวิตชุมชน ต่อคนภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความขัดแย้งเรื่องการจัดการป่า ที่ทุกวันนี้ภาครัฐก็ยังไม่เข้าใจและยอมรับ การท่องเที่ยวจึงเป็นเสมือนช่องทางหนึ่งในการพยายามชักชวนให้ทุกฝ่ายได้เข้ามาเห็น เรียนรู้และทำความเข้าใจ ผ่านรูปแบบการเข้ามาท่องเที่ยวโดยตรง

ชุมชน ปกาเกอญอ ที่ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่ชุมชนเป้าหมายแรกของ โครงการฟื้นฟูฯ ที่ต้องการขยายผลเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยช่วงก่อนปี 2540 การคมนาคมของตำบล ห้วยปูลิง ยังไม่สะดวกนัก การเข้าออกของหมู่บ้านยังค่อนข้างลำบาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูฝน ขณะนี้ ยังไม่มีองค์กรและหน่วยงานไหนรู้จัก และสนใจบ้านปกาเกอญอ ที่นี้อย่างชัดเจน

ในระหว่างปีพ.ศ. 2535-2540 โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน (TG) เป็นองค์กรแรกๆ ที่ได้บุกเบิกงานพัฒนา และได้เข้ามาทำงานร่วมกับหลายหมู่บ้านในตำบล ห้วยปูลิง ก่อนหมดโครงการ TG ได้ร่วมกับชาวบ้านจัดทำ Model การจัดการที่ดินและการจัดการป่าของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเกิดความเข้าใจร่วมกันภายในชุมชนเรื่องแนวเขตและการจัดการป่าและที่ดินทำกินของชุมชน

ในขณะเดียวกัน บ้านน้ำฮู บ้านห้วยฮี้ บ้านห้วยตองกือ และบ้านห้วยกึ่ง เป็นหมู่บ้านหลักๆ ของพื้นที่ ที่มีนักท่องเที่ยวผ่านไปมา และพักค้างคืนบ้างแต่ไม่มากนัก ทั้งนี้ โดยการนำของ มัคคุเทศก์ทัวร์ป่าในแม่ฮ่องสอน ซึ่งครั้งนั้นจะเป็นการมาเที่ยวแบบการดูวิถีชีวิตชาวเขา ทำให้ทัศนะ

ของชาวบ้านต่อคนภายนอกที่เข้ามาเสมือนแขกต่างบ้าน ชาวบ้านได้ให้การต้อนรับโดยไม่ได้คิดเรื่องเงินทอง แต่ชาวบ้านบางคน โดยเฉพาะที่ บ้านห้วยกุ่มและบ้านห้วยฮี ก็อาจจะได้รับค่าตอบแทนตามแต่ความพึงพอใจของมัคคุเทศก์ ซึ่งยังไม่มีระบบการจัดการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ทำให้รายได้กระจุกตัวอยู่ที่คนใดคนหนึ่ง ไม่เกิดการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงภายในชุมชน

ต่อมาในปีพ.ศ. 2539 TG ร่วมกับ โครงการฟื้นฟูฯ ได้ปรึกษาหารือเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น โดย TG ได้ถ่ายโอนงานบางส่วนให้ โครงการฟื้นฟูฯ เป็นที่เล็งสานต่องานการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน โดยมี สกว. และ TG สนับสนุนเงินทุนในการจัดฝึกอบรมเรื่องการบริหารความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว มีเจ้าหน้าที่จาก TG, โครงการฟื้นฟูฯ และโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST) เป็นทีมวิทยากร

ทัวร์นำร่องได้ถูกจัดขึ้นครั้งแรก ปีพ.ศ. 2541 บทบาทของชาวบ้าน ณ ตอนนั้น คือการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทั้งชุมชน ได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประเมินผลและร่วมรับประโยชน์ ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและชนเผ่าของตน อย่างไรก็ตามชาวบ้านบางส่วนยังไม่มั่นใจว่าชุมชนจะสามารถจัดการท่องเที่ยวได้หรือไม่ และจะได้รับการยอมรับมากน้อยแค่ไหน ใครจะเป็นผู้นำพานักท่องเที่ยวเข้ามา

ปีพ.ศ 2542 ได้เกิดการก่อตั้งกลุ่มท่องเที่ยว บ้านห้วยฮี โดยขณะนี้มียุทธศาสตร์การจัดการที่ค่อนข้างเป็นรูปธรรมคือ มีกลุ่ม/ มีการจัดการ/ มีคณะกรรมการ / มีสถานที่ท่องเที่ยว / มีกฎระเบียบ/ มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว (หมู่บ้านอื่น ๆ ในเครือข่ายตำบลห้วยปลิงรับรูปแบบจากบ้านห้วยฮี ไปใช้เป็นตัวอย่งในการจัดการการท่องเที่ยวของตนเองในเวลาต่อมา)

ในปีพ.ศ. 2541-2542 ชาวบ้านจินตนาการไม่ออก มีความกังวลว่าจะไม่มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวลักษณะแบบนี้ และไม่มั่นใจในการทำเรื่องนี้เลย การจัดการในตอนนั้นจึงเป็นการมาเที่ยวกันเองของ โครงการฟื้นฟูฯบ้าง REST บ้าง เพื่อให้ชุมชนได้ฝึกต้อนรับ แต่ในช่วงระยะเวลา 2-3 ปีที่ผ่านมา บ้านห้วยฮี มีนักท่องเที่ยวที่สนใจมาเที่ยวโครงการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยผ่าน REST มากขึ้น เนื่องจากการทำการตลาดระยะยาว จึงทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวดีและต่อเนื่องนับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2543 อย่างไรก็ตาม คำถามเรื่อง มาตรการป้องกันจำนวนนักท่องเที่ยวหากมีนักท่องเที่ยวมากเกินไป ก็ถูกตั้งขึ้น

ชาวบ้านห้วยฮีตอบคำถามนี้ในที่ประชุม ทันทีว่า "เราจะแนะนำหมู่บ้านในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้กับนักท่องเที่ยว ไปสัมผัสเรียนรู้ หากมีนักท่องเที่ยวมาบ้านห้วยฮีมากเกินไป" การตลาดที่เหมาะสมโดยการจัดการของเครือข่ายชุมชนเอง จึงเป็นหนึ่งในกระบวนการสำคัญที่สามารถ ต่อยอดโครงการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ ครบถ้วนสมบูรณ์

ดังนั้น โครงการฟื้นฟูฯ ซึ่ง มีบทบาทในการเตรียมชุมชน เล็งเห็นว่า ปัจจุบันชุมชนมีความพร้อมที่จะรองรับนักท่องเที่ยวแล้ว โครงการฟื้นฟูฯ จึงได้ตั้งสำนักงานท่องเที่ยว นำร่องในนาม 'จอโกะ อีโคเทรล' ทำการตลาดสนับสนุนชุมชน ในปีพ.ศ. 2544

ในเวลานั้น จุดประสงค์ที่ตั้ง จอโกะ อีโคเทรค เพียงเพื่อหานักท่องเที่ยวให้ชุมชนได้ ผักหัดต้อนรับและฝึกเป็นนักสื่อความหมาย ยังไม่ได้คาดหวังว่าจอโกะอีโคเทรค จะเป็นธุรกิจ ชุมชนจึง รู้จัก จอโกะ อีโคเทรค ในนามของโครงการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ทำหน้าที่ พานักท่องเที่ยวเข้าชุมชน ภายใต้การสนับสนุนจากโครงการฟื้นฟูฯ

ต่อมาปีพ.ศ. 2545 โครงการฟื้นฟูฯ เห็นว่าชุมชนน่าจะเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการอย่างเต็มรูปแบบ เนื่องจากการทำงานที่ใกล้ชิดกับชุมชน จึงต้องการให้ชุมชนเป็นเจ้าของ จอโกะ อีโคเทรค อย่างแท้จริง โดยโครงการฟื้นฟูฯ ถดบบทบาทการถือหุ้นใหญ่ และกระจาย หุ้นให้ชุมชนเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่แทน จากหุ้นทั้งหมด 200 หุ้น หุ้นละ 1,000 บาท เปิดขายหุ้นให้ชุมชน 101 หุ้นและ คนทั่วไป 99 หุ้น และยังให้ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการบริหาร จากคณะกรรมการทั้งหมด 8 คน มีตัวแทนจาก ชุมชน 5 คน (บ้านห้วยฮี บ้านห้วยตองก้อ บ้านห้วยกุ่ม บ้านน้ำตู) นักธุรกิจ 2 คน และตัวแทนจากโครงการฟื้นฟูฯ 1 คน มีการประชุมคณะกรรมการทุก 2 เดือน และประชุมผู้ถือหุ้นทุก 4 เดือน

ตั้งแต่เดือนตุลาคม ปีพ.ศ. 2545 จนถึงปัจจุบันมีชุมชนถือหุ้น 13 หุ้น โครงการฟื้นฟู 22 หุ้น REST 12 หุ้น คนทั่วไป 48 หุ้น แต่กระนั้นก็ตาม บทบาทชุมชนยังไม่ได้มีหน้าที่ดำเนินการด้านการประชาสัมพันธ์ และการตลาดอย่างแท้จริง เนื่องจากข้อจำกัด ทางด้านการจัดการ ที่จะต้องมีร้านค้าในเมือง ต้องมีคนทำงานประจำ

ทั้งนี้ จอโกะ อีโคเทรค จึงเปิดโอกาสรับสมัครพนักงาน โดย ให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านการจัดการ 1 คน เพื่อการต้องการให้ จอโกะ อีโคเทรค เป็นช่องทางในการสร้างงาน สร้างจิตสำนึกในการทำงานเกี่ยวกับบ้านเกิดของตน และเป็นการพัฒนาบุคลากรในพื้นที่ท่องเที่ยวโดยชุมชนอีกด้วย ซึ่งปัจจุบัน ได้มี คุณ สุพร กอแจ จากบ้านห้วยกุ่ม มาทำงานแบบเต็มเวลา และทำหน้าที่ฝ่ายธุรการ

การประชาสัมพันธ์ ของจอโกะ อีโคเทรค ที่ผ่านมา ได้นำเสนอรูปแบบโปรแกรมท่องเที่ยวแบบเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน โดยการนอนบ้านชาวบ้าน กางเต็นท์บนคอกหรือในป่า การเดินป่า เทียวถ้ำ ฯลฯ ให้กับผู้สนใจทั่วไป และประสานงานให้องค์กร หรือชุมชนอื่นๆที่สนใจมาศึกษาดูงานในพื้นที่ จำนวนนักท่องเที่ยว 3 ปีที่ผ่านมา ยังถือว่าน้อย คือ ประมาณ 200 คน (มี.ค 2544-มิ.ย 2546) แต่หาก คิดความถี่ที่ จอโกะ อีโคเทรค พานักท่องเที่ยวลงหมู่บ้าน CBT ถือว่า อยู่ในปริมาณที่ พอเหมาะ คือ เฉลี่ย ไม่เกิน 15 คน ต่อ เดือน

วันที่ 3 มิ.ย 2546 ได้มีการประชุมกรรมการ จอโกะอีโคเทรค มีการสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมา โดยสรุป คือ บทบาทจอโกะ อีโคเทรค ในระยะ 3 ปี ที่ผ่านมา คือ เป็นบริษัททัวร์ทางเลือกในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ไม่หวังผลกำไรสูงสุดเป็นตัวเงิน แต่เน้นงานพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบการจัดการโดยชุมชน และโยงถึงการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากร การสนับสนุนงาน CBT ด้านการตลาดเพื่อชุมชน และเป็นตุ๊กตาให้บริษัททัวร์ในแม่ฮ่องสอนได้คำนึงถึงการเคารพใน

กติกา และการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะ บ้านห้วยสี ซึ่งถือเป็นพื้นที่นำร่องของการทำ CBT เป็นงานประชาสัมพันธ์สื่อเชิงบวกซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายหลักของชุมชน ในรูปแบบใหม่และได้ แนวนร่วมในการสร้างความเข้าใจในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านจากนโยบายของภาครัฐ ทำ หน้าที่สื่อภาคประชาชนได้อย่างภาคภูมิ

อย่างไรก็ตาม ข้อด้อยซึ่งทำให้เกิดข้อจำกัดในการทำงานก็มีอยู่มากเช่นกัน เพราะงาน โดยรูปแบบของจอกโอะ อีโคเทรคเป็นเรื่องใหม่ซึ่งยากต่อการเข้าใจของทุกคน อีกทั้งทุนที่เป็นเงินบริหาร น้อยไป ทำให้สภาพคล่องในการบริหารจัดการไม่มี มีค่าใช้จ่ายสูง รายได้ต่ำ เนื่องจากไม่มีทุนในการ ลงทุนเรื่องรถ และ ไคค์ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการมีทุนต่อยอด และกำไร ในการบริหารจัดการ

กล่าวคือ จอกโอะ อีโคเทรค มีการจัดการที่ยังมีรูปแบบไม่เหมาะสมกับการทำเป็นธุรกิจ เต็มรูปแบบ เนื่องจากไม่มีทุนในการบริหารงานที่จะดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง ยังมีจุดอ่อนในการ เชื่อมงานให้ภาคธุรกิจเกิดความตระหนักถึงคุณค่าในการทำงานการท่องเที่ยวเพื่อชุมชน ซึ่งอาจจะเป็น เพราะผลประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายได้รับไม่พ้องกันและไม่เอื้อต่อกันในการอยู่รอดของภาคธุรกิจ จึงทำให้ ภาคธุรกิจ ถอดถอนตัวเอง จากการเป็นกรรมการและผู้ถือหุ้น

เนื่องด้วยความขัดแย้งกันระหว่าง เป้าหมายของคำว่าธุรกิจ และวิธีการดำเนินงานกับ นโยบาย ทำให้ยังหาจุดลงตัวของการบริหารจัดการไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ในที่สุดคณะกรรมการส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นชุมชนที่ทำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาก่อน ได้ตัดสินใจที่จะสร้างศูนย์รวมแบบ จอกโอะ อีโค เทรค ต่อไป แต่ไม่ต้องการการทำธุรกิจ โดยมี เงินเป็นตัวตั้ง แสดงให้เห็นว่าชุมชนถึงเห็นถึงคุณค่าของ การมีศูนย์รวมในการรวมกลุ่ม มากกว่าการมีรายได้แต่เสียจุดยืน และวัตถุประสงค์ของการทำการ ท่องเที่ยว ที่มีอยู่ว่า การได้มาซึ่งรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริม แต่การท่องเที่ยวเป็น กิจกรรมหนึ่งในการเชื่อมโยงกิจกรรมอื่นๆของชุมชนได้อย่างดี

อย่างไรก็ตาม ชุมชนไม่มีเงินทุนในการสนับสนุน ในการก่อให้เกิดรูปแบบการจัดการ แบบธุรกิจ แต่ชุมชนมีความตั้งใจที่จะร่วมมือโดยการจัดตั้งเครือข่าย ต้องการร่วมกันหาแนวทางการ จัดการใหม่ๆ ที่ไม่ใช่รูปแบบเดิม ให้ถือว่า จอกโอะ อีโคเทรค เป็น ตัวอย่างการจัดการรูปแบบหนึ่ง ที่ ชุมชนน่าจะนำมาปรับใช้ ในการหาช่องทางใหม่ๆ เป็นรูปแบบของชุมชนจริงๆ โดยชุมชนจะได้ ทบทวน และหาจุดร่วมให้ชัดเจนยิ่งขึ้นด้วยว่า การจัดการเครือข่ายที่เหมาะสม และการก้าวไปสู่การ กำหนดบทบาทและการพัฒนาด้านการตลาด จะเป็นอย่างไร

การประชุมในวันที่ 3 มิถุนายน 2545 เป็นการประชุมเฉพาะคณะกรรมการ จอกโอะ อี โคเทรค ที่มีตัวแทนจาก ชุมชน บ้านห้วยสี บ้านห้วยตองกือ บ้านห้วยกึ่ง บ้านน้ำฮู และบ้านแม่ละนา แต่ เพื่อความชัดเจนในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงจัดการประชุมในชุมชน ที่มีสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว มาร่วมประชุมด้วย อีกครั้งหนึ่ง ในวันที่ 19 มิถุนายน 2546 ที่บ้านห้วยสี โดยมีสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว บ้านน้ำฮู บ้านห้วยตองกือ และบ้านห้วยกึ่ง มาร่วมประชุมด้วย ประมาณ 30 คน

การประชุมครั้งนี้ เป็นการประชุมชี้แจงเรื่องของผลการประชุมในวันที่ 3 มิถุนายน 2546 และเป็นการทบทวนบทบาท จอโกะ อีโคเทรค ในมุมมองของชุมชน ผลสรุปโดยภาพรวม คือ ชุมชน รู้จัก จอโกะ อีโคเทรค ในบทบาทของบริษัทที่ช่วยพนักท่องเที่ยวยุโรปมาเที่ยวชุมชน และ จอโกะ อีโคเทรค เป็นบริษัทที่ช่วยให้ชุมชนในการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ โดยกรรมสิทธิ์ ถิ่นพื้นที่มากกว่าครึ่งของจำนวนพื้นที่ทั้งหมด อีกทั้ง โครงสร้างการบริหารงาน ก็มีสัดส่วนของกรรมการมีมาจากชุมชนมากกว่า

อย่างไรก็ตาม ชุมชน ยังไม่รู้ขั้นตอนการจัดการการตลาด ของ จอโกะ อีโคเทรค แต่ชุมชนก็แสดงความสนใจ หากมีโอกาสที่จะได้เรียนรู้เรื่องการตลาด ซึ่งเป็นอีกกระบวนการหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยว ชุมชนยังแสดงความไม่พร้อมหากต้องจัดการเอง เนื่องจากประสบการณ์ของชุมชน เรื่อง การจัดการการท่องเที่ยว ของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนห้วยปูลิง ยังขาดเรื่องบทบาทการทำ การตลาด จึงเกิดคำถามขึ้นในที่ประชุมว่า ณ ตอนนี้ ชุมชนมี ศักยภาพเพียงพอหรือไม่ ที่จะทดลองทำ เรื่องการตลาดที่ชุมชนยังไม่เคยได้รับรู้ และไม่เคยมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และหากเป็นไปได้ ชุมชน จะต้องมีรูปแบบเครือข่ายของตนเองในรูปแบบใด เพื่อที่จะจัดการตลาด โดยชุมชนเอง และชุมชน สามารถทำเองได้ทั้งหมดหรือไม่ อย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่ - พื้นที่ในโครงการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของโครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม เครือข่าย อำเภอเมือง ตำบลห้วยปูลิง ซึ่งมี 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านน้ำฮู บ้านห้วยฮี้ บ้านห้วยตองก้อ และ บ้านห้วยกุ่ม

ขอบเขตด้านเนื้อหา - รูปแบบการจัดการเครือข่าย และการจัดการตลาด โดยมี จอโกะ อีโคเทรค เป็นกรณีศึกษา

ขอบเขตด้านเวลา - ภายใน 1 ปี

คำถามวิจัย

1. รูปแบบการพัฒนาและการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยปูลิง ควรเป็นอย่างไร
2. การจัดการการตลาดด้านของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยปูลิงเป็นอย่างไร และควรมีรูปแบบอย่างไรเพื่อสามารถจัดการตลาดด้านการท่องเที่ยวได้ด้วยตัวเอง

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

- 1.) เพื่อศึกษาการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมาโดยชุมชน

- 2.) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ และบทเรียนการจัดดำเนินการตลาดแบบ CBT ของ จอโกะ อีโคเทรค
- 3.) เพื่อศึกษารูปแบบเครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบครบวงจร

วัตถุประสงค์ของงานพัฒนา

- 1.) เพื่อสร้างเวที ให้ชุมชนในเครือข่ายการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมการคิดวิเคราะห์ตัดสินใจวางแผน ดำเนินการ ติดตามประเมินผล ในขั้นตอนเรื่อง การจัดการการตลาดโดยชุมชน
- 2.) เพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้ชาวบ้าน และองค์กรชุมชนเข้ามามีการเรียนรู้ร่วมกัน ด้านการจัดการการท่องเที่ยว
- 3.) เพื่อพัฒนาเนื้อหา รูปแบบ และกระบวนการเรียนรู้เรื่องการตลาด ระหว่างชุมชนในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 4.) เพื่อพัฒนาศักยภาพด้าน การบริหารจัดการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน ให้เกิดเครือข่ายทำหน้าที่ด้านงานส่งเสริมและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.) สามารถ สรุปบทเรียนเรื่องการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อการทบทวนบทเรียนในการวิเคราะห์ การพัฒนางานด้านอื่นๆต่อไป
- 2.) สามารถ ถอดบทเรียน องค์ความรู้ ให้กับชุมชนใน เรื่อง การตลาดแบบ CBT ที่ผ่านมา
- 3.) สามารถศึกษาความเป็นไปได้ ของรูปแบบเครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบครบวงจร
- 4.) ชุมชน เกิดการเรียนรู้ มีส่วนร่วมการคิดวิเคราะห์ตัดสินใจวางแผน ดำเนินการ ติดตามประเมินผล ในขั้นตอนเรื่อง การจัดการการตลาดโดยชุมชน ผ่านเวทีพูดคุย และกระบวนการวิจัย
- 5.) สามารถส่งเสริม สนับสนุนให้ชาวบ้าน และองค์กรชุมชนเข้ามามีการเรียนรู้ร่วมกันด้านการจัดการการท่องเที่ยวด้านการตลาด
- 6.) ชาวบ้านและองค์กรชุมชน มีบทบาท และ มีส่วนร่วมในการจัดการการตลาด ที่สามารถกำหนดทิศทาง การท่องเที่ยวด้วยตนเองเป็นหลัก
- 7.) สามารถพัฒนาเนื้อหา รูปแบบ และกระบวนการเรียนรู้เรื่องการตลาด ระหว่างชุมชนในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 8.) เกิดการพัฒนาศักยภาพด้าน การบริหารจัดการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน ให้เกิดเครือข่ายทำหน้าที่ด้านงานส่งเสริมและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- 9.) ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นในศักยภาพและความสามารถของตนเองมากขึ้น จะมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืนขึ้น และในพื้นที่ที่ทรัพยากรเริ่มเสื่อมโทรมลงก็จะมีการฟื้นฟูทรัพยากรอย่างจริงจังมากขึ้น
- 10) ชุมชน หน่วยงานเอกชน และหน่วยงานของรัฐ ที่เกี่ยวข้อง สามารถ ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันได้ โดยผ่านกระบวนการวิจัย

รายชื่อผู้ร่วมงานวิจัย

1 ทีมวิจัย ประกอบด้วย

- 1) นายอาศรี ฉีโย หัวหน้าโครงการ (นักวิจัย) ทำหน้าที่ ร่วมจัดการโครงการ ออกแบบงานวิจัย ประสานงานหลักในกระบวนการวิจัยและเชื่อมโยงกับผู้เกี่ยวข้องในชุมชน
- 2) นาย จารุพงษ์ กอแก้ว ผู้ช่วยนักวิจัย ทำหน้าที่ ร่วมจัดการ โครงการ ออกแบบงานวิจัย ประสานงานหลักในกระบวนการวิจัย เชื่อมโยงกับผู้เกี่ยวข้องในชุมชน และบันทึกข้อมูล
- 3) น.ส. สุพร กอแจ ผู้ช่วยนักวิจัย ทำหน้าที่ จัดบันทึกข้อมูล และดูแลบัญชีโครงการ

2 คณะทำงาน

1) นาย คาบือ ไพรชนานันท์	ผู้ใหญ่บ้านห้วยกุ่ม
2) นาย จำเรียง สำเหล่ว	สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านห้วยอี
3) นาย พระสำอาง ไพรประเสริฐยิ่ง	สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านห้วยอี
4) นายประมล สำเหล่ว	สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านห้วยอี
5) นางสาว วิลาวัลย์ สำเหล่ว	สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านห้วยอี
6) นางสาว ปัทมา ไพรสังพงษ์	สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านน้ำฮู
7) นายสาคร ไร่มั่นคงวงมต	สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านน้ำฮู
8) นาย สุเทพ ซาโพ	สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านห้วยกุ่ม
9) นายสมบูรณ์ สำเหล่ว	สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านห้วยกุ่ม
10) นาย เกรียงศักดิ์ ยอดศิริ	สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านห้วยตองกือ
11) นาย ทินกร เล่อกา	สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านห้วยตองกือ
12) น.ส. ไพรสาด พุทธินันท์	ผู้ประสานงาน โครงการท่องเที่ยวโดยชุมชน โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม จ.แม่ฮ่องสอน

ที่ปรึกษา

1. คุณ ปิยะ กองเพิ่มพูน ผู้จัดการปิยะ เกสเฮาส์
2. คุณ พงนา สวนศรี ผู้ประสานงานการตลาด โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST)
3. นาย วสันต์ บรรรแสง มัคคุเทศก์ท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน
4. คุณ อรุณี เวียงแสง ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน

อภิธานศัพท์องค์กรที่เกี่ยวข้อง

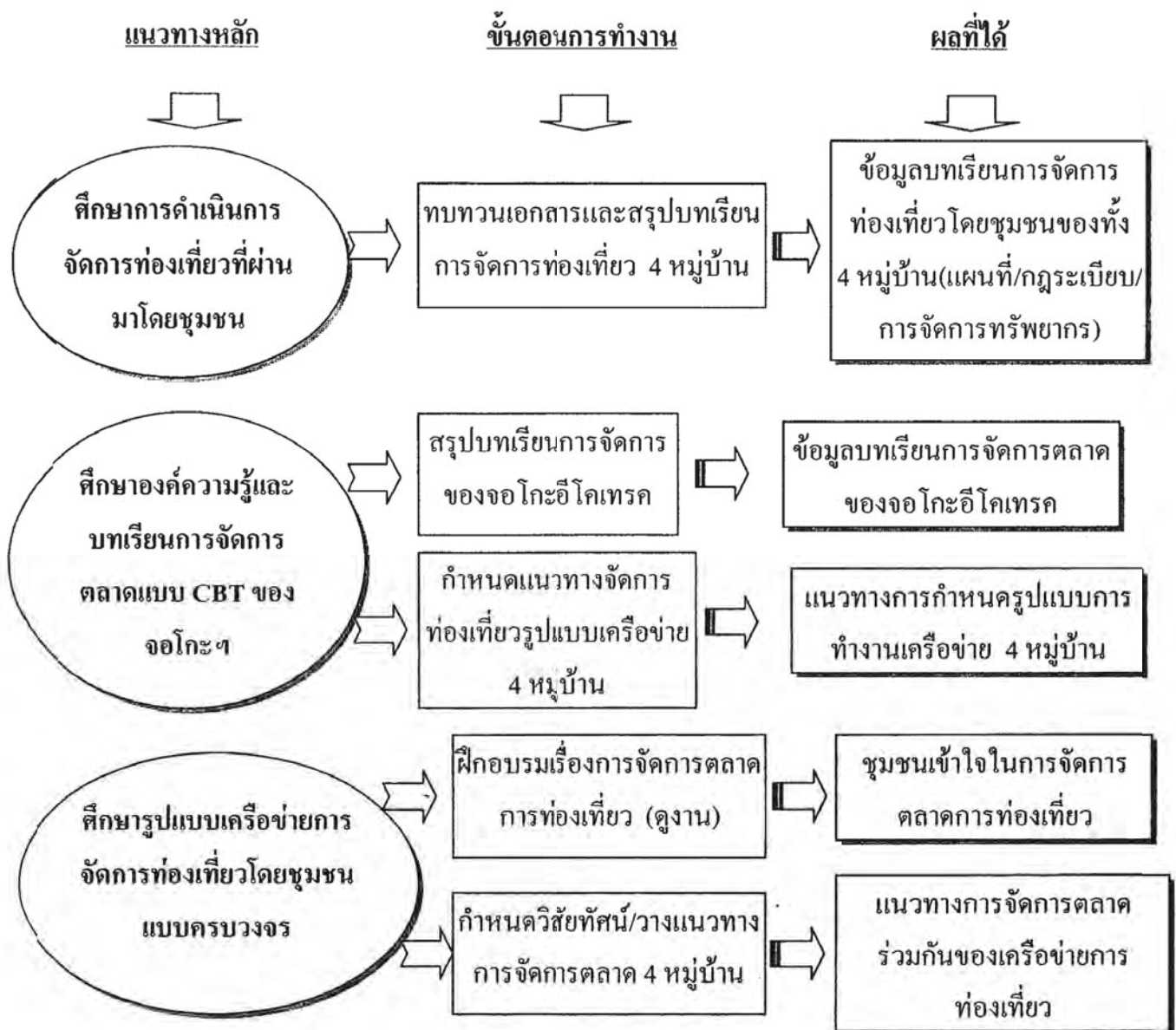
JKET	บริษัท JorKoeEcoTrek
PRLC	โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน
REST	โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ
TG	โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน
RECOFTC	ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

บทที่ 2 วิธีการดำเนินงาน

แนวทางการดำเนินงานในช่วงที่ 1

เป็นการศึกษาทบทวน เพื่อให้ทราบข้อมูลศักยภาพและข้อจำกัดพื้นฐานของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว, บทเรียนการจัดการท่องเที่ยวทั้งในด้านเบื้องหลังแนวคิดความเป็นมาตลอดจนรูปแบบวิธีการจัดการฯ และผลกระทบกับชุมชนทั้งในด้านบวกและลบ, บทเรียนการจัดการด้านการตลาดการท่องเที่ยวของ จอ โกะ อีโคเทรค รวมทั้งการศึกษารูปแบบการจัดการตลาดรูปแบบอื่นๆ เพื่อนำมาพิจารณาทางเลือกในการทดลองจัดการฯ โดยขั้นตอนการทำงานมีดังนี้

ปฏิทินปฏิบัติการ ในช่วง 6 เดือน

ที่	กิจกรรม	เดือนที่					
		1	2	3	4	5	6
1.	ทบทวนเอกสาร	↔					
2.	ประชุมทีมงานวิจัย และจัดเวที ในชุมชน สรุบทบทเรียน การจัดการท่องเที่ยวทั้ง 4 หมู่บ้าน	↔	↔				
3.	จัดเวที สรุบทบทเรียน จอโกะอีโคเทรค (ทบทวน วิเคราะห์ปัญหา หาจุดร่วม)		↔	↔			
4.	จัดเวที กำหนดวิสัยทัศน์และวางแนวทางการร่วมกัน เพื่อหารูปแบบการจัดการเครือข่าย 4 หมู่บ้าน ที่เหมาะสม			↔	↔		
5.	จัดฝึกอบรมสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เรื่องการจัดการการตลาดการท่องเที่ยว				↔		
6.	จัดเวทีกำหนดวิสัยทัศน์และวางแนวทางร่วมกัน เพื่อหาแนวทางและบทบาทการจัดการการตลาดการท่องเที่ยว โดยชุมชน					↔	
7.	จัดเวทีวิเคราะห์องค์ความรู้ทั้งหมด/บทเรียน/สถานการณ์ ทั้งหมด และกำหนดแผนกิจกรรมในช่วงที่สอง					↔	
8.	จัดทำรายงาน						↔

แผนปฏิบัติการ โครงการ วิจัยระยะ 6 เดือน

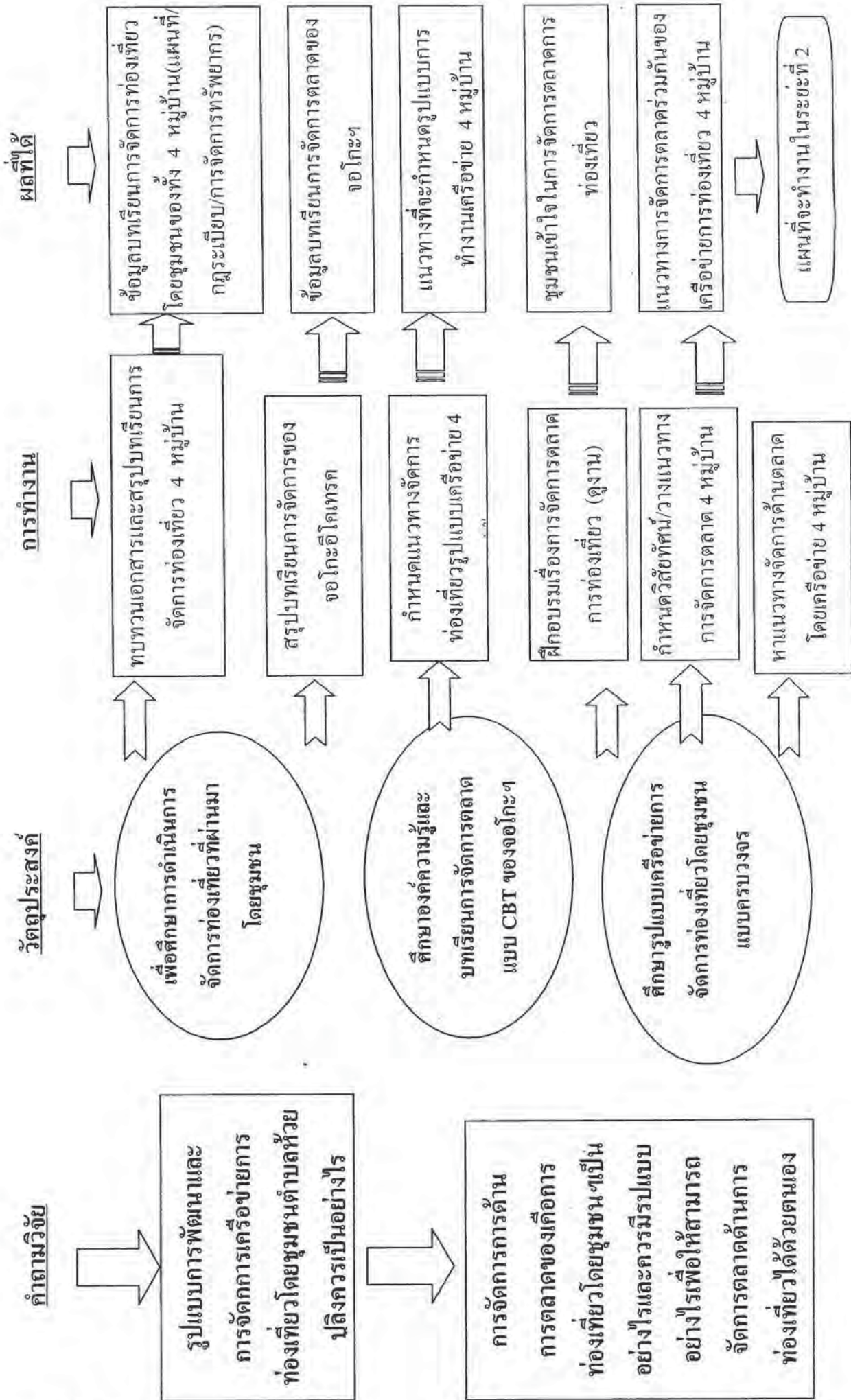
กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ/ขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
1. ทบทวนเอกสาร และสรุปบทเรียน การจัดการท่องเที่ยว 4 หมู่บ้าน	วัตถุประสงค์ 1. เพื่อทำความเข้าใจงานวิจัย/ งานพัฒนา ที่ได้ทำมาแล้วในพื้นที่ 2. เพื่อกำหนดทิศทางงานที่จะพัฒนา ต่อได้จากฐานงานวิจัยเดิม 3. เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง กับการทำงาน	วิธีการ/ขั้นตอน 1. ศึกษาเอกสารทบทวน วิเคราะห์ ข้อมูลจาก - แหล่งข้อมูลเบื้องต้น - สัมภาษณ์ - การประชุม	1. สามารถเข้าใจงานวิจัย/งานพัฒนา ที่ได้ ทำมาแล้วในพื้นที่และมีขีดเจนในการ ทำงานมากขึ้น 2. สามารถกำหนดทิศทางงานที่จะพัฒนา ต่อได้จากฐานงานเดิม 3. ได้ชุดข้อมูลดิบ สำหรับใช้ในการ วิเคราะห์ข้อมูลประกอบการทำงาน	ข้อมูลที่ได้ ครอบคลุมครบถ้วน	เดือนที่ 1
2. ประชุมทีมงาน วิจัย และจัดเวที ใน ชุมชน สรุปบทเรียน จอโกะ อีโคเทรค	วัตถุประสงค์ 1. เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน เรื่อง การจัดการตลาดการท่องเที่ยวของ จอโกะอีโคเทรค 2. เพื่อให้ชุมชนวิเคราะห์จุดเด่น จุด ค้อยของการทำการตลาดแบบเดิมได้ 3. เพื่อทบทวนบทบาทและการมีส่วนร่วม ของชุมชนและ จอโกะ อีโคเทรค	วิธีการ/ขั้นตอน 1. เตรียมประเด็นในการสรุป บทเรียน 2. เตรียมทีมงาน 3. กำหนดระยะเวลาและสถานที่ 4. จัดทำสื่อ/เตรียมวัสดุอุปกรณ์	1. ชุมชนเกิดความเข้าใจร่วมกัน เรื่องการ จัดการตลาดการท่องเที่ยวของ จอโกะอีโค เทรค 2. เพื่อให้ชุมชนวิเคราะห์จุดเด่น จุดค้อย ของการทำการตลาดแบบเดิมได้ 3. ชุมชนได้ทบทวนบทบาทและการมีส่วน ร่วมของชุมชนและจอโกะ อีโคเทรค	ชุมชนเข้าใจการ ทำงานของจอโกะ อีโคเทรค	เดือนที่ 1 ถึงเดือนที่ 2

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ/ขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
3. จัดเวที กำหนด วิสัยทัศน์และวาง แนวทางการทำงาน ร่วมกัน เพื่อหา รูปแบบเครือข่าย 4 หมู่บ้าน ที่เหมาะสม	1. เพื่อให้ชุมชนมีรูปแบบเครือข่ายการทำงานอย่างชัดเจน 2. เพื่อให้ชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการ กำหนดบทบาทการทำงานด้วยตนเอง	1. เตรียมประเด็น 2. เชิญวิทยากร/ผู้เข้าร่วมเวที 3. เตรียมทีมงาน 4. กำหนดระยะเวลาและสถานที่ 5. จัดทำสื่อ/เตรียมวัสดุอุปกรณ์	1. ชุมชนมีรูปแบบเครือข่ายการทำงานของตนเอง อย่างชัดเจน 2. ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนด บทบาทการทำงานด้วยตนเอง	ชุมชนมีแนว ทางออกในการ กำหนดรูปแบบ เครือข่ายของ ตนเอง	เดือนที่ 2 ถึง เดือนที่ 3
4. จัดฝึกอบรม เรื่อง การทำงานจัดการ การตลาดการ ท้องเที่ยว	เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้เรื่องการทำ การตลาดด้านการท่องเที่ยว	1. เตรียมประเด็น ในการถอดองค์ ความรู้ 2. กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้า ร่วมเวทีและเชิญเข้าร่วมเวที 3. เชิญวิทยากร/ผู้เข้าร่วมเวที 4. เตรียมทีมงาน 5. กำหนดระยะเวลาและสถานที่ 6. จัดทำสื่อ/เตรียมวัสดุอุปกรณ์	ชุมชนสามารถเรียนรู้และเข้าใจ เรื่องการ ทำการตลาดด้านการท่องเที่ยว	ชุมชนรู้และเข้าใจ การจัดการด้าน การตลาด	เดือนที่ 4
5. การจัดเวที กำหนดวิสัยทัศน์ วางแนวทางการ และ บทบาท การจัดการ การตลาดการ ท้องเที่ยว	1. เพื่อค้นหาความเป็นไปได้ในการทำ การตลาดโดยชุมชน 2. เพื่อให้ชุมชนกำหนดบทบาทการทำงานด้วยตนเอง 3. เพื่อหาแนวทางการทำการตลาดโดย ชุมชน	1. เตรียมประเด็น 2. กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการร่วม เวที 3. เชิญวิทยากร/ผู้เข้าร่วมเวที 4. เตรียมทีมงาน 5. กำหนดระยะเวลาและสถานที่ 6. จัดทำสื่อ/เตรียมวัสดุอุปกรณ์	1. สามารถรู้ศักยภาพ ข้อจำกัด และความ เป็นไปได้ในการทำการตลาดโดยชุมชน 2. ชุมชนสามารถกำหนดบทบาทการทำงานด้วยตนเอง 3. มีแนวทางการทำการตลาดโดยชุมชน	ชุมชนมีแนว ทางการจัดการ การตลาดของ ตนเอง	เดือนที่ 5

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ/ขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
6. จัดเวทีวิเคราะห์องค์ความรู้ทั้งหมด/บทเรียน/สถานการณ์ทั้งหมดและกำหนดแผนกิจกรรมในช่วงต่อไป	1. เพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการจัดกรการตลาดทั้งหมด 2. เพื่อสรุปความเป็นไปได้ในการทำการตลาดโดยชุมชน 3. เพื่อสรุปเตรียมและวางแผนกิจกรรมในช่วงต่อไป	1. เตรียมประเด็นในการถอดองค์ความรู้ 2. กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการร่วมเวที 3. เชิญวิทยากร/ผู้รู้เข้าร่วมเวที 4. เตรียมทีมงาน 5. กำหนดระยะเวลาและสถานที่ 6. จัดทำสื่อ/เตรียมวัสดุอุปกรณ์	1. สามารถวิเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการจัดกรการตลาดทั้งหมดได้ 2. สามารถสรุปความเป็นไปได้ในการทำการตลาดโดยชุมชน 3. สามารถสรุปเตรียมและวางแผนกิจกรรมในช่วงต่อไปได้	ชุมชนมีแผนทดลองการทำงานการตลาดและกำหนดทิศทางการทำงานในช่วงต่อไป	เดือนที่ 5
7. จัดทำรายงาน	เพื่อสรุปผลการทำงานทั้งด้านกระบวนการและเนื้อหา โดยการนำเสนอในรูปแบบรายงานความก้าวหน้า	1. รวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์โครงการ 2. สรุปผล/จัดทำเอกสาร	ได้เอกสารรายงาน ความก้าวหน้าในการทำวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น	มีเอกสารรายงานความก้าวหน้าที่ผ่านความเห็นชอบจากแหล่งทุน	เดือนที่ 6

1. การศึกษาทบทวนเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. ทบทวนข้อมูลบริบทชุมชน
2. รวบรวมข้อมูลมือสองก่อนทำการท่องเที่ยวและหลังทำการท่องเที่ยว
3. ทบทวนวัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยว
4. ทบทวนกระบวนการจัดการท่องเที่ยวของแต่ละหมู่บ้านตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน
วิเคราะห์ปัญหา/ อุปสรรค/ ข้อดี/ ข้อเสีย/ จุดอ่อน/ จุดแข็ง/ โอกาส

ประเด็นสำคัญในการทำกิจกรรม การทบทวนข้อมูลชุมชน ดังนี้

- 1) ทบทวนข้อมูลบริบทของชุมชน ในประเด็นสำคัญดังนี้
  - 1.1) ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน
  - 1.2) สภาพภูมิประเทศและการปกครอง
    - ที่ตั้งและอาณาเขต
    - จำนวนครัวเรือน/ประชากร/ผู้นำหมู่บ้าน
    - กฎระเบียบต่างๆของชุมชน
  - 1.3) ประเพณี วัฒนธรรมในด้านต่างๆของหมู่บ้าน ที่ปฏิบัติกันมาตามบรรพบุรุษ เช่น
    - ศาสนา
    - วัฒนธรรมการตั้งบ้านเรือน
    - ประเพณีความเชื่อต่างๆ
    - วัฒนธรรมการกินอาหาร
  - 1.4) ทรัพยากรและการจัดการ
    - ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่
    - การจัดการ เช่น การจำแนกพื้นที่ การใช้ประโยชน์ การดูแลรักษา
  - 1.5) การเปลี่ยนแปลงของชุมชน
- 2) เรื่องราวการท่องเที่ยวของชุมชน
  - 2.1) สถานการณ์ก่อนเริ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
    - ทูเนเดิม เช่น ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ความรู้ ภูมิปัญญา
    - เบื้องหลัง ที่มาแนวคิดเรื่องจัดการท่องเที่ยว
  - 2.2) การเริ่มต้นจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (เมื่อไร อย่างไร ผลเป็นอย่างไร)
    - แนวคิด/วัตถุประสงค์ในการเริ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
    - กิจกรรมการท่องเที่ยว
    - รูปแบบการจัดการ
  - 2.3) ปัญหา อุปสรรค/ ข้อดี ข้อเสีย /ผลกระทบ

กิจกรรม/เวทีที่ทำในการศึกษาทบทวนข้อมูลของชุมชนที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

1.1 “เวทีเก็บและทบทวนข้อมูลมือสอง บ้านห้วยกุ่ม”

● วัน/เวลา/สถานที่ที่จัด

- วันที่ 18 พฤศจิกายน ถึง 20 พฤศจิกายน 2546 / เวลา 08.00 น. ถึง 16.30 น.
- สถานที่ บ้านห้วยกุ่ม ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

● ผู้เข้าร่วม

จำนวน 17 คน ประกอบด้วย

- หัวหน้าทีมวิจัย 1 คน
- ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน / ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 1 คน
- สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน
- ผู้อาวุโสในชุมชน 2 คน
- เยาวชนในหมู่บ้าน 8 คน
- แม่บ้าน 3 คน

● เทคนิคเครื่องมือในการจัดเวที / กิจกรรม

- พุดคุย, กระจายชาร์ต, สีมะจิก โดยใช้ข้อมูลมือสองที่มีอยู่ และ ตัวแทนชุมชนเล่าเรื่องราว แลกเปลี่ยนเพิ่มเติม

● บทบาทของทีมงานวิจัยต่อ กิจกรรม เวที

- นายคาบือ ไพรชนานันท์ ทีมประสานงานบ้านห้วยกุ่มเป็นผู้เตรียมงาน ประสานสร้างความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้องในชุมชน และประสานผู้เข้าร่วมเวที รวมทั้งเตรียมการจัดการอื่นๆ
- นายสุเทพ สะโพ ทีมประสานงานบ้านกุ่มช่วยบันทึกและเก็บข้อมูลในเวที
- นายสนใจ กอแจ ทีมประสานงานบ้านห้วยกุ่ม ช่วยสรุปงานและส่งรายงาน

● ทรัพยากรบุคคล

- นายอาศรี ฉิโย หัวหน้าทีมวิจัย เป็นวิทยากรรับเชิญ

● ผลการดำเนินงานโดยสรุป(รายละเอียดข้อมูลอยู่ในบทที่ 3)

มีการทบทวนและแลกเปลี่ยนข้อมูลต่างๆร่วมกันดังนี้

1. ข้อมูลบริบทชุมชนร่วมกัน เช่น

- ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหมู่บ้าน ที่ตั้ง อาณาเขต การปกครอง
- ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่สำคัญๆในด้านต่างๆของหมู่บ้านห้วยกุ่มที่ปฏิบัติกันมาตามบรรพบุรุษ เช่น ประเพณี มัดมือ ประเพณีเลี้ยงผี ประเพณีเรียกขวัญ ประเพณีเรียกขวัญดีข้าว วัฒนธรรมการแต่งกายชุดประจำเผ่า วัฒนธรรมการตั้งบ้านเรือน วัฒนธรรมการกิน เป็นต้น

- กฎระเบียบต่างๆ ของหมู่บ้าน
  - ทรัพยากรและการจัดการทรัพยากร เช่น การจำแนกพื้นที่ แผนที่ทรัพยากรของชุมชน
  - แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่และแหล่งทรัพยากรของชุมชน
2. ทรัพยากร ทุนเคิมด้านการท่องเที่ยว ซึ่งบ้านห้วยกึ่งถือว่าเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์มากที่สุดอีกแห่งหนึ่ง โดยเฉพาะป่าไม้และสายน้ำ ผู้คนในบ้านห้วยกึ่งจะมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสิ่งเหล่านี้มาก มีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสนใจหลายแห่ง เช่น ถ้ำ ซึ่งบ้านห้วยกึ่งมีถ้ำ 2 แห่ง ซึ่งถ้ำต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่อยู่อาศัยของฝูงค้างคาวเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นแล้วบ้านห้วยกึ่งมีน้ำตกอีก 2 แห่งด้วยกัน โดยเฉพาะน้ำตกนาเจ็ดลือก ถือว่าเป็นน้ำตกที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ แหล่งอนุรักษณ์ เหล่านี้เป็นต้น
  3. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยตัวแทนบ้านห้วยกึ่งเล่าเรื่องราวการท่องเที่ยวในชุมชน ตั้งแต่การเริ่มต้น ทบทวนวัตถุประสงค์ รูปแบบวิธีการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน และผลกระทบต่อชุมชนทั้งในแง่บวกและลบ จากนั้นจึงแลกเปลี่ยนกันโดยนำข้อมูลที่เคยมีการบันทึกไว้มาพูดคุยประกอบ

1.2 “เวทีทบทวนและเก็บข้อมูลมือสองบ้านห้วยตองก้อ”

- วัน / เวลา / สถานที่จัด
  - วันที่ 22 - 23 พฤศจิกายน พ.ศ.2546 / เวลา 09.00 น. - 17.30 น.
  - สถานที่บ้านห้วยตองก้อ ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ผู้เข้าร่วม จำนวน 23 คน
- เทคนิคเครื่องมือในการจัดเวที / กิจกรรม
  - การพูดคุย กระจายชาร์ต สิเมจิก ข้อมูลมือสองจากที่ต่างๆที่เคยบันทึกไว้
- บทบาทของทีมงานต่อเวที / กิจกรรม
  - นายทินกร เล่อกา ทีมประสานงานบ้านห้วยตองก้อ เป็นผู้จัดเตรียมงาน ประสานสร้างความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้องในชุมชน และประสานผู้เข้าร่วมเวที รวมทั้งเตรียมการจัดการอื่นๆ
  - นายจรรพพงษ์ กอแก้ว ผู้ช่วยทีมวิจัยจดบันทึก / เก็บข้อมูล ในเวที
  - นางสาวสุพร กอแจ ดูแลการเงินค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรมเวที ช่วยสรุปงานและพิมพ์ข้อมูล
- ผลการดำเนินงานโดยสรุป (รายละเอียดข้อมูลอยู่ในบทที่ 3)
  - 1) การทบทวนข้อมูลบริบทชุมชนในด้านต่างๆ ที่สะท้อนถึงศักยภาพ ข้อจำกัดของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ทั้งจากข้อมูลมือสองที่เคยได้มีการสรุปบันทึกไว้ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชน โดยตัวแทนชุมชนมานำเสนอ และผู้เข้าร่วมพิจารณาแลกเปลี่ยนกัน

- 2) การทบทวนเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ความเป็นมาในการเริ่มต้นจัดการท่องเที่ยว วัตถุประสงค์/เป้าหมายของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว รูปแบบกิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยว ผลกระทบในทางบวกและลบต่อชุมชนจากการจัดการท่องเที่ยว

1.3 “เวทีทบทวนและเก็บข้อมูลมือสองบ้านห้วยฮี”

- **วัน/ เวลา/ สถานที่จัด**
  - วันที่ 28 พฤศจิกายน 2546 / เวลา 08.30 – 17.00 น.
  - สถานที่ บ้านห้วยฮี ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- **ผู้เข้าร่วม** จำนวนผู้เข้าร่วม 44 คน
- **เทคนิคเครื่องมือในการจัดเวที/ กิจกรรม**
  - การพูดคุย กระจายชาร์ต สีมะจิก ข้อมูลมือสองที่รวบรวมไว้
- **บทบาทของทีมงานต่อเวที/ กิจกรรม**
  - นายสาจู ไพโรประเสริฐยิ่ง ทีมประสานงานบ้านห้วยฮี เป็นผู้จัดเตรียมงาน ประสานสร้างความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้องในชุมชน และประสานผู้เข้าร่วมเวที รวมทั้งเตรียมการจัดการอื่นๆ
  - นายจำเรียง สำเหล้ว ทีมประสานงานบ้านห้วยฮี ช่วยบันทึกและเก็บข้อมูล
  - นายอาศรี ลีโย หัวหน้าทีมวิจัย ช่วยสรุปงานและรวบรวมข้อมูล
- **ผลการดำเนินงาน โดยสรุป** (รายละเอียดข้อมูลอยู่ในบทที่ 3)

มีรูปแบบกระบวนการทำกิจกรรมเช่นเดียวกันกับที่ทำในบ้าน ห้วยกึ่ง และห้วยตองก้อ ซึ่งได้มีการทบทวนเนื้อหาข้อมูลบริบทชุมชนร่วมกัน และแลกเปลี่ยนกันเพิ่มเติมในเรื่องราวของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้บ้านห้วยฮีค่อนข้างมีความละเอียดชัดเจนกว่าบ้านอื่นๆ เนื่องจากมีการสรุปการประชุมพูดคุยกันไว้ค่อนข้างมาก

การระดมความคิดใน
กลุ่มย่อย

2. การสรุปทบทวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 4 หมู่บ้าน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม / เวที

- เพื่อแลกเปลี่ยนวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวของ 4 หมู่บ้านที่ผ่านมา
- เพื่อวิเคราะห์ ผลกระทบการจัดการท่องเที่ยว 4 หมู่บ้านที่ผ่านมา

วัน / เวลา / สถานที่จัด

- วันที่ 20 พฤศจิกายน 2546 / เวลา 08.30 – 17.00 น.
- สถานที่ บ้านห้วยฮี ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผู้เข้าร่วม จำนวน 20 คน (ผู้หญิง 5 คน และ ผู้ชาย 15 คน) ประกอบด้วย

- ทีมวิจัยหลัก
- ชาวบ้านตัวแทนกลุ่มจัดการท่องเที่ยวของ 4 หมู่บ้าน
- ทีมประสานงานวิจัยในหมู่บ้าน
  - หมู่บ้านห้วยกุ่ม จำนวน 2 คน ได้แก่ 1) นายสุเทพ ชะโพ 2) นายคาบือ ไพรชนานันท์
  - บ้านห้วยฮี จำนวน 2 คน ได้แก่ 1) นายสาธุ ไพรประเสริฐยิ่ง 2) นายจำเรียง ดั่งเหล้ว
  - บ้านห้วยตองก้อ จำนวน 1 คน ได้แก่ นายทินกร เล่อกา

เทคนิคเครื่องมือที่ใช้ในการจัดเวที/ กิจกรรม

กระดาษชาร์ต สีมจิก ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของทั้ง 4 หมู่บ้าน โดยใช้กระบวนการทบทวนข้อมูล และการพูดคุยแลกเปลี่ยน หาข้อสรุปร่วมกัน

บทบาทของทีมงานต่อเวที/ กิจกรรม

1. นายอาศรี	จีโย	หัวหน้าทีม เป็นผู้ดำเนินงานในเวที
2. นายจรรพษ์	คงแก้ว	ผู้ช่วยเป็นผู้จัดบันทึกข้อมูล
3. น.ส.สุพร	กอบแจ	การใช้จ่ายกิจกรรม เป็นผู้พิมพ์ข้อมูล

ประเด็นสำคัญและผลการพูดคุยโดยสรุปในการจัดกิจกรรม เวที การทบทวนข้อมูลชุมชน ดังนี้

1. วิเคราะห์สถานการณ์ ของการจัดการท่องเที่ยว 4 หมู่บ้านที่ผ่านมา
  - 1.1 การจัดการของแต่ละหมู่บ้าน
  - 1.2 การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ
  - 1.3 นักท่องเที่ยว
  - 1.4 องค์กรเอกชน/บริษัททัวร์
  - 1.5 ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
2. วิเคราะห์ผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวทั้งด้านบวกและลบ

การวิเคราะห์ปัญหาผลกระทบและสาเหตุ 4 หมู่บ้าน

ในชุมชนมีความรู้ด้านการจัดการน้อย เพราะไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำกิจการโดยตรง และมีความรู้ด้านการสื่อสารไม่ได้ดีพอให้แก่คนมาเที่ยวอยากจะทำอะไรต่าง ๆ เช่น การอธิบาย การเล่าความเป็นมาในชุมชน และความเข้าใจในการจัดการและปฏิบัติยังไม่ชัดเจน การมีส่วนร่วมบางชุมชนยังน้อย เพราะคิดเห็นการกินการอยู่ในอดีตที่ผ่านมามากกว่าในอนาคตที่จะต้องพัฒนา และปรับปรุงบางสิ่งบางอย่างเป็นต้น การศึกษาไม่พอ

ส่วนชาวบ้านก็ยังไม่เข้มแข็งในเรื่องการจัดการดูแลการรักษาสิ่งที่มีคุณค่า บางคนไม่ได้อยู่บ้านออกไปรับจ้างเพื่อที่จะได้เงินทองเลี้ยงชีพอย่างเดียวไม่เอาใจใส่การอธิบายการสื่อสารภาษาการดูแลการรักษาวัฒนธรรมประเพณี เพราะความงามสมัยปัจจุบันถูกกลืนใจไปด้วย

ด้านความสะอาดยังมีน้อย เพราะส่วนใหญ่คนอยู่ในชุมชนเป็นคนแก่คนเฒ่าและพ่อแม่ บางครั้งคิดทางเดียวที่จะต้องไปทำงานและหากินแต่ละวันเท่านั้นด้วย

หน่วยงานราชการ

บางหน่วยงานไม่เห็นด้วยกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยเฉพาะในเรื่องของที่ทำกินในเขตป่า (ไร่หมุนเวียน) การจัดการป่าชุมชน เป็นต้น ยังมีความขัดแย้งและแย้งซึ่งทรัพยากรจากคนภายนอกอยู่ เพราะชาวบ้านรักษาด้วยกฎระเบียบของชุมชน แต่หน่วยงานภาครัฐรักษาด้วยกฎหมายต่างคนต่างไม่เข้าใจในการทำงานและการจัดการ ซึ่งมีปัญหาเกิดขึ้นบ่อย ชาวบ้านจะต้องวิ่งเต้นทำความเข้าใจอยู่ตลอดเวลา

นักท่องเที่ยว

- มีบางครั้งบางกลุ่มทัวร์ที่มาโดยไม่ผ่านคณะกรรมการชุมชนหรือกลุ่มจัดการท่องเที่ยวของชุมชนที่จัดการดูแล

- การประสานงานด้านการสื่อสารยังไม่ดีพอตลอดเวลา
- บางคนมองว่าอาคารบริการสูงไม่สามารถมาใช้บริการได้
- ไม่ค่อยสนใจการสื่อความหมายไม่ยกนอนเพราะมองว่าไม่มีความสะอาดดีพอ
- กินอาหารแบบชาวบ้านไม่เป็น บางคนกลัวแมลงบางชนิดด้วย

ด้านทรัพยากร

- ชาวบ้านบางส่วนยังมีความเข้าใจไม่ตรงกันในการจัดการทรัพยากรของชุมชน
- คนภายนอกเข้ามาลักขโมยตัดหน่อหวาย และลักลอบล่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์ของชุมชน
- คนจากภายนอกไม่รู้ ไม่เข้าใจและไม่เคารพกฎระเบียบที่ชาวบ้านกำหนดไว้

องค์กรเอกชน/บริษัททัวร์

เอกชนทำทัวร์บางกลุ่มไม่ยอมรับระเบียบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และการจัดการ การบริการภายในชุมชน เนื่องจากไม่อยากเสียค่าใช้จ่ายให้กับชุมชน

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณี

- ชุมชนเองถูกเปลี่ยน เช่น การแต่งชุดประจำเผ่า การรักษาวิถีชีวิตเนื่องจากคนรุ่นหลังไม่ใช้ชีวิตและศึกษาในเมือง ทำให้คนเหล่านี้ไปตามยุคเป็นทุกวันและใช้ชุดกายสมัยใหม่ด้วย

- เด็กเยาวชน ไม่มีความรู้ไม่สืบทอดความรู้ ด้านการทำงานการผลิต เช่นการทำไร่ การทอผ้า จักสาน ปั่นฝ้ายและอื่น ๆ ด้วย

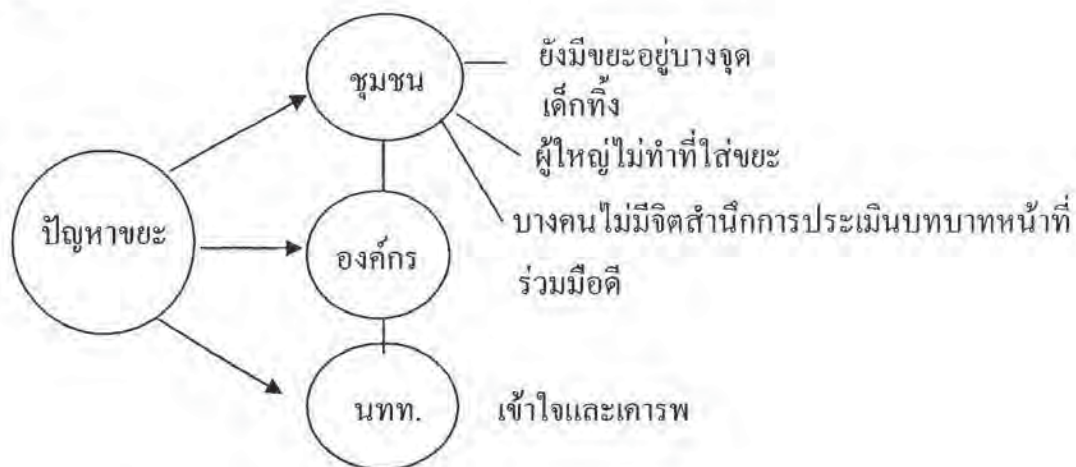
สังคมในชุมชน

- การติดต่อสื่อสารประสานงานกับหมู่บ้านอื่นๆ หรือกับคนภายนอกค่อนข้างยากลำบาก
- ชุมชนศึกษาความหมายการสื่อไม่ดีพอ (ภาษา)
- หน่วยงานเข้าใจการทำตัวไม่ชัดเจน
- ชุมชนขาดการประชาสัมพันธ์

อาหาร

- นักท่องเที่ยวบางคนกินอาหารปากาเกอญอไม่เป็น
- ชุมชนเองไม่ได้เรียนรู้อาหารการทำอาหารความต้องการของนักท่องเที่ยว
- นักท่องเที่ยวไม่ยอมกินอาหารปากาเกอญอเพราะไม่เคยกิน

เรื่องขยะ

ศึกษาข้อมูล ผลดีการจัดการท่องเที่ยว 4 หมู่บ้านที่ผ่านมา

1. ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม
2. การจัดการบริหาร
3. ความเข้มแข็งจากชุมชน
4. สินค้าในชุมชน
5. องค์ความรู้ต่าง ๆ
6. การแลกเปลี่ยนความรู้กับบุคคลภายนอก
7. สังคม

8. นักท่องเที่ยว

ผลดีของในชุมชน

ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

- ชุมชนมีความเข้าใจและการจัดการประเมินผล
- มีข้อบังคับกฎระเบียบของชุมชน
- ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้นในการจัดการ
- ชุมชนมีการแบ่งพื้นที่ดูแลทรัพยากรชัดเจนขึ้น
- ชุมชนมีความตระหนักการอนุรักษ์ทรัพยากรดีขึ้น เช่น ถ้วยไม้ เฟิร์น สัตว์บก สัตว์น้ำ เป็นต้น
- คนภายนอกเข้าใจ การจัดการทรัพยากรของชุมชนเกิดขึ้น

การจัดการและการบริหาร

- มีระเบียบกฎเกณฑ์จากกลุ่มและนักท่องเที่ยว
- มีคณะกรรมการและผู้บริหารกิจการต่าง ๆ
- มีระบบการทำบัญชีที่สามารถตรวจสอบได้
- เข้าใจการสื่อความหมายมากขึ้น
- มีระบบการบริหารจัดการและการแบ่งปันเข้ากลุ่มและสมาชิก

ความเข้มแข็งจากชุมชน

- มีกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้นที่จะบริหารจัดการด้วยตัวเอง
- มีเวทีและเปลี่ยนบ่อยครั้งเพื่อจะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น
- มีความขัดแย้งน้อยลง มีความพร้อมเกิดขึ้น
- มีศักยภาพการอธิบายและอื่น ๆ ดีขึ้นด้วย

สินค้าและผลิตภัณฑ์ของชุมชน

- สามารถออกร้านขายผ้าทอมากขึ้น และมีการสนใจการทอผ้าการย้อมสีธรรมชาติ
- เกิดได้จากกลุ่มและชุมชนได้เรียนรู้รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายชนิด

องค์ความรู้ต่าง ๆ

- ชุมชนมีความสามารถในการจัดการและการศึกษาการสื่อความหมายรับส่งนักท่องเที่ยว
- ชุมชนมีความกล้าแสดงออกความคิดเห็นแลกเปลี่ยนและประชาสัมพันธ์ให้แก่คนมาเที่ยว
- มีการแลกเปลี่ยนจากคณะมาศึกษาดูงานและได้ไม่แลกเปลี่ยนในต่าง ๆ ประเทศ

ความเห็นบุคคลภายนอก

- สามารถเข้าใจระบบการจัดการของชุมชนเพิ่มขึ้น

- ได้ปฏิบัติตามระเบียบของชุมชนรู้ถึงวิถีชีวิตของปากาเกอญอ
- ทานอาหารของชาวบ้านได้
- เห็นของดีจากปากาเกอญอ เช่น การอนุรักษ์การรักษาความดี
- ได้ซื้อสินค้าจากกลุ่มมากขึ้น (ที่ย้อมสีธรรมชาติ)

สังคม

- เกิดการแลกเปลี่ยนกับชาวบ้าน
- เกิดความกระตือรือร้นมากขึ้น
- เกิดความสามัคคีดีขึ้น

*** (รายละเอียดของข้อมูลอยู่ในบทที่ 3)

3. เวทีกำหนดวิสัยทัศน์เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน 4 หมู่บ้าน

● วัน/เวลา/สถานที่ที่จัด

- วันที่ 22- 23 ธันวาคม 2546 / เวลา 09.00 น. - 17.00 น.
- ณ โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน

● วัตถุประสงค์ที่จัด

1. เพื่อให้ชุมชนกำหนดรูปแบบเครือข่ายการทำงานร่วมกันอย่างชัดเจน อันจะนำไปสู่
  - การสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวทั้ง 4 หมู่บ้าน
  - การแก้ไขปัญหาในเรื่องการท่องเที่ยวร่วมกัน
  - การหาแนวทางในด้านการจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน
  - การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในด้านการท่องเที่ยวร่วมกัน
2. เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดบทบาทการทำงานด้วยตนเอง

● ผู้เข้าร่วม

- ทีมงานวิจัยจำนวน 3 คน ประกอบไปด้วย นายอาศรี ฉิโย , นายจารุพงษ์ กอแก้ว , นางสาวสุพร กอแจ
- วิทยากร/ที่ปรึกษาโครงการ จำนวน 2 คน นายบุญยืน คงเพชรศักดิ์ , น.ต.ปิยะ กองเพิ่มพูล
- ตัวแทนชาวบ้านจาก 4 หมู่บ้าน จำนวน 10 คน

● เทคนิคเครื่องมือที่ใช้ในการจัดเวที / กิจกรรม

- อุปกรณ์ที่ใช้ในการสื่อความหมาย เช่น กระดาษชาร์ต , ปากกามาจิก ข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงาน
- วิทยากร จำนวน 2 คน

● บทบาทของทีมงานต่อเวที/กิจกรรม

- นายอาศรี ฉิโย ผู้ดำเนินรายการ
- นายจรรพพงษ์ กอแก้ว ผู้จัดเก็บข้อมูลและทำการบันทึกข้อมูล
- นางสาวสุพร กอแจ ผู้จัดทำบัญชีโครงการวิจัย/การพิมพ์รายงาน

● **ทรัพยากรบุคคล**

- มีวิทยากร (ที่ปรึกษาโครงการ) 2 คน คือ คุณ บุญยืน คงเพชรศักดิ์ , น.ต ปิยะ กองเพิ่มพูล

● **ประเด็นสำคัญในประชุม**

1. ทบทวนการมีประสบการณ์ในด้านการจัดการการท่องเที่ยวของแต่ละหมู่บ้านตามที่ข้อมูลที่ได้พูดคุยกันมาในแต่ละหมู่บ้าน
2. ทบทวนการจัดการการท่องเที่ยวของ 4 หมู่บ้าน ชื่อดี , ชื่อเสีย มีอะไรบ้าง
3. ร่วมกันคิด กำหนดแนวทาง (วิสัยทัศน์) ในการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวของทั้ง 4 หมู่บ้าน โดยดูออกมาจากผลการพูดคุยในข้อ 1 - 2

● **ขั้นตอนการดำเนินงาน**

1. เวทีได้ทบทวนประสบการณ์ในด้านการจัดการการท่องเที่ยวของแต่ละหมู่บ้านตามที่ข้อมูลที่ได้คุยกันมาในแต่ละหมู่บ้าน
  - ทบทวนการมีประสบการณ์ในด้านการจัดการการท่องเที่ยวของแต่ละหมู่บ้านตามที่ข้อมูลที่ได้คุยกันมาในแต่ละหมู่บ้าน
  - สรุปความแตกต่างข้อดี / ข้อเสีย ของแต่ละหมู่บ้าน
  - ประสบการณ์ที่ทำให้เกิดปัญหาในด้านของการจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชน
  - แนวทางการแก้ไขปัญหา
2. ทบทวนการจัดการการท่องเที่ยวของทั้ง 4 หมู่บ้านมีข้อดี ข้อเสียที่เหมือนและไม่เหมือนกันมีอะไรบ้าง
  - สาเหตุของการเกิดผลกระทบในการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน
  - แนวทางการแก้ไขปัญหา
3. ร่วมกันคิดกำหนดแนวทาง (วิสัยทัศน์) ในการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวของ 4 หมู่บ้าน โดยพิจารณาจากข้อมูลผลการพูดคุยในข้อ 1-2
4. กำหนดแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยวแบบเครือข่าย 4 หมู่บ้าน

● **ผลการดำเนินงานโดยสรุป** (รายละเอียดเนื้อหาข้อสรุปรายงานไว้ใน บทที่ 3)

หลังจากที่ได้มีการทบทวน พูดคุยแลกเปลี่ยนในเรื่องประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวในช่วงที่ผ่านมาของทั้ง 4 หมู่บ้านแล้ว ก็ได้มีการทบทวน วัตถุประสงค์ เป้าหมายของการจัดการท่องเที่ยวของแต่ละหมู่บ้านกันอีกครั้งเพื่อระดมเป็นเป้าหมายร่วมกันในการจัดการท่องเที่ยว

ด้านการจัดการต่อเนื่อง ได้มีการกำหนดแนวทางเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการตลาด ด้วยการศึกษาดูงานรูปแบบการจัดการแบบสหกรณ์ และ แบบบริษัทท่องเที่ยว เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับรูปแบบจอโกะ อีโคเทรีค ดังนี้

1. ชื่อกลุ่มและหน่วยงาน

2. รูปแบบการจัดการ / การบริหาร

- การตั้งกลุ่มและหน่วยงาน
- การลงหุ้น / การปันผล
- การจดทะเบียน / การบริการ
- การหาสมาชิกเพิ่ม
- การหาตลาด / ลูกค้า
- การประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว / การป้องกัน
- การทำบัญชี รายรับ - รายจ่าย / การเสียภาษีทำเนียบ
- ปัญหาอุปสรรค / แนวทางการแก้ไขปัญหา สรุปประเมินอย่างไร ?

แบ่งกลุ่มที่จะไปศึกษา

กลุ่มที่ 1 ศึกษาในรูปแบบการจัดการจอโกะ อีโค เทเรค

โดยให้นางสาวสุพร กอแจ เป็นผู้รวบรวมข้อมูลเบื้องต้น

กลุ่มที่ 2 การจัดการในรูปแบบบริษัทการท่องเที่ยว โดยให้

คุณ จารุพงษ์ กอแก้ว หัวหน้ากลุ่มศึกษาบริษัทการท่องเที่ยว

ทีมงาน ที่ไปศึกษาด้วยกันมีจำนวน 3 คน คือ

1. นายสุเทพ ชะโพ
2. นายทินกร เล่อกา
3. นางสาว สุพร กอแจ

กลุ่มที่ 3. การจัดการในรูปแบบของสหกรณ์

คุณอาศรี ธิโย หัวหน้ากลุ่มศึกษาการตั้งสหกรณ์

ทีมงาน ที่ไปศึกษาด้วยกันมีจำนวน 5 คน คือ

1. นายจำเรียง ส่าเหล่า
2. นายชัยณรงค์ กอแจ
3. นายประมล ส่าเหล่า
4. นางสาววิไลวรรณ ส่าเหล่า
5. นายคาบือ ไพรชนานันท์

การกำหนดเป้าหมายของการทำกิจกรรมต่อไป

1. การทบทวน , วิเคราะห์การจัดการข้อมูล , วาระกำหนดวิสัยทัศน์การทำงานเครือข่ายที่ผ่านมาของทั้ง 4 หมู่บ้าน
2. การนำเสนอแลกเปลี่ยนผลการศึกษารูปแบบการจัดการที่ได้แบ่งกลุ่ม ไปศึกษาดูงาน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์
  - รูปแบบ จอโกะ อีโค เทอค
  - รูปแบบสหกรณ์
  - รูปแบบ บริษัทห้างหุ้นส่วนการท่องเที่ยว
3. การกำหนดวิสัยทัศน์การตลาดทั้ง 4 หมู่บ้าน
4. หา รูปแบบผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายและการท่องเที่ยวทั้ง 4 หมู่บ้าน
5. กำหนดหาแนวทางและรูปแบบการตลาดของเครือข่ายทั้ง 4 หมู่บ้าน

4. เวทีกำหนดวิสัยทัศน์ การจัดการการตลาดของทั้ง 4 หมู่บ้าน

วัน / เวลา / สถานที่จัด

- วันที่ 19 - 20 มกราคม 2547 / เวลา 09.00 น. - 16.00 น.
- สถานที่ ณ บ้านห้วยกุ่ม ต.ห้วยปลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

วัตถุประสงค์ของเวที

1. เพื่อค้นหาความเป็นไปได้ในการทำการตลาดโดยชุมชน
  - ทบทวนข้อมูลที่ศึกษารวบรวมมา
2. เพื่อให้ชุมชนกำหนดบทบาทการทำงานด้วยตนเอง
  - กำหนดวิสัยทัศน์การตลาด 4 หมู่บ้าน
3. เพื่อหาแนวทางการทำการตลาดโดยเครือข่าย 4 หมู่บ้าน
  - ประเมินทิศทางการความเป็นไปได้
  - หา รูปแบบเพื่อทดลอง
  - กำหนดหาแนวทางการจัดการตลาดร่วมกันของเครือข่าย 4 หมู่บ้าน

จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม

ทั้งหมด 25 คน ประกอบด้วย

- ทีมงานวิจัย 3 คน ได้แก่ นายอาศรี ฉิโย, นายจารุพงษ์ กอแก้ว, นางสาวสุพร กอแจ
- ทีมงานประสานงานแต่ละหมู่บ้าน บ้านห้วยกุ่ม จำนวน 2 คน บ้านห้วยฮี้ จำนวน 2 คน , บ้านน้ำฮู 1 คน และ ผู้เกี่ยวข้องในบ้านห้วยกุ่มจำนวน 17 คน

เทคนิคเครื่องมือในการจัดเวที 1 กิจกรรม

กระดาษชาร์ต และข้อมูลจากการศึกษาดูงานรูปแบบการทำตลาดทั้ง 3 รูปแบบ

บทบาททีมงานที่มีต่อเวที / กิจกรรม

- นายอาศรี ฉีโย มีหน้าที่เป็นผู้ช่วยวิทยากร ดำเนินรายการ
- นายจารุพงษ์ กอแก้ว ผู้ช่วยทีมวิจัย นำเสนอข้อมูล
- นางสาวสุพร กอแจ บัญชีโครงการ สรุปรูปข้อมูลและจัดพิมพ์ / จัดการด้านการเงิน

ขั้นตอนและผลการดำเนินงานโดยสรุป

1. ทบทวนเป้าหมายด้านการท่องเที่ยวของทั้ง 4 หมู่บ้าน
    - เป้าหมายของแต่ละหมู่บ้าน
    - เป้าหมายร่วมของเครือข่าย 4 หมู่บ้าน
  2. นำเสนอแลกเปลี่ยน/วิเคราะห์ผลการศึกษารูปแบบการจัดการตลาด
  3. กำหนดวิสัยทัศน์ในด้านการตลาดของทั้ง 4 หมู่บ้าน
  4. หารูปแบบทางเลือกในการจัดการตลาดของเครือข่าย 4 หมู่บ้าน
- *** (รายละเอียดข้อมูลทั้งหมดรายงานไว้ในบทที่ 3)

5. ประชุมทบทวนและสรุปงานในช่วงที่ผ่านมา

วัน/เวลา/สถานที่ที่จัด

- วันที่ 6 พฤษภาคม 2547 / เวลา 09.00 น. - 17.00 น.
- ณ โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน

วัตถุประสงค์ที่จัด

1. ทบทวนสรุปการทำงานในช่วงที่ผ่านมา

จำนวนผู้เข้าร่วมเวที

จำนวน 10 คน ประกอบด้วย

- ทีมงานวิจัยจำนวน 3 คน ประกอบไปด้วย นายอาศรี ฉีโย , นายจารุพงษ์ กอแก้ว , นางสาวสุพร กอแจ
- ทีมวิจัยร่วมทั้ง 4 หมู่บ้าน จำนวน 7 คน

เทคนิคเครื่องมือที่ใช้ในการจัดเวที / กิจกรรม

- อุปกรณ์ที่ใช้ในการสื่อความหมาย เช่น กระดาษชาร์ต , ปากกามาจิ
- พุดคุยแลกเปลี่ยนการดำเนินงาน

บทบาทของทีมงานต่อเวที/กิจกรรม

- นายอาศรี ฉีโย ผู้ดำเนินรายการ
- นายจารุพงษ์ กอแก้ว ผู้จัดเก็บข้อมูลและทำการบันทึกข้อมูล

- นางสาวสุพร กอแจ ผู้จัดทำบัญชีโครงการวิจัย/การพิมพ์รายงาน

ขั้นตอนและผลการดำเนินงานกิจกรรม / เวทีโดยสรุป

1. สรุป/ทบทวนการดำเนินงานตามกิจกรรมช่วงที่ผ่านมา
การทบทวนเอกสาร และการสรุปบทเรียนการจัดการท่องเที่ยวของ 4 หมู่บ้าน จากการทำเวทีแต่ละหมู่บ้านๆ ละ 1 ครั้ง และเวทีสรุปร่วม 4 หมู่บ้าน 2 ครั้ง
2. การสรุปบทเรียน / กรณีศึกษาจ้อโกะอีโคเทร็ค
  - สรุปเวทีการประชุมจ้อโกะอีโคเทรคทั้ง 4 หมู่บ้านและร่วม 11 หมู่บ้าน
  - ทบทวนเอกสารสรุปการประชุมครั้งที่ผ่านๆมา/รายงานการทำงานของจ้อโกะอีโคเทรคทั้งในอดีตและปัจจุบัน
3. การศึกษาหารูปแบบการจัดการด้านการตลาดการท่องเที่ยว รูปแบบสหกรณ์ และรูปแบบบริษัทห้างหุ้นส่วน
4. สรุปข้อมูลจากเวทีกำหนดควิสัยทัศน์การจัดการตลาดของเครือข่ายการท่องเที่ยว 4 หมู่บ้าน
5. นำเสนอแผนการทำงานในระยะต่อไป

6. เวทีทบทวนแผนการทำงานระยะที่ 2

วัน/เวลา/สถานที่จัด

- วันที่ 18 พฤษภาคม 2547/เวลา 09.00 – 17.00 น
- ณ บ้านห้วยฮี ต.ห้วยปลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

วัตถุประสงค์ที่จัด

1. ทบทวนเอกสารสรุปบทเรียน 4 หมู่บ้าน
2. ทบทวน การสรุปบทเรียน กรณีศึกษา จ้อโกะ อี โค เทรค
3. ทบทวนการศึกษาหารูปแบบการจัดการอื่นๆ
5. ทบทวน เพิ่มเติมรายละเอียดของแผนการทำงานที่จะนำเสนอช่วงที่ 2

ผู้เข้าร่วม

- ผู้เข้าร่วมเวที จำนวน 26 คน ได้แก่
- ทีมวิจัยหลักจำนวน 3 คน คือนายอาศรี ฉีโย นายจรรุพงษ์ กอแก้ว นางสาวสุพร กอแจ
  - ทีมประสานงานแต่ละหมู่บ้านจำนวน 6 คน
  - วิทยากร จำนวน 2 คน
  - ชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมจำนวน 15 คน

เทคนิคเครื่องมือที่ใช้ในการจัดเวที/กิจกรรม

- อุปกรณ์ที่ใช้ในการสื่อความหมาย เช่นกระดาษชาร์ต ปากกาเมจิก
- พุดคุย แลกเปลี่ยน

บทบาทของทีมงานต่อเวที / กิจกรรม

- นายอาศรี ฉิโย นายจรรพพงษ์ กอแก้ว เป็นผู้ดำเนินรายการ
- นางสาวสุพร กอแจ ผู้ทำบัญชีโครงการวิจัย จัดบันทึกข้อมูลและพิมพ์รายงาน

ขั้นตอนและผลการดำเนินงานกิจกรรม / เวทีโดยสรุป

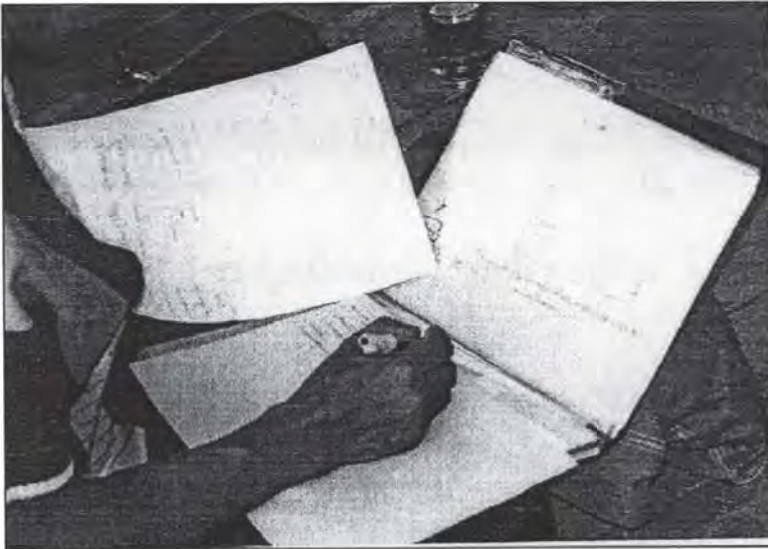
- 1) ทบทวนเอกสารสรุปบทเรียน 4 หมู่บ้าน
แยกทำแต่ละหมู่บ้าน ๆ ละครั้ง บ้านห้วยฮี บ้านห้วยกุ่ม บ้านห้วยตองก้อ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลมือของสำนักงานการจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมา แล้วนำมาทบทวนแลกเปลี่ยนกันในชุมชน
- 2) ทบทวนการสรุปร่วม 4 หมู่บ้าน 2 ครั้ง
  - 2.1) กำหนดวิสัยทัศน์การจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยว 4 หมู่บ้าน 1 ครั้ง เป็นการทบทวนประสบการณ์ในด้านการจัดการท่องเที่ยวของแต่ละหมู่บ้านตามข้อมูลที่ผู้พูดคุยกันมาในแต่ละหมู่บ้าน และร่วมกันคิดกำหนดแนวทาง(วิสัยทัศน์) ในการจัดเครือข่ายการท่องเที่ยวของ 4 หมู่บ้าน โดยพิจารณาจากข้อมูลที่ศึกษามา
  - 2.2) กำหนดวิสัยทัศน์การจัดการตลาดเครือข่าย 4 หมู่บ้าน 1 ครั้ง เป็นการทบทวนเป้าหมายด้านการท่องเที่ยวของทั้ง 4 หมู่บ้าน ผลการศึกษารูปแบบการจัดการตลาดในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะในรูปแบบของ จอ โกะ อี โคอเทค ซึ่งนำไปสู่กำหนดวิสัยทัศน์ในด้านการตลาดของทั้ง 4 หมู่บ้าน
- 3) ข้อสรุปต่อแนวทางการจัดการตลาดที่เหมาะสมในด้านการท่องเที่ยว 4 หมู่บ้าน (ความเป็นไปได้หรือความเสี่ยงในด้านการจัดการท่องเที่ยว)
  - 3.1) ชุมชนเป็นตัวเชื่อมกับบริษัททัวร์ทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบในด้านการท่องเที่ยว
  - 3.2) ทำการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบที่หลากหลายเพิ่มขึ้น
  - 3.3) มีโครงสร้างการบริหารจัดการที่ชัดเจน / มีการบริหารจัดการที่มีส่วนร่วม
  - 3.4) ร่วมมือกับกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนหาข้อตกลงร่วมกันในการเพิ่มสินค้าและคุณภาพของสินค้าชุมชน
  - 3.5) จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 4 หมู่บ้าน
- 4) เสนอรายละเอียดแผนการทำงานในระยะที่ 2 ร่วมกัน

แหล่งข้อมูล

1. สรุปรายงานการประชุมสรุปการดำเนินงานเครือข่ายชุมชน CBT จ.แม่ฮ่องสอน
2. รายงานการประชุมสรุปบทเรียนการดำเนินงานเครือข่ายชุมชน CBT จ.แม่ฮ่องสอน
3. รายงานผลการประเมินผลการดำเนินงาน โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ลุ่มน้ำไป (โดยโครงการ REST)

4. สรุปรายงานการประชุมประจำเดือน และ การสรุปบทเรียน ผลการดำเนินงานของ บริษัท
จโกละ อีโคเทรค
5. บันทึกรายงานข้อมูลชุมชนของแต่ละหมู่บ้าน
6. การสัมภาษณ์ พุศคุษ และการแลกเปลี่ยนในเวทีประชุม

จัดบันทึกข้อมูล
ทรัพยากรการท่องเที่ยว

วงสนทนา
ประชาชนเผ่า

แนวทางและแผนการดำเนินงานในระยะที่ 2

1. การจัดทำแนวทางการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ และศูนย์ประสานงานตลาดการท่องเที่ยว 4 หมู่บ้าน
  - 1.1 กิจกรรมการศึกษารูปแบบศูนย์ข้อมูลเพื่อการเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวโดยเครือข่ายชุมชนตำบลห้วยปูลิง
  - 1.2 กิจกรรมการศึกษารูปแบบการจัดการหน่วยบริการและประสานงานการท่องเที่ยวของเครือข่ายชุมชน
  - 1.3 กิจกรรมการศึกษาระบบการจัดการและการเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยว
2. การจัดทำ ปรับปรุงข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยวทั้ง 4 หมู่บ้าน
3. การพัฒนาศักยภาพบุคคลากร

กิจกรรมการศึกษาและพัฒนาศักยภาพบุคคลากร ในชุมชนเพื่อรองรับการจัดการด้านการตลาดท่องเที่ยวของชุมชน
4. การสรุปและประเมินผลงาน

กิจกรรมการสรุปและประเมินผลการดำเนินงาน และจัดทำเอกสารรายงาน

บทที่ 3 ผลการดำเนินงาน

บริบทชุมชนบ้านห้วยฮี หมู่ที่ 8 ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

หมู่บ้านห้วยฮีเป็นชุมชน “กะเหรี่ยงสะกอ” กะเหรี่ยงเรียกตัวเองว่า “ปาเกอะญอ” อพยพมาจากบ้านห้วยงู มาอยู่ที่บริเวณบ้านห้วยฮีประมาณ 170 กว่าปีมาแล้ว มีการเคลื่อนย้ายไปมาอยู่ในบริเวณนี้ตลอดเวลา ตามความเชื่อของ “ปาเกอะญอ” เช่น การเกิดโรคระบาดขึ้น หรือ “ฮีใจ” ดาย เป็นต้น เพราะสมัยก่อน กะเหรี่ยงบ้านห้วยฮีนับถือศาสนาผี หรือผีบรรพบุรุษ แต่เมื่อมีการเปลี่ยนศาสนาไปนับถือศาสนาคริสต์ ในปี พ.ศ 2524 ก็ไม่มีการย้ายหมู่บ้านไปมาอีกแล้ว

“ห้วยฮี” เป็นภาษาไทยใหญ่ คนปาเกอะญอหรือกะเหรี่ยงเรียกว่า “คลอคลี” ซึ่งเป็นชื่อไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง ซึ่งมีลำปล้องยาวคล้ายไผ่ข้าวหลาม มีเนื้อไม้บาง ไผ่ชนิดนี้คนเมืองเรียกว่า “ไม้เสื่อ”

เมื่อก่อนบ้านห้วยฮีเป็นบ้านบริวารของหมู่ที่ 4 ตำบลผาป่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายพะยะบือ เป็นผู้ใหญ่บ้านจนเกษียณอายุ หลังจากเกษียณอายุแล้ว โดยเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ คือ นายพะโจโพ กวางทู เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ประมาณ 3 ปี โดยทางจังหวัดประกาศหมู่บ้านใหม่ โดยมีนายพะโจโพ กวางทู ทางจังหวัดให้การปกครองหมู่บ้านห้วยกึ่งเป็นหมู่ที่ 13 นานประมาณ 1 ปี ก็มีการประกาศแต่งตั้งหมู่บ้านห้วยฮี เป็นหมู่ที่ 8 ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในเวลาเดียวกันชาวบ้านห้วยฮีเลือกคนที่เข้ามาเป็นผู้ใหญ่บ้าน 3 คน คือ 1) นายสาหมิ่ง ต่าหมือหลือ 2) นายพะโจโพ กวางทู 3) นายอาศรี ฉิโย ผู้ที่ได้ไว้วางใจ นายสาหมิ่ง ต่าหมือหลือ เป็นผู้ใหญ่บ้านในปี 2524 เป็นผู้ใหญ่บ้านจนถึงปี 2542 ในเวลานั้นผู้ที่มาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจนถึงปี 2542 คือ นายเผล่อซู พรนราวีรกุล นายเปอะเยอะ ไว้มันควงกมล ประมาณปี 2528 นายเปอะเยอะ ลาออกจากผู้ช่วย จึงแต่งตั้งให้นายอาศรี ฉิโย เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านต่อไป ในวันที่ 28 พฤศจิกายน 2528 ไปจนถึงวันที่ 24 มิถุนายน 2544 ลาออกจากผู้ช่วยไปเป็น อบต. ต่อไป

ปัจจุบันบ้านห้วยฮี หมู่ที่ 8 ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนประมาณ 26 กิโลเมตร สามารถเดินทางด้วยรถยนต์ ถึงหมู่บ้านได้โดยใช้เวลาประมาณ 1.30 ชั่วโมง แต่หากจำเป็นต้องเดินทางเท้าจะใช้เวลาจากแม่ฮ่องสอน ถึงหมู่บ้านประมาณ 8 ชั่วโมง

มีอาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	จดหนองขาวกลาง
ทิศใต้	จดห้วยกึ่งใหม่
ทิศตะวันออก	จดห้วยกึ่งเก่า
ทิศตะวันตก	จดหัวน้ำแม่สะกิดและหัวน้ำแม่ฮ่องสอน

สภาพภูมิศาสตร์รอบหมู่บ้าน เป็นภูเขาสูงชัน โดยมีความสูงเหนือระดับน้ำทะเล 900 – 1,722 เมตร บริเวณที่สูงสุด คือ จุดที่เรียกว่า “คอยปุย” มาจากคำว่า “พุย” หมายถึง พันธุ์ไม้ดอกล้มลุกชนิดหนึ่ง

สภาพป่ารอบหมู่บ้าน มีลักษณะเป็นป่าผสมที่หลากหลายของป่าเต็งรัง (Dry diptero carp Forest) ป่าไผ่ (Bamboo Forest) และป่าสน (Pine Forest) สำหรับชื่อหมู่บ้าน คำว่า “ห้วยฮี้” มาจากทำเลที่ตั้งของหมู่บ้าน อยู่ติดลำห้วยและรอบ ๆ หมู่บ้าน มีไม้ไผ่ คนไทยใหญ่เรียก “ไม้ฮี้” จึงเรียกชื่อหมู่บ้าน “ห้วยฮี้” ป่าเกอญอ เรียก “กลอดิ” (กลอ – ไม้ฮี้ ดิ – ต้นน้ำ) หมายถึง ต้นน้ำห้วยฮี้

คนห้วยฮี้ เรียกตัวเองว่า “ป่าเกอญอ” ซึ่งหมายถึง กลุ่มพี่น้อง “กะเหรี่ยง” อยู่กันทั้งหมด 27 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งหมด 215 คน หญิง 106 คน ชาย 109 คน หมู่บ้านมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 31,176 ไร่ แบ่งเป็น

- พื้นที่อนุรักษ์และป่าต้นน้ำ
- พื้นที่ป่าใช้สอย
- พื้นที่ทำกินและทำไร่หมุนเวียน 5,000 ไร่
- พื้นที่สาธารณะและป่าพิธีกรรม 6,036 ไร่
- พื้นที่อยู่อาศัย 40 ไร่
- พื้นที่อยู่อาศัย 100 ไร่

บ้านห้วยฮี้ เป็นหมู่บ้านที่ไม่มีพื้นที่นาทุกครัวเรือนยังชีพอยู่ด้วยการทำไร่หมุนเวียน โดยในพื้นที่ปลูกข้าวไร่ จะเป็นเสมือนซูปเปอร์มาเกต คือ เป็นแหล่งอาหารของครัวเรือน เนื่องจากวิธีการปลูกข้าวไร่ จะผสมเมล็ดพันธุ์พืชอาหารนานชนิดเข้าไปด้วย ซึ่งพืชแต่ละชนิดก็จะเจริญเติบโต เก็บเกี่ยวได้ในช่วงเวลาต่าง ๆ กัน พืชเหล่านั้นมีมากมาย ถึง 30 – 40 ชนิด เช่น ข้าวโพด ถั่วต่าง ๆ แดง พักทอง พืชผักกินใบ มันต่าง ๆ เป็นต้น

ดังนั้นการปลูกข้าวและทำไร่ข้าวให้พอกินตลอดปี จึงถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชนเป็นอย่างมาก

สำหรับแหล่งรายได้ของชุมชนนั้นมาจากการขายสัตว์เลี้ยง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นควาย หมู ไก่ และมาจากการรับจ้าง ยังไม่พบว่ามีผลผลิตทางการเกษตรใด นอกจากสัตว์เลี้ยงที่ทำรายได้ให้แก่ชาวบ้านเลย

คนเฒ่าคนแก่เล่าว่า คนบ้านห้วยฮี้ อยู่อาศัยที่บริเวณนี้มาเกิน 100 กว่าปี แล้ว โดยเมื่อก่อนนี้หมู่บ้านนับถือผีไม่สามารถประจำอยู่ได้ ต้องอพยพย้ายถิ่นไปมาเรื่อย ๆ จนมาตั้งหมู่บ้านราว ๆ ปี 2516 พร้อม ๆ กับที่ชาวบ้านเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์

ความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยฮี้ จะมีกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้นำที่เป็นทางการ, ไม่เป็นทางการ และกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ผู้นำที่เป็นทางการ จะเป็นตัวแทนชาวบ้านและเจ้าหน้าที่หน่วยงาน

ของรัฐ เพื่อเชื่อมประสานงาน การดำเนิน โครงการพัฒนาต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เช่น กรรมการหมู่บ้าน ผู้นำ ธรรมชาติ จะเป็นกลุ่มบุคคลที่คอยให้คำปรึกษา แนะนำ และช่วยตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจารีต ประเพณีต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีการริเริ่มรวมกลุ่มทำกิจกรรม ช่วยเหลือชุมชน โดยชาวบ้านเอง เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มธนาคารข้าว เนื่องด้วยบ้านห้วยฮี้เป็นชุมชนขนาดเล็ก กอปรกับ ชาวบ้านส่วนมากเป็นญาติพี่น้องกัน จึงมีความเป็นปึกแผ่น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลร่วม ไม่ร่วมมือกัน

ชื่อผู้นำหมู่บ้าน (หยี่โซ่)

1. นายปอหะยะ มาตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย จากห้วยมะโง ย้ายมาตั้งที่อยู่ที่บ้านโนนวาไกล หลังจากนั้นลงมาอยู่ที่ ต่าเถื่อไกล, กลอป่า, ห่าโบไกล, เส่กอเวเด, ลอแคถ่า, ปอเสอคะดี มีผู้นำคือ นายหะฮู, ปอเสอคะถ่า, ตอซูเปอโซ่, นายหม่อเตเจ้

2. นายเหล่อเจ้ ย้ายมาเป็นผู้นำมาตั้งถิ่นที่บ้าน ลอแคคิ, ลอแคถ่า, ต่าเนอส์อไกล, เซอ เตอะคิแค, ลอโป่พาคู (จีปอเก๊ะ, หะ โปไกล) กลอป่า

3. นายเหล่อเจ้ กับคิเบ่อะ ย้ายตั้งถิ่นที่บ้าน เหล่อะปุนคิ, เปาะทูกิ, เหล่อะปุนคิ อยู่ที่นี้ เสียชีวิตทั้งสองคนเลย

4. นายสา่งป้าง อพยพมาตั้งถิ่นที่ เปาะทูกิ ไม่กี่ปีถือศาสนาคริสต์

5. นายสา่โพเก เป็นผู้นำอพยพมาถิ่นที่กลอคิ ไม่นาน เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ ทั้งหมู่บ้านเลย ในปี 2512

6. นายอาศรี ฉีโย เป็นผู้นำศาสนาคริสต์ เรียกว่า ศบ. ประชุมหารือกันและมาตั้งถิ่นที่ ส่าหวีโซเปอโซ่ ในปี 2523 มาตั้งหมู่บ้านที่ หมู่ 8 บ้านห้วยฮี้ ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในปี 2524 ผู้ใหญ่บ้าน คือ นายสา่หมิง, ต่าหมื่อหลื่อ มาเป็นผู้ใหญ่บ้านในปี 2540 ลาออก จากตำแหน่ง แล้วมาแต่งตั้งนายอาณี กวางทู เข้ามาเป็นผู้ใหญ่บ้านจนถึงปัจจุบัน

ข้อห้าม กฎระเบียบ บ้านห้วยฮี้ หมู่ที่ 8 ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1. อาวุธ

ห้ามยิงปืนแก๊ป หรือชนิดใด ๆ ในบริเวณรัศมี 500 ม. จากหมู่บ้าน หากผู้ใดฝ่าฝืนถูกตักเตือน 2 ครั้ง ครั้งที่ 3 ถูกยึดอาวุธ ปรับไม่เกิน 500 บาท หรือดำเนินตามกฎหมาย

2. การเดินทางกลางคืน

การเดินทางในเวลากลางคืนจะต้องใช้ความสว่างเห็นชัดเจน

3. ยาเสพติดทุกชนิด (ยกเว้น บุหรี่, ยาสูบ)

- ห้ามจำหน่ายยาเสพติดในหมู่บ้าน หากผู้ใดฝ่าฝืนดำเนินการตามกฎหมาย

- ห้ามดื่มสุราและของมึนเมา อย่างเสี่ยงดังและก่อการทะเลาะวิวาทและนำความเดือดร้อนแก่ชาวบ้าน หากผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกตักเตือน หรือปรับไม่เกิน 500 บาท หรือดำเนินการตามกฎหมาย
- 4. การลักขโมย
ห้ามลักขโมยใหญ่ ขโมยน้อย ถ้าผู้ใดฝ่าฝืน จะถูกตักเตือน หรือหากถูกจับพร้อมของกลาง พยานหลักฐานจะต้องถูกปรับขึ้นอยู่กับของกลางและสถานการณ์ หรือดำเนินการตามกฎหมาย
- 5. การจับปลา
ห้ามจับปลาโดยใช้ระเบิด ซื่อตปลา เข็มปลา ในบริเวณชุมชนหมู่บ้าน หากผู้ใดฝ่าฝืนใช้เครื่องมือดังกล่าว ถูกจับ ได้พร้อมของกลาง (จะตักเตือน ปรับไม่เกิน 500 บาท หรือดำเนินการตามกฎหมาย)
- 6. การเล่นการพนัน
ห้ามเล่นการพนันในบริเวณหมู่บ้าน ไม่ว่าในงานใด ๆ หากผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกปรับตามความเหมาะสม ตามสิ่งกระทำด้วย หรือดำเนินการตามกฎหมาย
- 7. สัตว์และสวน ไร่นา
เจ้าของสัตว์เลี้ยงจะต้องดูแลสัตว์เลี้ยงให้ดีที่สุด และเจ้าของสวน ไร่นา จะต้องล้อมรั้วให้แข็งแรงที่สุด หากสัตว์เลี้ยงเข้าไปทำลายพืชผักสวน ไร่นา เจ้าของสัตว์เลี้ยงและเจ้าของสวน ไร่นา จะต้องตกลงกันเอง หากตกลงกันไม่ได้ เจ้าทุกข์ ต้องไปร้องเรียนต่อคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ตัดสิน
- 8. สัตว์เลี้ยงเข้ามาในบริเวณหมู่บ้าน (วัว, ควาย, แพะ)
  - หากสัตว์เลี้ยงเข้ามาในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะกลางวัน หรือกลางคืน ถ้ารู้ว่าของตัวเอง ต้องไล่เข้าคอก หรือมัดไว้ทุกครั้ง
  - เจ้าของสัตว์เลี้ยงเวลาปล่อยสัตว์เลี้ยงทุกครั้งต้องไล่ให้พ้นจากหมู่บ้านทุกครั้ง
- 9. การทำผิดประเพณีป่าเถื่อน
หากผู้ใดทำผิดประเพณีและฝ่าฝืนจะต้องถูกปรับตามประเพณี
- 10. ทรัพย์สินสมบัติ
ห้ามทำลายสาธารณสมบัติของหมู่บ้าน หากผู้ใดฝ่าฝืนจะปรับขึ้นอยู่กับความเสียหายของทรัพย์สินสมบัติ หรือดำเนินการตามกฎหมาย
- 11. การประชุม
  - ถ้าบุคคลใดขาดการประชุมหมู่บ้านเกิน 2 ครั้ง จะต้องถูกตักเตือน หากเกิน 3 ครั้งจะถือว่าผู้นั้นไม่ให้ความร่วมมือ

- หากมีข้อขัดข้อง หรือมีความจำเป็นจะต้องแจ้งให้ประธาน หรือกรรมการหมู่บ้านทราบ
- การเข้าประชุมห้ามดื่มสุราถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะถือว่าการประชุมครั้งนั้นเป็นโมฆะ

สิ่งที่ผูกพันกับปากกาเกอญอ ข้อห้าม

ที่	ชื่อไทย	ชื่อปากกาเกอญอ	ความเชื่ออย่างมา
1	นกกก	โท่กือ	แตกความสามัคคี
2	นกแซงแซวหางม่วงใหญ่	โท่ขลี	เป็นทนายความ (มีคดี)
3	นกแซงแซวหางปลา	โท่จีแกว	ลักทิงบ้านเรือน
4	นกกระजิบธรรมดา	โท่ชอเซ	ขาดแคลนข้าว
5	นกขุนแผนหัวแดง	โท่เสอปกอ	ขาดความสุข
6	นกดกยุง	โท่เสอปะ	ตกลีสง่า ปากกว้าง
7	นกกระรอกหัวขวาน	โท่ยอจีเคาะ	ลูกฆ่าพ่อ
8	นกกระเบื้องผา	โท่มือชะ	นกข้าว
9	นกเค้าลมและอุ้มบาตร	โท่เปาะแห่ม	ช่วยตีข้าว ถล่มโลก
10	นกหัวขวานสีนวลหลังทอง	โท่เตอเล	สุนัขผี
11	นกสาธิตกาเขียว	โท่ขลีเค	มีคดี
12	นกยางเขนน้ำหลังเทา	โท่จีปรี	มืดตาไม่เห็นทาง
13	นกปากกกลายดำ	โท่โกโกแกวะ	ทุกข์ทรมาน
14	นกกระรอกหัวหงอก	โท่ยูนวาไซ	ช่วยชีวิตมนุษย์
15	นกเค้าแคะ	โท่โตโลหมื่นโก	ฆ่าสามี
16	นกหลุมพู	โท่หลูยฆ่า	ฆ่าสามี
17	นกเค้าภูเขา	โท่เคาะ	อยู่เย็นเป็นสุข
18	นกพญาไฟ	โท่มิเบ	ขาดความเชื่อมั่น
19	นกแอ่นตาล	โท่เบ็ละ เบลาะ	ไม่มีที่อยู่อาศัย
20	ชะนี	เกอญอนปลา	แตกความสามัคคี
21	ลิงลม	เตอเซ	ฆ่า

พื้นที่ป่าชุมชน หมู่ที่ 8 บ้านห้วยอี ตำบลห้วยปลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ที่จำแนกเป็นดังนี้

พื้นที่ทั้งหมด

	31,176 ไร่
พื้นที่ป่าอนุรักษ์, ป่าต้นน้ำ	20,000 ไร่
พื้นที่ใช้สอย + ที่ทำกิน + ที่ถาวร + ที่อยู่อาศัย + อื่น รวม	11,176 ไร่
- พื้นที่ป่าใช้สอย	5,000 ไร่
- พื้นที่ทำกิน ไร่หมุนเวียน	5,786 ไร่
- พื้นที่ถาวร	200 ไร่
- พื้นที่นาดำ	50 ไร่
- พื้นที่อยู่อาศัย	100 ไร่
- พื้นที่ป่าช้าและป่าพิธีกรรม	10 ไร่
- พื้นที่สาธารณะและอื่น ๆ	30 ไร่

กฎระเบียบการรักษาป่าชุมชน บ้านห้วยอี หมู่ที่ 8 ตำบลห้วยปลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1. ผู้มีสิทธิในการใช้ไม้เพื่อสร้างบ้านเรือน หรือเพื่อใช้สอย ต้องเป็นบุคคลที่มีบ้านเลขที่ที่อยู่ในหมู่บ้านและ ไม้ที่ตัดต้องใช้ในชุมชนเท่านั้น
2. ไม้ที่ได้จากในชุมชน หมู่ 8 บ้านห้วยอี ห้ามออกจำหน่ายนอกหมู่บ้าน และขายเป็นอาชีพ หากผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องถูกปรับ หรือดำเนินการตามกฎหมาย
3. การตัดไม้ทุกครั้งจะต้องแจ้งให้คณะกรรมการทราบ โดยแจ้งวัตถุประสงค์การใช้ไม้และสถานที่ที่ตัด ไม้ด้วย
4. หากผู้ใดตัดไม้โดยแจ้งต่อคณะกรรมการแล้ว แต่ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงตามที่แจ้งไว้ เมื่อเกิดปัญหา ถูกจับกุม ทางคณะกรรมการหมู่บ้านจะไม่รับผิดชอบใด ๆ เพราะถือว่าเป็นการแจ้งความเท็จต่อคณะกรรมการ
5. ห้ามเลื้อยไม้และตัดไม้ด้วยเครื่องยนต์โดยเด็ดขาด
6. ห้ามตัดไม้ในเขตอนุรักษ์ป่าต้นน้ำและป่าที่อยู่บริเวณใกล้ลำห้วยเด็ดขาด
7. ถ้าผู้ใดเห็นไฟไหม้ป่าในชุมชนทุกครั้ง ต้องดับไฟด้วย หรือแจ้งให้ชาวบ้านทราบด่วนด้วย
8. ถ้าผู้ใดจะเผาไร่ หรือเผาพื้นที่การเพาะปลูกจะต้องทำแนวกันไฟและแจ้งให้คณะกรรมการและชาวบ้านทุกครั้ง
9. คนนอกหมู่บ้าน (ไม่ใช่คนในหมู่บ้าน) ไม่มีสิทธิตัดไม้ในเขตชุมชน รวมทั้งหาขายและหน่อหาขายด้วย
10. ห้ามล่าสัตว์ในเขตอนุรักษ์ของหมู่บ้าน

บริบทชุมชนบ้านห้วยตองก้อ หมู่ที่ 7 ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

บ้านห้วยตองก้อปัจจุบันเป็นบ้านที่อพยพมาจากบ้านห้วยตองก้อเก่า เมื่อปี พ.ศ. 2523 โดยการนำของนาย พระจะโน ยอดคีรี อพยพมาครั้งแรกมี 14 ครัวเรือน (นายยื้อเฮ , นายจะโน, นายลือคา , เรือง) สาเหตุที่อพยพมาตั้งหมู่บ้านใหม่ เพราะบ้านห้วยตองก้อเก่ามีพื้นที่จำกัดในการสร้างบ้านเรือนและพื้นที่ทำกินไม่เพียงพอกับประชากรที่เพิ่มขึ้น อีกทั้งยังอยู่ห่างจากพื้นที่นาค้าซึ่งพอถึงฤดูเก็บเกี่ยวต้องใช้เวลาในการขนส่งมาก ปัจจุบันหมู่บ้านห้วยตองก้อเป็นหมู่บ้านหลักหมู่ที่ 7 ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

ที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านห้วยกุ่ม
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านห้วยไทร
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านใหม่ – ป่าหมาก
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านไมโครเวฟ

ประชากร

ปัจจุบันบ้านห้วยตองก้อมีประชากรทั้งหมด

จำนวนหลังคาเรือน	29 หลังคาเรือน
จำนวนครัวเรือน	32 ครัวเรือน
จำนวนประชากร	1,113 คน (เป็นชาย 64 คน หญิง 49 คน)

ทรัพยากรบุคคล

ผู้ใหญ่บ้าน	นายจรรุพงษ์	กอกแก้ว
ช่างตีเหล็ก	นายพะเกอบิ	ยอดคีรี
ช่างทอผ้า	นางยุยพอ	ยอดคีรี

ศาสนา

ชุมชนห้วยตองก้อเป็นชุมชนเผ่ากะเหรี่ยงนับถือ ศาสนาพุทธ วิถีชีวิตท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับธรรมชาติและสิ่งที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่การเกิด การดำเนินชีวิต วิธีการคิด ลักษณะการปฏิบัติ จนกระทั่งการตาย บ้านห้วยตองก้อยังคงยึดถือวัฒนธรรมเหล่านั้นอย่างเคร่งครัด ประเพณีที่สำคัญของบ้านห้วยตองก้อที่ยึดถือต่อกันมา เช่น ประเพณีการมัดมือ(กัจจือ) ราชกรอบครัว ประเพณีการมัดมือ(กัจจือ)ทั้งหมู่บ้าน การลงแขกในการทำนา เป็นต้น

วัฒนธรรม

● การแต่งกาย

บ้านห้วยตองก็ยังมีเครื่องนุ่งห่มของตัวเองในการผลิต และองค์ความรู้เกี่ยวกับการประดิษฐ์เสื้อผ้า และของใช้ เช่น ผู้หญิงตั้งแต่เด็กจนกระทั่งเป็นสาวและยังไม่แต่งงานจะใส่ชุดขาวสีขาว หากแต่งงานแล้ว จะใส่จะแยกกันระหว่างเสื้อปักลาย ลูกเดือยสีดำหรือสีน้ำเงินและผ้าถุงสีแดง ส่วนผู้ชายตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่จะใส่เสื้อสีแดงซึ่งเป็นเสื้อประจำเผ่า แต่ในปัจจุบันวัฒนธรรมของคนพื้นราบก็เริ่มเข้ามามีบทบาทในเรื่องการแต่งกายบ้าง จะเห็นได้จากการที่เยาวชน วัยรุ่นเริ่มนิยมใส่เสื้อผ้าแบบคนพื้นราบมากขึ้น ชุดประจำเผ่ากลับได้รับความนิยมลดลง จะใส่เฉพาะเวลาในงานประเพณีสำคัญของชนเผ่าเท่านั้น

● อาหาร

มีการทำอาหารที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชนเผ่า ซึ่งเป็นอาหารที่ได้จากธรรมชาติ ทั้งข้าว ผัก ปลา ชาวบ้านจะหาเองในป่า แต่ในปัจจุบันก็เริ่มมีการนำอาหารจากในเมืองไปขายบ้าง เช่น ปลากระป๋อง บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป อาหารแห้งต่างๆ

● การต้อนรับแขก

คนที่เข้าไปเป็นแขกภายในบ้านหลังใดหลังหนึ่ง จะมีการต้อนรับด้วยน้ำชา และเลี้ยงข้าว ซึ่งเจ้าของบ้านจะให้แขกรับประทานก่อนซึ่งถือว่าเป็นการให้เกียรติแขก หากอยู่หลายๆวัน อาหารมีมือต่อๆไปจึงจะรับประทานร่วมกัน ถือว่าแขกให้เกียรติเจ้าของบ้าน

● วัฒนธรรมการครองเรือน

วัฒนธรรมการครองเรือนถือว่าเป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่ชาวบ้านตองก้อ ได้ถือปฏิบัติสืบต่อกัน มาคือการครองเรือนนั้นจะมีผัวเดียวเมียเดียว หนุ่มสาวที่ชอบพอกันก็ตกลงให้ฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายไปขอ ฝ่ายชายและเมื่อแต่งงานกันแล้วก็จะอยู่ด้วยกันจนแก่เฒ่า

● การสร้างบ้านเรือน

บ้านห้วยตองก้อยังมีการสร้างบ้านเรือนแบบดั้งเดิม แต่บางส่วนก็ได้ปรับเปลี่ยนจากการใช้หลังคาใบตองก้อมาเป็นกระเบื้องและสังกะสีแทน

ในการสร้างบ้านเรือนจะสร้างบ้านไถ่ลิ้นน้ำ และสร้างตามที่สูง ลักษณะของบ้านยกพื้นสูง เพื่อป้องกันหมัด แมลง ได้ถุนบ้านใช้เลียงสัตว์ ตัวบ้านแยกเป็นสองส่วน คือ ห้องครัว และห้องนอน ในถุคหวนิยมนอนในห้องครัวไถ่ลิ้นน้ำเพื่อเพิ่มความอบอุ่น

● ภาษา

ความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่ากะเหรี่ยงที่เด่นชัดอีกอย่างหนึ่ง ก็คือ การมีภาษาพูดและภาษาเขียนเฉพาะเป็นของตนเอง และในปัจจุบันชาวบ้านก็ยังใช้ภาษากะเหรี่ยงในชีวิตประจำวัน และสามารถใช้ภาษาพื้นเมืองเหนือ ภาษาไตใหญ่ และภาษาไทยกลางในการสื่อสารกับคนภายนอกได้เป็นอย่างดี

● ประเพณี

ประเพณีการมัดมือนั้น ถือเป็นประเพณีที่สำคัญของชนเผ่ากะเหรี่ยงที่จะมีการปฏิบัติกันทุกปีจะมีการทำพิธีกันในช่วงเดือน มีนาคมและเมษายนของทุกๆปี ในประเพณีนั้นหนุ่มสาวที่ออกจากบ้านไปทำงานในเมืองหรือที่อื่นๆ หรือไปมีครอบครัวอยู่ที่อื่น ก็จะมีโอกาสกลับมาพร้อมหน้าพร้อมตากัน

เศรษฐกิจ

ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะประกอบอาชีพทำนาและทำไร่หมุนเวียนเป็นอาชีพหลัก นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภค และขายเป็นรายได้ของครอบครัว เช่น วัว ควาย หมู ไก่ ในการเลี้ยงนั้นชาวบ้านจะเลี้ยงปล่อยตามธรรมชาติโดยวัว ควาย จะปล่อยเข้าป่าสำหรับเลี้ยงสัตว์ของหมู่บ้าน หมู ไก่ จะเลี้ยงปล่อยไว้ในบ้าน

ทรัพยากรธรรมชาติ(ดิน น้ำ ป่า)

บ้านห้วยตองก้อ เป็นหมู่บ้านที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ประกอบด้วยพื้นที่นา พื้นที่ไร่ พื้นที่เลี้ยงสัตว์ มีลำห้วยที่ใช้สำหรับทำการเกษตร ทำนา ปลูกพืช มีพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์

1. พื้นที่นา จากประชากร 29 หลังคาเรือน 32 ครอบครัว บ้านห้วยตองก้อมีพื้นที่ทำนาค่าทั้งหมดประมาณ 100 ไร่ ประชากรที่มีที่นา 13 หลังคาเรือน ไม่มีที่นา 16 หลังคาเรือน โดยมีลำห้วยที่ใช้ในการเกษตรทั้งหมด 3 ลำห้วย คือ ลำห้วยห้วยปูลิง ลำห้วยตองก้อ และลำห้วยต่อหมือไกล

2. พื้นที่ไร่ พื้นที่สำหรับทำไร่ทั้งหมดมีพื้นที่ประมาณ 1,680 ไร่ ซึ่งชาวบ้านก็หมุนเวียนทำไร่ นอกจากการปลูกข้าวไร่แล้วยังมีการปลูกพืชไร่อย่างอื่นอีก เช่น ข้าวโพด พืชทอง พืชเขียว เผือก มันแดงควา ข้าวไร่ที่ใช้ปลูกจะเป็นพันธุ์พื้นเมือง

3. ลำห้วย มีทั้งหมด 6 ลำห้วย ที่ใช้สำหรับทำการเกษตรมี 3 ลำห้วย และ อีก 3 ลำห้วยเป็นลำห้วยเล็ก ได้แก่

- ลำห้วยปูลิง เป็นลำห้วยใหญ่ เป็นแหล่งกำเนิดของน้ำตกห้วยปูลิง ลำห้วยปูลิงมีน้ำตลอดปี ใช้ในการเกษตร ทำนา ซึ่งที่นาส่วนใหญ่จะอยู่ใกล้ลำห้วยนี้และยังเป็นแหล่งอาหารของชาวบ้าน เช่น ผักกูด ปลา ปูและยังใช้น้ำนี้อุปโภค บริโภค ทั้งสัตว์เลี้ยง วัว ควาย

- ลำห้วยตองก้อ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ห้วยโหล่ หล่าโหล่ ใช้ในการเกษตร ทำนาและเป็นแหล่งอาหารผักปลาลำห้วยมีน้ำตลอดปี

- ลำห้วยต่อหมือไกล ใช้ในการเกษตร ทำนา เป็นแหล่งอาหาร ลำห้วยมีน้ำตลอดปี

- ลำห้วยตะหล้อไกล เป็นลำห้วยที่แยกมาจากลำห้วยตองก้อ ใช้ในการเกษตร ทำนาได้ในฤดูทำนา แต่ฤดูแล้งน้ำจะแห้ง เป็นแหล่งอาหาร

- ลำห้วยโป่อมอไกล เป็นลำห้วยสายเล็กที่ไหลมาสมทบกับลำห้วยต่อหมือไกล

4. พื้นที่ป่า ซึ่งมีทั้งป่าอนุรักษ์ ป่าดงน้ำ ป่าช้า และป่าเลี้ยงสัตว์ ดังนี้

- ป่าอนุรักษ์ มีทั้งหมดประมาณ 4,000 ไร่ อยู่รอบๆหมู่บ้านทางทิศเหนือ ทิศตะวันออก และทิศใต้ และจะใช้เป็นป่าใช้สอย หาฟืน ของป่าและสร้างบ้าน
  - ป่าต้นน้ำ อยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน เป็นแหล่งน้ำประปาที่ใช้ในหมู่บ้าน
  - ป่าสำหรับเลี้ยงสัตว์ อยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน สำหรับเลี้ยงวัว ควาย
  - ป่าช้า อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน มีประมาณ 8 ไร่
5. น้ำตกห้วยปูลิง อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 4 กิโลเมตร

กลุ่มองค์กรในชุมชน

1.ธนาคารข้าว

ได้เริ่มเห็นตัวอย่างจากหมู่บ้านใกล้เคียงแล้วมาดำเนินการในหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2525 โดยเริ่มต้นมีสมาชิก 7 คน รวบรวมข้าวได้ประมาณ 15 ถัง ซึ่งได้ใช้บริเวณบ้านนายพะจะ โนชอดศิริใช้เป็นที่เก็บข้าว มีระเบียบว่า ยืม 10 ถัง ใช้คืนดอกเบี้ย 2 ถัง

ในปี 2533 ได้งบประมาณสนับสนุนจากสส.เป็นจำนวนเงิน 14,250 บาทสำหรับใช้สร้างยุ้งฉางข้าวใหม่และซื้อข้าวเพิ่ม ในปัจจุบันจะมีคณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่ม

2.สหกรณ์หมู่บ้าน

เริ่มดำเนินการเมื่อปี พ.ศ. 2529 โดยได้รับการกระตุ้นจากนายสมชัย พานทอง (สสช. ห้วยปูลิง) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้บริการแก่ชาวบ้านไม่ให้ซื้อของไกลหมู่บ้าน และเพื่อเป็นการรวมกลุ่ม ให้การช่วยเหลือกันในกรณีที่เกิดการเจ็บป่วยด้วย โดยเริ่มดำเนินการครั้งแรกมีจำนวนสมาชิก 11 คน ปัจจุบันมีผู้ถือหุ้นอยู่ 13 คน ในการดำเนินการเกี่ยวกับสหกรณ์นั้น จะมีการปันผลทุกๆ 6 เดือน มีการกู้ยืมโดยไม่คิดดอกเบี้ย(เฉพาะห้วยตองก็อ) มีการจัดทำบัญชีอย่างง่ายโดยชาวบ้าน สมาชิกถือหุ้น ๆ ละ 100 บาท ไม่เกิน 5 หุ้น

3.กองทุนน้ำประปา

เริ่มดำเนินการเมื่อเดือน กุมภาพันธ์ 2535 โดยมีการเก็บหลังคาเรือนละ 2 บาท เพื่อบำรุงซ่อมแซมท่อน้ำเมื่อชำรุด

4.กองทุนยา

เริ่มจากชาวบ้านได้รวมกันจัดตั้งขึ้น โดยเก็บหุ้นละ 10 บาท เป็นเงิน ทั้งหมด 280 บาท แล้วนำเงินจำนวนนี้ไปซื้อยาสามัญประจำบ้านมาจำหน่ายแก่ราษฎรในหมู่บ้าน ต่อมาได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นจำนวนเงิน 1,700 บาท ปัจจุบันซึ่งปัจจุบันได้หยุดดำเนินการ

5.กลุ่มเยาวชน

หมู่บ้านห้วยตองก็อ ยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้าน แต่เยาวชนภายในหมู่บ้าน เป็นสมาชิกของเครือข่ายเยาวชนลุ่มน้ำห้วยปูลิง ในการจัดกิจกรรมของเครือข่ายจะเป็นไปในลักษณะ

การทำงานร่วมมือระหว่างเยาวชนจาก 3 หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยตองก้อ บ้านใหม่ บ้านป่าหมาก กิจกรรมที่ทำ เช่น การจัดงานกีฬาสัมพันธ์เยาวชนภายในตำบล การเข้าร่วมพัฒนาโรงเรียนและสถานที่สาธารณะของชุมชน

6.กลุ่มสตรี

ในปี พ.ศ. 2541 กลุ่มสตรีของหมู่บ้านห้วยตองก้อ ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากพัฒนาชุมชน อ.เมืองแม่ฮ่องสอน ได้ดำเนินการเกี่ยวกับการทอผ้า เลี้ยงหมู แต่กลุ่มสตรีก็ประสบปัญหาเกี่ยวกับในเรื่องการตลาดในการจำหน่ายผ้าทอของกลุ่มและยังมีปัญหาเกี่ยวกับการจัดตั้งคณะกรรมการอีกด้วย

แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

บ้านห้วยตองก้อมีลักษณะที่น่าสนใจบนเส้นทางการเดินทางป่าและการชมธรรมชาติ เส้นทางเดินป่าและศึกษาธรรมชาติน้ำตกห้วยปูลิง เป็นทางเดินป่าระยะไกล ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 1 ชั่วโมง จุดเริ่มต้นที่ง่ายต่อการเดินทางอยู่บริเวณทิศเหนือของหมู่บ้าน และเส้นทางเดินไปไร่นาจของชาวบ้าน สามารถใช้รถยนต์ในการเดินได้ในระยะเวลาประมาณ 10 นาที ระยะ 2 กิโลเมตร หลังจากสิ้นสุดทางเดินรถแล้วก็เปลี่ยนเป็นทางเดินเท้า ใช้ระยะเวลาประมาณ 45 นาที ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงน้ำตกเดินลัดเลาะไปตามสันเขาและหน้าผาจนถึงน้ำตก

ลักษณะป่าและพรรณพืช

1.ป่าผลัดใบประเภทป่าเบญจพรรณ พบทั่วไปในบริเวณเส้นทางเดิน โดยเฉพาะบริเวณใกล้ลำห้วย พันธุ์ไม้ที่เด่นได้แก่ ไม้ก่อ ไม้สัก มะกอก ต้นแดง ตะแบก ประดู่ และไม้ต่างๆ

2.ป่าดิบเขาบริเวณลำห้วยในระดับต่ำ เป็นป่าดิบเขาที่ขึ้นแทรกอยู่กับป่าผลัดใบ ป่านี้จะอยู่ติดกับลำห้วย ใบไม้เขียวตลอดปี ไม้เด่นได้แก่ ตะเคียน มะคะ ไม้ก่อ เถาวัลย์และพันธุ์พืชสมุนไพรหลากหลายชนิด เช่น ต้นตะสีพะโคะ

3.นกและสัตว์ป่าที่พบในเส้นทางเดิน ประเภทนกที่พบ ได้แก่ แซงแซว นกปรอดหัวจุก นกหัวขวาน นกขมิ้น นกพญาไฟใหญ่ นกกก อีกา สัตว์ที่พบ เช่น เก้ง หมูป่า ชะนี อีเห็น กระรอก กระแต บ่าง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. กลุ่มตีมีด

ความเป็นมาของกลุ่ม

การตีมีดมีมาตั้งแต่บรรพบุรุษชาวปกากะญอสืบทอดต่อกันมาจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน และเริ่มที่จะสูญหายไปจากหมู่บ้านเพราะคนในหมู่บ้านได้หันไปซื้อ มีด จอบ เสียม จากที่อื่นแทนการตีด้วย

ตนเอง ซึ่งการซื้อสะดวกสบายกว่าการตีด้วยตนเอง ถึงแม้ราคาจะแพงกว่าหลายเท่าตัวก็ตามซึ่งทำให้การตีมีคได้ค่อยๆสูญหายไป

ต่อมาในปี 2525 ได้มีหน่วยงานของ โครงการพัฒนาที่สูงไทย - เยอรมัน (TG) ได้เข้ามาส่งเสริมการตีมีด โดยการสนับสนุนการซื้ออุปกรณ์ให้ ต่อมาเมื่อโครงการ TG ได้ย้ายออกไปการตีมีดก็ได้ล้มเลิกตามไปด้วย มีเพียงนายพะเกอบิ ยอดคีรี ที่ยังให้ความสนใจตีมีดอย่างจริงจัง และได้พัฒนาฝีมืออย่างต่อเนื่องและได้เก็บอุปกรณ์การตีมีดไว้ ซึ่งนายพะเกอบิเป็นช่างตีมีดที่มีฝีมือแต่ก็ได้หยุดการตีมีดไปเนื่องจากขาดเหล็กที่จะนำมาตี

ปี 2542 ศูนย์ศิลปาชีพจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้เข้ามาส่งเสริมอีกครั้งหนึ่ง โดย ร้อยเอกดำรงค์ หิมขจรสิทธิ์ โดยการนำเอาวัสดุอุปกรณ์เข้ามาและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการตีมีดเพิ่มเติม พร้อมๆกับการหาตลาดและสร้างโรงตีเป็นการเฉพาะให้ โดยกลุ่มตีมีดได้ช่วยกันสมทบแรงงานการก่อสร้าง

การเข้าร่วมกลุ่ม

คนที่เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม จะเข้ามาด้วยความสมัครใจและสนใจที่จะเข้ามารียนรู้วิธีการตีมีดจากกลุ่ม ปัจจุบันกลุ่มตีมีดมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 8 คน

การบริหารจัดการกลุ่ม

กลุ่มมีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มขึ้น และได้มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบออกเป็นฝ่ายต่างๆเพื่อให้สมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วมมากขึ้นและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคี ให้กับสมาชิกกลุ่มอีกด้านหนึ่งด้วยและยังมีการตั้งกฎระเบียบของกลุ่มขึ้นเพื่อให้สมาชิกปฏิบัติร่วมกัน

กฎระเบียบของกลุ่ม

- 1.บุคคลภายในหมู่บ้านสามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกได้ด้วยความสมัครใจ
- 2.สมาชิกกลุ่มหากขายสินค้าได้จะหักเข้ากองทุนร้อยละ 15 บาท ของจำนวนเงินที่ขายได้
- 3.สมาชิกกลุ่มสามารถยืมเงินกองทุนของกลุ่มได้ในยามฉุกเฉิน โดยผ่านความเห็นชอบจากสมาชิกอย่างน้อย 3 คน โดยสมาชิกสามารถยืมเงินได้ ไม่เกิน 1 เดือน ดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาท / เดือน

เงินหมุนเวียนภายในกลุ่ม

เงินที่ใช้หมุนเวียนภายในกลุ่ม ได้มาจากการหักจากสมาชิกที่ขายสินค้าได้ โดยหักเข้ากองทุนร้อยละ 15 บาท ของจำนวนเงินที่ขายได้ ซึ่งในปัจจุบันมีเงินหมุนเวียนภายในกลุ่มทั้งหมด 1,250 บาท

เงินที่ใช้หมุนเวียนภายในกลุ่มนี้ จะใช้ในการขนส่ง จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการตีมีด

คณะกรรมการกลุ่ม

1.นายพะเกอบิ	ยอดคีรี	ประธานกลุ่ม
2.นายโกะเต๊ะ	วงศ์ศักดิ์คีรี	รองประธานกลุ่ม
3.นายบุญพร	กอแก้ว	เลขานุการกลุ่ม
4.นายนสุทัศน์	ยอดคีรี	เหรัญญิก

5.นายเรืองศักดิ์	เดชไพรพนา
6.นายชัยรัตน์	มานฟ้าสีคราม
7.นายปิยะศักดิ์	สันติกุล
8.นายสมพร	วงศ์ศักดิ์ศรี

รูปแบบการตีมีด

ในปัจจุบันทางกลุ่มได้มีการตีเหล็กนอกรอกจากการตีมีดเพื่อใช้ในการทำไร่แล้ว ทางกลุ่มยังได้มีการตีมีด ที่มีขนาดแตกต่างกัน โดยมีมีดขนาดเล็กและ คานที่ใช้ประดับบ้านเรือน

การจำหน่าย

การจำหน่ายของกลุ่มจะเป็นไปในลักษณะของการสั่งทำ ถ้ามีลูกค้ามาสั่ง ทำจึงจะทำการตีมีดเพื่อจำหน่ายและส่วนหนึ่ง จะนำลงมาจากขายที่ศูนย์ศิลปาชีพ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ราคาของผลิตภัณฑ์ (มีด คาน) จะขึ้นอยู่กับขนาดที่ได้จากการตีเหล็ก ถ้ามีขนาดใหญ่ก็จะมีราคาสูง ถ้ามีขนาดเล็กก็จะถูกลงตามขนาดของผลิตภัณฑ์

ปัญหาและอุปสรรคของกลุ่ม

- 1.การขาดแคลนวัสดุ (เหล็กที่ใช้ในการตี)มีไม่เพียงพอสำหรับการตี
- 2.ยังขาดเครื่องขัดที่ใช้สะดวกและทุนแรงสำหรับการทำงานได้ช้าไม่สะดวก

2. กลุ่มทอผ้า

ความเป็นมาของกลุ่ม

พัฒนาชุมชนได้เข้ามาส่งเสริมในการจัดตั้งกลุ่ม ให้เป็นกลุ่มสตรีหมู่บ้านห้วยตองก้อ โดยการให้หมู่บ้านเลี้ยง จำนวน 20 ตัว ค่ายสำหรับทอผ้า 41 ห่อ

ได้มีการจัดตั้งกลุ่มเมื่อวันที่ 29 กันยายน 2541 โดยได้รับการสนับสนุนจากพัฒนาชุมชน เป็นเงินจำนวน4,000 บาท โดยยกกลุ่มได้ขายค่าย 41 ห่อ เป็นเงิน 2,000 บาท ขายหมูเป็นเงิน 2,000 บาท

เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2543 ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ศิลปาชีพ เป็นค่ายจำนวน 12 กล่อง กล่องละ 24 หลอด และด้านประดิษฐ์สีแดง 23 ห่อ สีขาว 45 ห่อ สีน้ำเงิน 11 ห่อ

เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2543 ใ้รับค่ายจากศูนย์ศิลปาชีพ 5 กล่อง ค่ายประดิษฐ์ สีดำ 7 ห่อ สีชมพู 9 ห่อ สีเหลือง 4 ห่อ สีเขียว 20 ห่อ ขายค่ายประดิษฐ์ เป็นเงิน 1440 บาท ขายค่ายหลอดได้เงิน 360 บาท และได้เงินคอกจากการทอผ้า 600 บาท

เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2543 ทางกลุ่มได้มีการส่งตัวแทนเข้าร่วมกลุ่มได้มีการส่งตัวแทน เข้าร่วมการฝึกอบรมการทอผ้าที่บ้านห้วยตอง ทั้งหมด 62 วัน และได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ศิลปาชีพในการสร้างโรงทอผ้าให้กับกลุ่มทอผ้าบ้านห้วยตองก้อ 1 หลัง

การเข้าร่วมกลุ่ม

คนที่ จะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มทอผ้า จะต้องเป็นคนที่ มีความสนใจความรับผิดชอบ เป็นบุคคลที่กลุ่มยอมรับว่าเป็นคนดี และเมื่อเข้ามาเป็นสมาชิกแล้วจะต้องถือหุ้น หุ้นละ 50 บาท ในการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม

หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน

- 1.สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2.ศูนย์ศิลปาชีพจังหวัดแม่ฮ่องสอน

กิจกรรมกลุ่ม

1. การออมทรัพย์เพื่อเก็บไว้เป็นเงินหมุนเวียนภายในกลุ่ม
2. การศึกษาดูงาน
3. การเข้ารับการฝึกอบรมทอผ้า
4. การนำผลิตภัณฑ์ที่ได้ออกจำหน่าย

การบริหารจัดการกลุ่ม

การบริหารจัดการกลุ่ม ทางกลุ่มได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มขึ้นและได้มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ออกเป็นส่วนต่างๆเพื่อให้สมาชิกได้มีส่วนร่วม ในกลุ่ม เป็นการเสริมสร้างความสามัคคีให้กับสมาชิกกลุ่มอีกด้านหนึ่งด้วย และยังมีการจัดตั้งกฎระเบียบของกลุ่มขึ้น ให้สมาชิกปฏิบัติร่วมกัน

กฎระเบียบของกลุ่ม

- 1.บุคคลที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มต้องเข้ามาด้วยความสมัครใจ
- 2.บุคคลที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มต้องผ่านความเห็นชอบของสมาชิกกลุ่ม
- 3.เมื่อเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มต้องถือหุ้น หุ้นละ 50 บาท
- 4.เมื่อสมาชิกยืมเงินทางกลุ่มคิดดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท / เดือน

เงินหมุนเวียนภายในกลุ่ม

เงินที่ใช้หมุนเวียนภายในกลุ่มได้มาจากการขายผ้า จำนวน 4,441บาท เพื่อใช้ในการซื้อวัสดุในการทอผ้าและมีจำนวนเงินฝากออมทรัพย์ จำนวน 10,000 บาท เพื่อนำดอกเบี้ยที่ได้มาเป็นเงินปันผลให้แก่สมาชิก

คณะกรรมการกลุ่ม

1.นางยุพช	ยอดคีรี	ประธานกลุ่ม
2.นางเสาวนีย์	ไพโรมโชค	รองประธานกลุ่ม
3.นางเขวาลักษณ์	เลอกา	เลขากลุ่ม
4.นาง โปแหละ	ยอดคีรี	เหรัญญิก

5.นางเนพอ	คงวิบูลย์ทรัพย์
6.นางเพ็ญศรี	กอแก้ว
7.นางหน่อเหลือ	มานฟ้าสีคราม
8.นางลาวัลย์	กอแก้ว
9.นางจันทร์แก้ว	เลโต
10.นางบัวกา	กอแก้ว
11.นางเทอกา	ศักดิ์ศรีงาม
12.นางเปอะแอะ	ศักดิ์ศรีงาม
13.น.ส.สุทธีรัตน์	ศักดิ์ศรีงาม

รูปแบบของการทอผ้า

การทอผ้าของกลุ่มเป็นการทอผ้าเป็นทั้งลักษณะของผ้าพื้นและเป็นเสื่อ ผ้าถุง ผ้าที่ทอมีความหลากหลายแต่ละลวดลายมีความหมายเฉพาะของลายนั้นๆด้วย ลวดลายของผ้าทอมีดังนี้

- ตะกิดื้อ (ไม่มีการ ปักลูกเดือย ทออย่างเดียว ลายใหญ่)
- ตะกิดื้อะ ลวดลายเล็ก
- ซอติเซะ ลายปักไก่
- กอแหละ

รูปแบบการปักลูกเดือยบนเสื่อ

“ราเบอะ” เป็นลวดลายโบราณ ซึ่งมีความหมายว่าการอยู่อย่างมีความสุข ความสบาย สามีรัก

“ซิคอสู่อ” หรือรอยเท้าหมา ซึ่งมีความหมายว่า การอยู่อย่างมีความสุข ความสบาย

“หย่าโพศรี” หรือลายกระดูกปลา ซึ่งมีความหมายว่า ใส่เสื่อนี้แล้วจะหาปลาเก่ง ทำมาหากินเก่ง

“โค โคะ โอะแหะคะศรี” หรือลายตานกฮูก ซึ่งมีความหมายว่า ใส่แล้วจะมีคนมอง คนชมเยอะ

“เปอะจือเดะ” หรือ ลายปัก ซึ่งมีความหมายว่า ผู้ที่ใส่เสื่อเป็นผู้ที่มีฝีมือในการทอผ้า ฝีมือสวย

“กะเป่มือหนี” หรือ ลายปัก ซึ่งมีความหมายว่า ผู้ที่ใส่เสื่อนี้จะอยู่เย็นเป็นสุข

“โซห่อกี” หรือ ลาย สามเหลี่ยม ซึ่งมีความหมายว่า มีเพื่อนรัก เพื่อนเยอะ

สีที่ใช้ย้อมผ้า

สีที่ใช้ย้อมผ้าได้จากธรรมชาติ เช่น เปลือกไม้ ดิน ไม้ ใบไม้

การจำหน่าย

ผ้าที่ทอได้ทางกลุ่มจะนำไปขายที่ศูนย์ศิลป์ป้าตีพ ซึ่งทางกลุ่ม ได้ขายผ้าในราคาเมตรละ 40 บาท การปันผล การปันผลกำไรของกลุ่มแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ คนทอผ้า หักค่าต้นทุน คัดดอกเบี้ยยเข้ากลุ่ม

สวัสดิการกลุ่ม

สมาชิกที่มีปัญหาทางการเงินหรือต้องการ ใช้เงินในยามฉุกเฉินสามารถที่จะกู้ยืมเงินจากทางกลุ่มได้ โดยทางกลุ่ม คัดดอกเบี้ยยร้อยละ 1 บาท/ เดือน

ปัญหาและอุปสรรคของกลุ่ม

- 1.ขาดแคลนอุปกรณ์ของกลุ่ม เช่น หม้อย้อมผ้า สายวัด กรรไกร เตารีดถ่าน
- 2.ไม่มีสหการทอผ้า

3. การทำไร่หมุนเวียน

การทำไร่หมุนเวียนของชาวบ้านห้วยตองก็มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งทำกันมาจนถึงรุ่นลูกหลานสืบต่อกันมา

ลักษณะของการทำไร่หมุนเวียน

ในการทำไร่หมุนเวียนของชาวปกากะญอ คือ แต่ละครอบครัวจะมีไร่ของตนเอง ประมาณ 1 ไร่ ไร่หนึ่งมีจำนวน 8-10 แปลง เพื่อใช้ในการปลูกข้าว ซึ่งจะทำหมุนเวียนกันไปในแต่ละปี แต่ละแปลงอาจทำ 1-2 ปี แล้วก็ย้ายไปทำแปลงที่ 2 แปลงที่ 3 ค่อยไปเรื่อยๆจนถึงแปลงที่ 10 แล้วจึงกลับมาเริ่มต้นที่ แปลงที่ 1 ใหม่ โดยไม่มีการถางทำลายป่าอื่น

การทำไร่หมุนเวียนจะเริ่มต้นถางป่าเหล่า ในเดือนกุมภาพันธ์จนถึงเดือนมีนาคม การถางต้นไม้มจะมี การเลือกตัดว่าต้น ไม้ชนิดไหนควรตัดให้ต่ำหรือตัดให้สูง เพื่อจะให้ต้นไม้อสามารถแตกกิ่งขึ้นมาเป็นป่าได้ดั้งเดิม จนถึงเดือนเมษายนก็จะทำการเผา ปลายเดือนพฤษภาคมเริ่มปลูกข้าว การปลูกข้าวจะช่วยกันปลูกทั้งหมู่บ้านจนเสร็จทุกครอบครัวในลักษณะของการลงแขก พอข้าวสูงประมาณ 3 นิ้ว ก็จะเริ่มถอนหญ้าให้กับต้นข้าวรอบแรกเดือนมิถุนายน รอบที่ 2 เดือนสิงหาคม และเดือนกันยายน และเริ่มเก็บเกี่ยวข้าวปลายเดือนตุลาคม

ประโยชน์ที่ได้จากการทำไร่หมุนเวียน

นอกจากการปลูกข้าวแล้วยังมีการปลูกพืชผักแซมที่ใช้ในการบริโภคที่หลากหลายชนิดคือ

1. ผลสำ (พริก)
2. หลู่เคบอ (ฟักทอง)
3. หลู่สำ (ฟักเขียว)
4. ดี (แตง)
5. ดีหมื่นสำ (แตงไทย)
6. สะกอ (มะเขือ)

7. สะกอซี (มะเขือเทศ)
8. ชิโพเด (มะนอย)
9. เซอร์บาเต๊ะ (ผักกาด)
10. ห่อวอ (ผักอีหลีน)
11. ปะทอสะ (ถั่ว)
12. ปือเคสะ (ข้าวโพด)

นอกจากการได้บริโภคผักแล้วผักเหล่านี้ยังเป็นยาปราบแมลง โดยธรรมชาติอีกทางหนึ่งให้กับข้าวที่ปลูกในไร่อีกด้วยคือ แมลงจะมาดูน้ำหวานหรือมากินกินดอกพืชผัก แทนที่จะหันไปกัดกินต้นข้าวเพียงอย่างเดียวก็ทำให้ข้าวไม่ถูกแมลงกัดกิน

หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวออกจากไร่เสร็จแล้ว พื้นที่ไร่จะกลายเป็นแหล่งอาหารสัตว์ เนื่องจากมีพืชผักหลงเหลืออยู่และประมาณ 2-3 ปี พื้นที่ไร่ก็จะกลายเป็นแหล่งที่หลบซ่อนของสัตว์ป่า (ป่าเหล่า) และป่าเหล่านี้ก็จะกลายเป็นปุยชีวภาพไปในตัว ในการทำไร่ปีต่อไป

ความเชื่อเกี่ยวกับการทำไร่หมุนเวียน

“ข้อห้าม”

1. ก่อนการทำไร่จะไปดวงสักเล็กน้อยแล้วกลับมาอนที่บ้าน ถ้าฝันร้ายจะไม่ทำไร่นั้น (ฝันว่ามีคนไต่แกงได้กวาง) จะไม่ทำไร่ตรงนั้นเลย เว้นไป 3 ปี
2. ถุ่มที่ราบระหว่างคอยจะไม่ทำเพราะเชื่อว่าเป็นทางผ่านของผี ถ้าฝ่าฝืนหรือทำไร่ตรงนั้นลูกเมียจะไม่สบายเกิดอุบัติเหตุ
3. เกาะยอดคอยก็ห้ามทำไร่
4. ถ้ามีร่องน้ำผ่านแล้วปลาบุงอยู่จะทำไร่ได้ข้างเดียวจะทำข้ามร่องน้ำไม่ได้
5. ห้ามมีคนอื่นมาทำไร่แทรกกลางระหว่างไร่พี่น้องเดียวกัน
6. การทำไร่หั่วแหลมจะไม่ได้ผลดีเท่าไร่หั่วกว้าง

พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำไร่

ก่อนการปลูกข้าว (พะทอเมโอะ) แต่ละครอบครัวจะนำข้าวใส่ขนม/อาหาร ไปไว้ในไร่ คล้าย ๆ บอกเจ้าที่เจ้าทาง ขอให้ข้าวงาม ผนดี

หลังจากปลูกข้าวเสร็จแล้วทั้งหมู่บ้านนำพันธุ์ข้าวที่เหลือ (ทุกชนิด) นำมาคั้นเหล้าให้ได้ 1 หม้อ ทำพิธี “บือแซะคลี” เรียกเพื่อนบ้านมากินเหล้าร่วมกัน (เน้นที่ผู้เฒ่าผู้แก่) มีการเรียกเจ้าที่เจ้าทาง ขอฝนขอให้ข้าวงาม

ก่อนลงมือตีข้าว (นวดข้าว) จะเอาไก่ 1 คู่ไปมัดมือ เรียกวัญญาณข้าวเพื่อจะได้ผลผลิตดี (เรียกมาจากสัตว์ จากคนที่เอาไป) แต่ละวันต้องบูชาข้าวให้ผี (ตั้งแต่ลงมือทำ)

4. กิจกรรมของแต่ละเดือนของปกากอญอ

เดือน		กิจกรรม	ประเพณี
มกราคม	(เตอเระ)	ห้ามไม่ให้แต่งงาน	มัดมือเรียกขวัญ
กุมภาพันธ์	(ทีเพะ)	เตรียมถางไร่	มัดมือเรียกขวัญ
มีนาคม	(ทีคุ)	ลี้มไม้ใหญ่	มัดมือเรียกขวัญ
เมษายน	(ราเซอ)	เผาไร่	มัดมือเรียกขวัญ
พฤษภาคม	(เคะหย่า)	ใส่ข้าวไร่	มัดมือเรียกขวัญ
มิถุนายน	(ราหญุย)	ลงนาปลูกข้าว	มัดมือเรียกขวัญ
กรกฎาคม	(ราเคาะ)	ถอนหญ้าข้าวไร่	มัดมือเรียกขวัญ
สิงหาคม	(ราคู)	ถอนหญ้าข้าวไร่	มัดมือเรียกขวัญ
กันยายน	(ซีหมือ)	ถอนหญ้าข้าวไร่	มัดมือเรียกขวัญ
ตุลาคม	(ซีฉ่า)	ข้าวออกรวง	มัดมือเรียกขวัญ
พฤศจิกายน	(ลานอ)	เกี่ยวข้าว	มัดมือเรียกขวัญ
ธันวาคม	(ลาเปรือ)	ห้ามไม่ให้แต่งงาน	มัดมือเรียกขวัญ

5. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการดูแลป่าภายในหมู่บ้าน

ป่าพิธีกรรม

1. ป่าเดปอ หมายถึง ป่าสะตือ คือคนที่ออกลูกภายในหมู่บ้านจะนำเอาสะตือหรือสารรกใส่กระบอกไม้ไผ่ไปมัดกับต้นไม้ภายในป่า ความเชื่อเกี่ยวกับป่าเดปอ มีความเชื่อว่าลูกที่เกิดมาจะเจริญเติบโต อยู่เย็นเป็นสุขดังต้นไม้ ต้นที่ผูกสายสะตือ โดยมีวิธีเลือกต้นไม้ที่เจริญเติบโตได้ดี คนภายในหมู่บ้านบ้านจะตัดต้นไม้ต้นนั้นไม่ได้ ถ้าตัดจะต้องถูกปรับ ไร่ และการนำเอากิ่งไม้จากต้นไม้ที่ผูกนั้นมาไว้บนบ้าน ถ้าเป็นผู้ชายเปรียบเหมือนอาวุธปืน ผู้หญิงมีความเป็นกุลสตรี

2. ป่าช้า การเลือกป่าช้าอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน ใช้ในการเผาศพคนตายจะไม่มีใครไปใช้ประโยชน์จากที่ดิน ทางการเกษตรเพราะมีความเชื่อว่า พืชผลไม้งามเสียหาย ล้มตาย ไม่ได้ผล

3. ป่าอนุรักษ์ ป่าอนุรักษ์ภายในหมู่บ้านห้วยตองถือเป็นทั้งป่าอนุรักษ์สัตว์ป่าและเป็นป่าต้นน้ำเพื่อใช้อุปโภคบริโภคของคนในหมู่บ้าน โดยมีการกำหนดเขต ห้ามล่าสัตว์ในบริเวณป่าอนุรักษ์ และห้ามตัดไม้ในเขตป่าอนุรักษ์

4. ป่าใช้สอย เป็นเขตป่าที่ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์จากป่า ในการทำฟืน สร้างบ้าน แต่การตัดไม้สร้างบ้านต้องมีการขออนุญาตจากคณะกรรมการก่อนการตัดไม้

ป่าพื้นที่ทำกิน

เป็นเขตป่าที่ชาวบ้านใช้ในการทำไร่ ทำการเกษตร ซึ่งมีการกำหนดไว้เป็นเขตพื้นที่ทำกิน (ไร่หมุนเวียน) โดยข้อตกลงของชาวบ้านด้วยตนเอง

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

1. นายโกเต๊ะ วงศ์ศักดิ์ศรี 85 หมู่ 7 บ้านห้วยตองก้อ ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน
2. นายเกอปี ยอดศิริ 4/2 หมู่ 7 บ้านห้วยตองก้อ ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน
3. นายยุพอ ยอดศิริ 107 หมู่ 7 บ้านห้วยตองก้อ ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน
4. นายสุวิชัย ไพโรมรโชค 105 หมู่ 7 บ้านห้วยตองก้อ ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน
5. นายอ่อปอ ศักดิ์ศิริงาม 78 หมู่ 7 บ้านห้วยตองก้อ ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

นายดำรงศักดิ์ มโนแก้ว ผู้สัมภาษณ์ 2545

บริบทชุมชนบ้านห้วยกุ่ม หมู่ที่ 2 ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

หมู่บ้านห้วยกุ่มใหม่ ชาวปกากะญอเรียกว่า "สะมะโก๊ะ" ตามชื่อของลำน้ำที่ไหลผ่านใกล้หมู่บ้าน (หรือแม่น้ำสะมาด) ปกากะญอหมู่บ้านนี้อพยพมาจากบ้านห้วยกุ่มเก่า (ป่อ เคาะ โกล๊ะ) มาอยู่บริเวณนี้ได้ประมาณ 13 ปี แล้ว "สะมะ" เป็นชื่อของต้นไม้ชนิดหนึ่ง ที่เจริญเติบโตใกล้กับ ลำห้วย ผลคล้ายลูกพลับ แต่มีขนาดเล็กกว่า ลูกดิบจะมีสีเขียว แต่พอลูกสุกจะมีสีแดง ผลเป็นอาหารของคนกระรอก เก้ง กวาง ฯลฯ

เดิมที่บ้านห้วยกุ่มตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 บ้านห้วยปูลิง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ใกล้บ้านห้วยฮี มีภูเขาเป็นเขตกั้นกลาง ต่อมาได้พยายามย้ายมาอยู่ใกล้ลำห้วยนองขาวและลำห้วยไม้ดำ มีประชากรเริ่มแรกประมาณ 40 ครัวเรือน บ้านห้วยกุ่มเป็นหมู่บ้านบริวารของบ้านห้วยปูลิง ต่อมาบ้านห้วยปูลิงได้เป็นหมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่ขึ้นจึงไม่สามารถควบคุมได้ ทางจังหวัดได้พิจารณาจัดตั้งหมู่บ้าน เพิ่มขึ้น หลายหมู่บ้านตามลำดับ

แต่เมื่อปี พ.ศ. 2526 นายดำกู่ เมืองแม่ และนายจอร์โอบ ไพโรชนานันท์ ได้นำชาวบ้านย้ายมาทำนาริมฝั่งแม่น้ำแม่สะมาด หรือที่เรียกว่าห้วยเก่า หรือที่เรียกเป็น ภาษาปกากะญอ ว่า "สะมะ โกล๊ะ" บ้านห้วยกุ่มใหม่ใกล้บ้านผาบ่องจนถึงปัจจุบัน โดยมี

ผู้นำหมู่บ้าน คือ นายเพียง เสริมประชา

ผู้นำทางศาสนา คือ นายดำกู่ เมืองแม่

ผู้นำอาวุโส คือ นายจอร์โอบ ไพโรชนานันท์

มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 12 ครัวเรือน และมีประชากรทั้งหมด 76 คน อาชีพส่วนใหญ่ของประชากรได้แก่ ทำนา ทำไร่ มีบ้านบริวาร 1 บ้าน ได้แก่ บ้านห้วยกุ่มเหนือ ศาสนาในหมู่บ้านมี 1 ศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธเดิมที่บ้านห้วยกุ่มอยู่ในลำดับที่ 13 เรียกชื่อว่า หมู่ที่ 13 ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ได้ระยะหนึ่งทางจังหวัดได้ประกาศขอตั้งหมู่บ้านห้วยปูลิง เป็นตำบลห้วย

ปูลึง คั้งนั้นบ้านห้วยกึ่ง จากที่เป็นหมู่ที่ 13 ตำบลผาบ่อง จึงได้เป็นหมู่ที่ 2 ตำบลห้วยปูลึง จนถึงปัจจุบัน ปัจจุบันบ้านห้วยกึ่งเหลืออยู่ทั้งสิ้น 9 หลังคาเรือน มีประชากรประมาณ 30 คน

สภาพโดยทั่วไปของบ้านห้วยกึ่งใหม่ เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมฝั่งลำห้วย รอบ ๆ บริเวณหมู่บ้าน เป็นภูเขาและป่า ไม่มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านห้วยฮี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	แม่น้ำแม่สะมาด
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านห้วยปูลึง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านผาบ่อง

รายชื่อผู้นำภายในหมู่บ้านห้วยกึ่ง (ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่นผู้นำทางศาสนา ,ผู้

อาวุโส ฯลฯ)

1. ผู้นำที่เป็นทางการ คือ นาย คาบือ ไพรชนานันท์ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน
2. นายสุนทร สาเหล่มา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3. นายเพียง เสริมประชา สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
4. นายเสรี สาเหล่ว สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
5. นางรณู ไพรชนานันท์ ประธานกลุ่มสตรี
6. นายจะโก๊ะ ไพรชนานันท์ ประธานกลุ่มออมทรัพย์
7. นายพานีพอ ไพรชนานันท์ อาสาสมัคร (อ.ส.ม.)
8. นายชัยณรงค์ กอแจ ประธานเยาวชน
9. นายจิง สาเหล่ว ผู้นำศาสนา
10. นายคอ สาเหล่ว ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน

กฎระเบียบในหมู่บ้าน มีอยู่ 10 ข้อห้าม

1. ห้ามยิงปืนในหมู่บ้าน ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 50 - 100 บาท
2. ห้ามตัดไม้ในเขตอนุรักษ์หรือเขตต้นน้ำของหมู่บ้าน โทษปรับ 100 - 500 บาท
3. ห้ามเผาป่าโดยที่ไม่ได้รับอนุญาต ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 100 - 500 บาท
4. ห้ามใช้เลื่อยยนต์ภายในหมู่บ้าน ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 1000 - 5000 บาท
5. ห้ามจำหน่ายไม้ให้บุคคลภายนอก ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 1000 - 5000 บาท
6. ห้ามล่าสัตว์ในเขตอนุรักษ์หรือสถานที่ท่องเที่ยว ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 100- 500 บาท
7. ห้ามชักชวนบุคคลภายนอกมาล่าสัตว์ในเขตหมู่บ้าน ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 100 - 500 บาท
8. ห้ามยิงปืนในเขตอนุรักษ์และสถานที่ท่องเที่ยว ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 200 - 500 บาท

9. ห้ามก่อเหตุทะเลาะวิวาทเมื่อคัมสุราในหมู่บ้าน ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 100 - 300 บาท
10. ห้ามเอาสิ่งเสพติดทุกชนิดมาลงในหมู่บ้าน ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 100 - 500

การจำแนกพื้นที่ชุมชน

1. พื้นที่อยู่อาศัย 30 ไร่	4. พื้นที่ป่าสาธารณะ 50 ไร่
2. พื้นที่นา / สวน 200 ไร่	5. พื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7000 ไร่
3. พื้นที่ป่าใช้สอย 5000 ไร่	6. พื้นที่ป่าหวง 5 ไร่

ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี

1. ศาสนา

บ้านห้วยกุ่มเป็นชุมชนเผ่ากระเหรี่ยงที่นับถือศาสนาพุทธ จะสังเกตได้จากการมีอาศรมที่ถาวร และชาวบ้านได้ปฏิบัติตามหลักศาสนาพุทธ กล่าวคือจะมีการหยุดทำงานในวันศีล (วันพระ) ซึ่งในวันนี้จะไม่มาการทำงานจนถือว่าเป็นวันพักผ่อนในรอบสัปดาห์ ชาวบ้านจะไม่ออกนอกบ้านถ้าไม่จำเป็น แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ยังมีการปฏิบัติตามประเพณีดั้งเดิมบางอย่างของชนเผ่ากระเหรี่ยง อาทิ เช่น ประเพณีมัดมือ ประเพณี เรียกขวัญ หรือประเพณี เลี้ยงผี เป็นต้น

2. วัฒนธรรมการตั้งบ้านเรือน

บ้านห้วยกุ่มยังมีการตั้งบ้านเรือนตามแบบดั้งเดิมของชาวเผ่ากระเหรี่ยงคือ จะตั้งบ้านเรือนใกล้กับแม่น้ำ ลำธาร บ้านห้วยกุ่ม อยู่ใกล้กับลำน้ำแม่สะมาด ซึ่งถือว่าเป็นสายน้ำที่สำคัญอีกสายหนึ่งที่เป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำปาย

ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

เนื่องจากบ้านห้วยกุ่มเป็นชนเผ่าขนาดเล็กจึงมีการตั้งบ้านเรือนตามถนนในหมู่บ้าน ลักษณะของบ้านห้วยกุ่มยังคงใช้วัสดุในการสร้างบ้านเรือนแบบธรรมชาติ คือ หลังคาจะมุงด้วยใบตองคิงตัวบ้านจะใช้ไม้ไผ่ในการสร้างจะมีการแยกห้องนอนกับห้องครัวในฤดูหนาวจะนิยมนอนในห้องครัวใกล้ๆ เตาไฟ เพื่อเพิ่มความอบอุ่น ลักษณะของบ้านก็คือยังมีการยกพื้นสูง ได้ถุนบ้านใช้เก็บของ เลี้ยงสัตว์อีกด้วยในการสร้างบ้านจะไม่นิยมสร้างบ้านหลังใหญ่มากนัก ถ้ามีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นก็จะมีการขยายบ้านเพิ่ม-

3. ประเพณี ความเชื่อ

3.1 การเลี้ยงผีไร่ ต่าละแคะ ผีไฟตำลื่นเหม (เดือนสิงหาคม)

หลังจากที่ต้นข้าวเติบโตสูงประมาณ 1 คืบ ในเดือนสิงหาคมหรือประมาณกรกฎาคม จะมีพิธีตำชะเคี เป็นการเลี้ยงไฟและเลี้ยงเจ้าที่ จะมีการสร้างศาลเพียงตาสองหลังในไร่ มีไก่ 1 คู่ และเหล้าสองขวด ศาลหนึ่งสำหรับเจ้าที่ผีไร่ อีกศาลหนึ่งสำหรับผีไฟ และการตั้งศาลจะตั้งไว้ตรงมุมหนึ่งของกระท่อม

การตำแจะเป็นการขอบคุณเจ้าทั้งหลายเพื่อมาช่วยอยู่ดูแลไร่และเป็นการปิดป่าไล่สิ่งชั่วร้ายทั้งหลายไม่ให้มาทำลายพืชพันธุ์ที่ปลูกไว้เรียกว่า "ตำแจะแจะ" โดยจะมีการนำตำแจะแจะที่เป็นสัญลักษณ์ของสิ่งไม่ดีต่าง ๆ เช่น ข้าวที่มีแมลงกิน ข้าว กระจุกไก่ ไล่ไก่ พริก เกลือ ยาสูบไปไว้ที่ปากทางเข้าไร่ (นอกไร่ไร่) เพื่อเป็นการปิดป่าไล่สิ่งไม่ดี เช่น นก หนู แมลง ปลวก มากินพืชในไร่ และมีการปักไม้ไผ่เล็ก ๆ เล่มหนึ่ง แล้วเสียบยอดคองกิ่ง หัวยอดใบแหลม ๆ ที่มาทางเข้า ความเชื่อและความหมาย คือ เมื่อมีคนหรือสิ่งชั่วร้ายจะทำไม่ดีไม่งามกับข้าว พืช ผักในไร่ ก็จะทำให้ยอดปลายแหลม ๆ ของคองกิ่งเป็นอาวุธคอยป้องกันสิ่งที่จะมาทำลายไร่

3.2 การมัดมือ : ตีข้าว (เดือนพฤศจิกายน)

วันแรกในการตีข้าว ก็จะมีพิธีมี โดยมี ไก่ 1 คู่ เหล้า 1 ขวด เมื่อมีการมัดมือเป็นที่เรียบร้อย แล้วที่คนที่ลงมือตีคนแรกก็คือคนเดียวกันกับการลงมือแทงหลุด-หยอดข้าว คือคนในครอบครัวเองจะเลือกคนที่เชื่อว่าจะเป็นผู้เริ่มคนแรกแล้วจะได้ข้าวมาก จะทำพิธีตีข้าวเพียงบางส่วน ข้าวเปลือกที่ตีได้ดวงด้วย "ตำ" แล้วขนไว้ในฉางข้าวสามเที่ยวเพื่อเป็นพิธี ในวันรุ่งขึ้นจึงเริ่มตีข้าวกันต่อไป

3.3 การเลี้ยงขอบคุณโล่บือคาร์ : ส่งนกโล่บือคาร์ขึ้นสวรรค์ (ธันวาคม)

เมื่อมีการขนข้าวขึ้นฉางหมดแล้ว ก็จะมีการเลี้ยงอีกครั้งหนึ่ง โดยจะทำการเชือดไก่ที่ฉางข้าวตรงกลางกองข้าวกองหนึ่งและมีการเก็บกอบข้าวนี้ไว้เพียงเล็กน้อย และเมื่อมีการขนข้าวกลับบ้านหมดแล้ว จะนำเมล็ดข้าวที่เก็บไว้มากองรวมกันไว้ ซึ่งคนปากาเกอญอเรียกว่า "พอโซ่ พอคีตะ" และจะนำข้าวส่วนนี้ไปต้มเหล้า สำหรับการเลี้ยงนกโล่บือคาร์นั้น จะให้นกจิกอวัยวะของไก่อย่างละเล็กอย่างละน้อย แล้วนำไปวางไว้ที่ฉางข้าว ที่ต้องเลี้ยงนกชนิดนี้มีตำนาน ความเชื่อว่า เมื่อก่อนนกหรือนกโล่บือคาร์ติดอยู่ในโพรงไม้ นกตัวนี้ก็เฝ้าปากว่าจะดูแลรักษาไร่ข้าวให้ คนปากาเกอญอได้กล่าวต่อว่า ถ้านกเข้ามาดูดูไม่เป็นสิริมงคล ขอให้ท่านลงมาดูแลไร่ให้แก่ข้าด้วย แล้วหลังจากเสร็จสิ้นการทำไร่แล้วจะเลี้ยงส่งให้ท่านกลับ ดังนั้นเมื่อเสร็จสิ้นการผลิตข้าวแล้ว จึงทำพิธีส่งนกตัวนี้บินกลับสวรรค์

3.4 กินข้าวใหม่หรือบือโซ่ (มกราคม)

สำหรับข้าวที่เรียกว่า "พอโซ่ พอคีตะ" ที่ได้จากพิธีตีข้าวจะนำมาต้มเหล้า แล้วจะมีพิธีกินเหล้าร่วมกัน การกินข้าวใหม่นี้ ผู้เป็นพ่อจะกินเป็นคนแรก สำหรับกับข้าวใหม่นี้ คนปากาเกอญอ จะหาอิน-ลิน-เม่น มาทำอาหาร มีปูอีกสองตัวและผักกูด กินกับข้าวใหม่ ผู้เป็นพ่อจะกินข้าวใหม่นี้ก่อนโดยจะนำเอาข้าว-กำปูและเนื้อวางไว้บน"เลอเมอ"เตาสามขา ชาละนิดหนึ่ง แล้วจากนั้นก็เริ่มกินได้ทุกคน

จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมและความเชื่อในไร่หมุนเวียนเป็นศูนย์กลางระหว่างคนในชุมชน และมีผลทางอ้อมในการระดมแรงงานในการจัดการไร่แต่ละแปลงของทุกครอบครัว ตั้งแต่การเริ่ม

ขั้นตอนการถางไร่ เผ่าไร่ ลงเมล็ดพันธุ์ การดูแลจัดการป้องกันวัชพืช แมลงและศัตรูพืชต่าง ๆ ไปจนถึงการเก็บเกี่ยวข้าว ดีข้าว และกินข้าวใหม่ ระบบการผลิตไร่มุมนเวียนจึงสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและความเชื่อที่ผูกพันซึ่งกันและกันของคนทั้งชุมชนเป็นอย่างมาก

4. วัฒนธรรมการกิน

ชาวบ้านห้วยกุ่ม ยังคงอาศัยอาหารธรรมชาติ บ้านห้วยกุ่มยังคงอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรในด้านธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า ถ้ำธาร การหาอาหารยังคงอาศัยธรรมชาติอยู่ โดยเฉพาะสัตว์ป่าและสัตว์น้ำ โดยเฉพาะสัตว์น้ำถือว่าเป็นแหล่งอาหารที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนห้วยกุ่มทั้งหมด บ้าน อาหารยังคงบริโภคแบบดั้งเดิมของชนเผ่า ที่มีเครื่องปรุงไม่กี่ชนิด ได้แก่ พริก เกลือ ผงชูรส เป็นต้น ผักจะปลูกเองในไร่ (ตามฤดูกาล) มีวิธีการกินแบบเรียบง่าย

5. ทรัพยากรธรรมชาติ

บ้านห้วยกุ่มถือว่าเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์มากที่สุดอีกแห่งหนึ่ง ไม่ว่าจะทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า แม่น้ำ โดยเฉพาะป่าไม้และสายน้ำ ผู้คนในบ้านห้วยกุ่มจะมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสิ่งเหล่านี้มาก และบ้านห้วยกุ่มยังมีสภาพที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสใจหลายแห่ง เช่น ถ้ำ ซึ่งบ้านห้วยกุ่มมีถ้ำ 2 แห่ง ซึ่งถ้ำต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่อยู่อาศัยของฝูงค้างคาวเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นแล้วบ้านห้วยกุ่มมีน้ำตกอีก 2 แห่งด้วยกัน โดยเฉพาะ น้ำต่านาเจ็ดลือก ถือว่าเป็นน้ำตกที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ

6. ลักษณะป่าและพรรณพืช

สภาพบริเวณป่าเป็นป่าเบญจพรรณ ซึ่งจะพบในบริเวณลำน้ำแม่สะมาด ไม้ที่พบมากได้แก่ ไม้ไผ่ ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้ตะแบก เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบป่าดิบเขาบริเวณลำห้วยนาเจ็ดลือก ไม้ที่พบได้แก่ไม้ก่อ ไม้รวบ ไม้เต็ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบพืชสมุนไพรหลายชนิด

บริบทชุมชนบ้านน้ำฮูหายใจ หมู่ที่ 8 (บ้านบริวารณ) ต.ห้วยปลูิง อ.เมือง

จ.แม่ฮ่องสอน

เมื่อก่อนคนบ้านน้ำฮูหายใจกับคนบ้านห้วยฮืออยู่ร่วมที่เดียวกัน บ้านเปาะทุติ ตอนนั้นนายช่างป้าง ชาวบ้านให้เป็นผู้นำศาสนา แต่นายช่างป้างไม่ยอมเป็นผู้นำศาสนาต่อไป ตัดสินใจที่จะนับถือคริสต์ แล้วชาวบ้านบางส่วนไม่ยอมนับถือศาสนาคริสต์ ก็เลยอพยพเข้าไปตั้งถิ่น ที่บ้านห้วยฮือต่อไปในปี

2510

พอคนส่วนใหญ่ที่อพยพไปแล้ว คนที่ไม่ได้อพยพตัดสินใจนับถือศาสนาคริสต์ทุกครอบครัว ประมาณ 6 ครอบครัว ในปี 2510 แล้วอยู่ร่วมต่อที่บ้านเปาะทุคิจนถึงในปี 2512 ย้ายไปอยู่ตั้งบ้านที่น้ำฮู หายใจในต้นปี 2512 ทั้งหมด 4 ครอบครัว คือ นายสำอาง นายสำที นายกะหมือ และนายพะเห่วโพ หลังจากนั้นไปนายเดกुरु เข้ามาอยู่แล้ว ต่อไปนายคำหวิหว่าเข้ามาอยู่เช่นกัน

เมื่ออยู่ร่วมกันจนถึงในปี 2512 นายกะหมือย้ายออกไปอยู่ที่บ้านห้วยฟาน หลังจากนายกะหมือ ย้ายไปไม่กี่ปีนายเดกुरु นายสำอาง นายพะเห่วโพย้ายลงไปอยู่บ้านสวนหลวงจนถึงปัจจุบัน แต่นายสำทีกับครอบครัวอื่นๆ อยู่ที่บ้านน้ำฮูหายใจจนถึงปัจจุบัน

หมู่บ้านปัจจุบัน

บ้านน้ำฮูหายใจเป็นหมู่บ้านบริวารของบ้านห้วยฮี้ หมู่ที่ 8 ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน และอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติในปี 2523 แต่ว่าประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ หลังจากชาวบ้านน้ำฮูหายใจมาตั้งหมู่บ้านนี้ 11ปี ชาวบ้านน้ำฮูหายใจมาตั้งหมู่บ้านตั้งแต่ ปี 2512 ถึงปัจจุบัน รวมเป็น 35 ปี

ปัจจุบันนี้มีหลังคาเรือนทั้งหมด 9 หลังคา มีครอบครัว 12 ครอบครัว จำนวนประชากรชาย 20 คน ประชากรหญิง 20 คน รวมเป็น 40 คน ในปี 2547

อาชีพทำไร่หมุนเวียนเลี้ยงสัตว์ เพื่อเลี้ยงชีวิตประจำวัน ในเวลาขนาดนี้มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ และมีแหล่งท่องเที่ยว เช่น ถ้ำป่าห้วย และไม้มงคล น้ำออกกู น้ำตกไปจนถึงวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย

จากการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติในวันที่ 24 มิถุนายน 2523 ทับที่ทำกินของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านมีปัญหาในการทำมาหากิน(ไร่หมุนเวียน)ตลอดมา ชาวบ้านถูกจับเป็นคดีแห่ง แล้วเจ้าหน้าที่ป่าไม้มาทำคดีตัวเอง ถึงอย่างไรชาวบ้านก็ยังจำเป็นต้องทำไร่หมุนเวียนเพื่อเลี้ยงชีพ

รายชื่อครอบครัวบ้านน้ำฮูหายใจ ปี 2547

1. นายเปอะเขอะ	ไ่ว่มั่นดวงกมล
2. นายพะละแ่ง	มณีทองแสง
3. นายคำหวิหว่า	กอแจ
4. นายพะสาโซ	ธรรมจิตต์
5. นายแจแปร	ไพรวัดนธรรม
6. นายโกแย	กะหมือแฮ
7. นางชะเก	-
8. นางหน่อแป๊ะ	ฉีโย
9. นายคงเดช	-

เครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ความเป็นมา...

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ริเริ่มขึ้นจากที่ โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนใน จ.แม่ฮ่องสอน ได้ริเริ่มการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาตั้งแต่ปี 2539 ซึ่งมีลักษณะการทำงานแบบค่อยเป็นค่อยไป เริ่มจากการสำรวจและคัดเลือกหมู่บ้านนำร่องและทดลองทำที่บ้านห้วยฮี ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง ในปี 2542 ได้ขยายพื้นที่ออกไปอีก 3 หมู่บ้านใกล้เคียง ได้แก่ บ้านน้ำฮอยใจ บ้านห้วยตองกือ และบ้านห้วยกุ่ม ในต.ห้วยปูลิง จนในปี 2544 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถานทูตอังกฤษประจำประเทศไทย ดำเนินงานต่อเนื่องภายใต้โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนเพื่อการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ลุ่มน้ำปาย (Community Based Tourism Project-CBT) ได้ขยายพื้นที่การทำงานออกไปอีก 7 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านจำโบ้ บ้านบ่อไคร้ บ้านแม่ละนา ต.ปางมะผ้า อ.ปางมะผ้า และบ้านห้วยปาย บ้านกิวหน่อ บ้านเมืองน้อย บ้านห้วยเหี้ยะ ต.เวียงใต้ อ.ปาย ซึ่งมีระยะเวลาดำเนินการ 3 ปี (ตุลาคม 2544 – กันยายน 2547) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง และเพิ่มความสามารถขององค์กรชุมชนในการอนุรักษ์ป่าไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง โดยการสร้างงานเพื่อเป็นรายได้เสริมแก่คนในชนบทที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พึ่งพาป่า ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น สนับสนุนการปรับปรุงแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมให้มีค่ายิ่งขึ้น พื้นที่เป้าหมายของโครงการ ๙ การดำเนินงานในปีแรก (ตุลาคม 2544 – ธันวาคม 2545) มีเป้าหมายเพื่อการศึกษาศักยภาพ และเตรียมความพร้อมองค์กรชุมชนทั้งด้านการจัดตั้งและการบริหารองค์กร การกำหนดกฎเกณฑ์และระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ของชุมชนในการจัดการทรัพยากรและจัดการเรื่องการท่องเที่ยว กิจกรรมที่ดำเนินการในปีแรกส่วนใหญ่เป็นเรื่องการศึกษาศักยภาพชุมชนในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการองค์กร การเพิ่มความรู้และทักษะในการสื่อความหมายทางธรรมชาติและวัฒนธรรมให้กับชาวบ้านเพื่อทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การสนับสนุนให้ชุมชนดำเนินการปรับปรุงทางด้านกายภาพของชุมชนให้พร้อมสำหรับการรองรับผู้มาเยือน เช่น การปรับปรุงความสะอาดภายในบ้านเรือน การปรับปรุงห้องน้ำ ห้องนอน การปรับปรุงเส้นทางเดินชมธรรมชาติในป่ารอบ ๆ หมู่บ้านซึ่งชุมชนได้ช่วยกันอนุรักษ์ไว้ การเรียนรู้เรื่องการปรุงอาหารพื้นบ้านให้เหมาะสม รวมทั้งการทดลองจัดทัวร์นำร่องลงไปชุมชนเพื่อให้ชาวบ้านได้ฝึกปฏิบัติและเกิดการเรียนรู้จากการทดลองทำ

สำหรับการดำเนินงานในระยะต่อมา เป็นการเน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้ระหว่างกัน นำไปสู่การจัดการทรัพยากร และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนร่วมกัน ทั้งนี้ โดยจะให้ความสำคัญในด้านการพัฒนาองค์กรร่วมระหว่างชุมชน (การสร้าง

เครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์และสินค้าของชุมชน (เช่น ผลผลิตจากการเกษตร ผลผลิตจากป่าที่ไม่ใช่ไม้ และผลผลิตจากงานฝีมือหัตถกรรมต่าง ๆ) ตลอดจนการเรียนรู้เรื่องตลาดการท่องเที่ยว และสินค้าการท่องเที่ยวโดยการร่วมมือกันทดลองทำร้านค้า เพื่อให้เป็นธุรกิจของชุมชนต่อไป

เครือข่ายจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนโซนห้วยปูลิง 4 หมู่บ้าน

1. กลุ่มจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านห้วยอี

ชาวบ้านห้วยอีได้ตัดสินใจที่จะรวมกลุ่มกันจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายหลังจากมีการจัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน เมื่อเดือนกันยายน 2539 การวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนในครั้งนั้นได้ทำให้ชาวบ้านเข้าใจถึงศักยภาพและข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่า ที่แม้จะสามารถพึ่งพาอาศัยทรัพยากรจากป่าเพื่อการดำรงชีพได้ แต่ภายใต้ภาวะความเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน ทำให้ชาวบ้านมีความขาดแคลนรายได้ เพื่อการส่งลูกหลานไปเรียนหนังสือ และเพื่อการรักษาพยาบาล ในขณะที่การผลิตทางการเกษตรก็มีข้อจำกัดอย่างมาก เพราะหากขยายพื้นที่ก็เท่ากับจะต้องทำลายป่าเพิ่มขึ้น ชาวบ้านยังพบว่าหมู่บ้านของตนเองมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่คนภายนอกเริ่มให้ความสนใจ นั่นก็คือ คอยปุยหลวง (ความสูง 1,700 เมตร) ที่มีความสวยงามตามธรรมชาติและอยู่ในบริเวณพื้นที่ป่าต้นน้ำและป่าอนุรักษ์ที่ชุมชนช่วยกันดูแลรักษาไว้นั่นเอง ชาวบ้านห้วยอีจึงได้ลงมติร่วมกันว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการร่วมกันนี้น่าจะเป็นทางเลือกในการเพิ่มพูนรายได้ และสามารถพัฒนาต่อไปเป็นธุรกิจของชุมชนในอนาคตได้ โดยเห็นว่าหากความอุดมสมบูรณ์และความงดงามของธรรมชาติและระบบนิเวศ ตลอดจนวัฒนธรรมของชุมชนสามารถเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวได้ ก็จะทำให้ชุมชนเพิ่มความสำเร็จในการรักษาระบบนิเวศ รวมทั้งวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่นมากขึ้น พร้อมกันนั้นยังได้ใช้การท่องเที่ยวเป็นช่องทางในการเผยแพร่ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่คนภายนอกเรื่องความผูกพันของคนกับป่า วิถีชีวิตและบทบาทการอนุรักษ์ของชาวบ้านที่ทำให้ผืนป่าอุดมสมบูรณ์ ยังประโยชน์แก่ชุมชนที่ดูแลรักษาป่าและระบบนิเวศโดยรวม

การปฏิบัติการเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2540 – กุมภาพันธ์ 2541 โดยมีการดำเนินกิจกรรมต่างอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การศึกษาศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนในด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม และทรัพยากรคนและกลุ่มคน เมื่อค้นพบศักยภาพแล้ว จึงนำเอาศักยภาพขึ้นมาวางแผนในการพัฒนา ทั้งเรื่องการรวมกลุ่ม การบริหารจัดการ และการกำหนดเนื้อหาการท่องเที่ยวของชุมชน จากนั้นจึงระดม

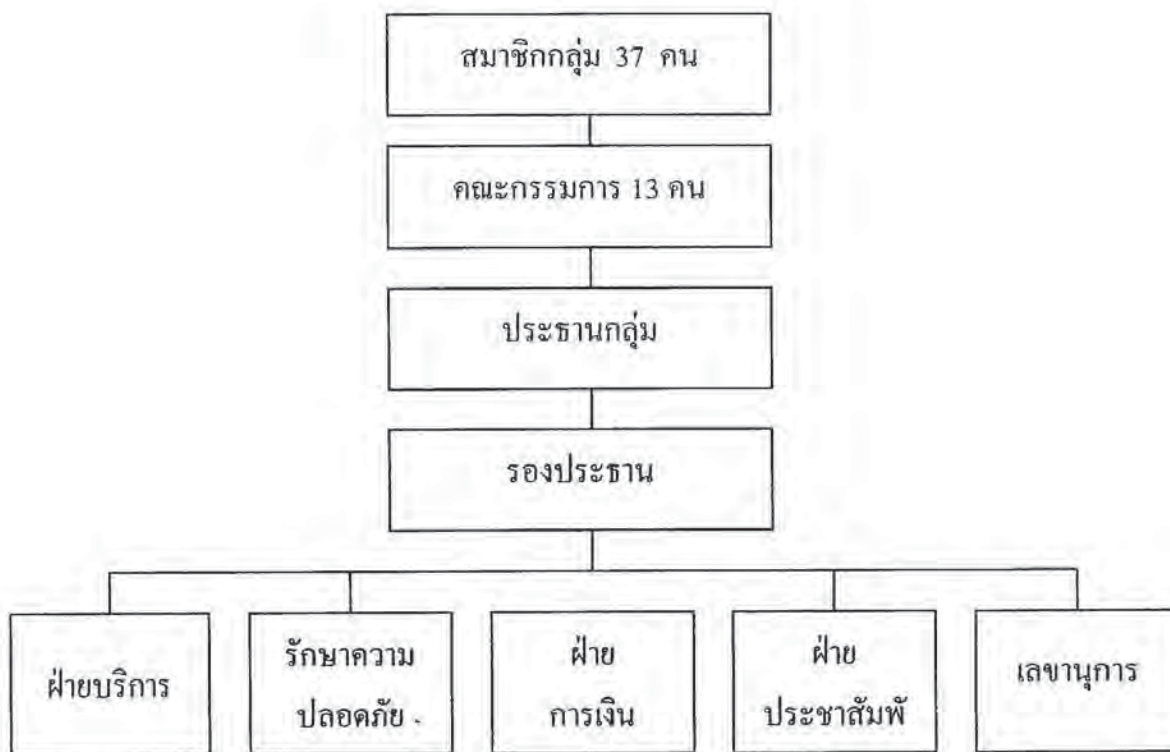

กำลังกันพัฒนาระบบต่าง ๆ ในชุมชนผ่านการฝึกอบรมและการปฏิบัติการร่วมกัน เช่น การปรับปรุง ภายภาพและความสะอาดภายในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นบ้านเรือน ห้องน้ำ ห้องนอน ห้องครัว ทางเดิน ศาลา การกำจัดขยะ ฯลฯ ไปจนถึงการปรับปรุงเส้นทางเดินป่า เพื่อศึกษาธรรมชาติ การฝึกอบรมการ สื่อความหมายธรรมชาติและวัฒนธรรม การผลิตและการปรุงอาหาร การต้อนรับผู้มาเยือน พฤติกรรม นักท่องเที่ยว การทำบัญชี การกำหนดกฎเกณฑ์และกติกาต่าง ๆ การดูแลรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนการจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นร่วมกัน

กลุ่มจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บ้านห้วยอี (จัดตั้งเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2540)

- มีสมาชิกทั้งหมด 37 คน
- มีคณะกรรมการบริหารงาน 13 คน
- สมาชิกถือหุ้น ๆ ละ 50 บาท ไม่เกิน 10 หุ้น

โครงสร้างกลุ่มจัดการ

รายชื่อคณะกรรมการ

1. นายอาศรี ฉีโย	ประธานกลุ่ม
2. นายมาบือ กวางทู	รองประธานกลุ่ม
3. นายมาบือ กวางทู	เหรัญญิก
4. นายพรชัย กวางทู	เลขานุการ
5. นายโจลอย แจมสกุลไพร	ผู้ช่วยเลขานุการ

6. นายสมชาย เพชรพรวัฒนา	ฝ่ายรักษาความปลอดภัย
7. นายชองมีนา กวางทู	ฝ่ายรักษาความปลอดภัย
8. นายพะสำงู ไพรประเสริฐยิ่ง	ประชาสัมพันธ์
9. นายฟ้างจี สำเหล่ว	ประชาสัมพันธ์
10. นางอิกาทอ สำเหล่ว	ฝ่ายบริการ
11. นางสาวติ กะหมื่นเฮ	ฝ่ายบริการ

วัตถุประสงค์กลุ่มท่องเที่ยวบ้านห้วยฮี

1. เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีอย่างยั่งยืน
2. เพื่อให้เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่าง ๆ เช่น องค์กรเอกชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และนักท่องเที่ยวที่ขึ้นมาจะได้เรียนรู้วิถีชีวิต ได้สัมผัสและเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน
3. เพื่อให้บุตรหลานได้เรียนรู้วิถีชีวิตในการอนุรักษ์ทรัพยากรและวัฒนธรรมประเพณี เพื่อจะสื่อความหมายและสืบทอดต่อไป
4. เพื่อเป็นรายได้เสริมให้แก่ชุมชนที่จะได้ใช้ให้บุตรหลานในการเล่าเรียนและเครื่องใช้สอยต่าง ๆ

เป้าหมาย

- หมู่บ้านใกล้เคียงและชุมชนอื่นเกิดความร่วมมือกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีมากขึ้นต่อไป
- เพื่อให้กลุ่มจัดการและชุมชนมีประสบการณ์ด้านการสืบทอดความหมายเกี่ยวกับความหลากหลายของวิถีชีวิตต่อไป

กฎระเบียบสมาชิกและบทบาทหน้าที่

1. สมาชิกต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในภูมิลำเนาหมู่ 8
2. ต้องเป็นคนที่สนใจ เข้าใจและเสียสละในกลุ่มได้ และรู้เรื่องการจัดท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
3. ต้องมีความพร้อมตามคุณสมบัติที่กลุ่มกำหนดไว้
  - ที่พักสะอาด และสะดวก
  - มีอัธยาศัยดี
  - เป็นผู้นำทางและลูกหาบ
4. การเข้าและออกของสมาชิกต้องเป็นในเวลาประชุมใหญ่
5. ต้องเป็นคนที่ในกลุ่มยอมรับและยินยอมได้

สังคม เช่น

6. ต้องเป็นสมาชิก ไม่มีความประพฤติและไม่เป็นที่พึงประสงค์ของกลุ่ม ชุมชนและสังคม เช่น
  - ไม่มีโรคติดต่อร้ายแรง (โรคประจำตัว)
  - ไม่ติดยาเสพติดและของมีนเมา
  - ไม่มีนิสัยลักขโมย

กรรมการ

1. กรรมการต้องเป็นสมาชิกในกลุ่ม
2. ต้องเป็นกรรมการที่เสียสละ และปฏิบัติหน้าที่ตามที่กลุ่มมติไว้
3. ต้องเป็นกรรมการที่มาจาก การเลือกตั้งและแต่งตั้ง
4. มีวาระครบตำแหน่ง 2 ปี

ระเบียบบทบาทหน้าที่ของสมาชิกและกรรมการ

1. ต้องเข้าร่วมประชุมทุกครั้งที่ไม่ติดธุระสำคัญ
2. ถ้าขาดประชุมเกิน 3 ครั้งถือว่าไม่มีความสนใจให้พ้นจากการเป็นสมาชิกและ

กรรมการ

3. ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามที่สมาชิกหรือกรรมการมอบหมาย
4. ต้องปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่มทุกประการ
5. ต้องร่วมวางแผนงานและประชาสัมพันธ์ให้กลุ่ม
6. อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว

การสิ้นสุดสมาชิกและกรรมการ

1. ตาย
2. ลาออก
3. ไล่ออกและปลดออก
4. ย้าย

ระเบียบของกลุ่ม

1. แต่งกายประจำเผ่าให้เรียบร้อย
2. ต้องรับผิดชอบทรัพย์สินให้แก่นักท่องเที่ยว
3. ห้ามก่อเหตุและทะเลาะวิวาทกับนักท่องเที่ยว
4. ห้ามนำสิ่งเสพติดและของมีนเมาขายให้นักท่องเที่ยว
5. ต้องช่วยกันรักษาความสะอาดของชุมชน
6. ห้ามนำสินค้าและของที่ระลึกมาขายให้นักท่องเที่ยวโดยตรง
7. ต้องดูแลรักษาความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว

8. ต้องมีการประชุมรายงานผลการปฏิบัติงานและการเงินประจำวิสามัญและสาย
9. ห้ามขอกินและดื่มของนักท่องเที่ยง
10. ต้องรู้จักกฎระเบียบต่าง ๆ ที่กลุ่มกำหนดไว้
11. ต้องเป็นคนที่รักษา อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี
12. ถ้าลาออกและเข้ามา ต้องเป็นเวลาในการประชุมใหญ่
13. ห้ามผู้นำทางกลับก่อนนักท่องเที่ยง
14. ต้องเป็นคนที่ซื่อสัตย์และชอบธรรม

ระเบียบนักท่องเที่ยง

1. มาทุกครั้งต้องมาผ่านกรรมการกลุ่ม เพื่ออนุญาตความสะอาดของพื้นที่
2. ต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของชุมชนและวัฒนธรรมประเพณีของป่าเกอญอ
3. ห้ามนำระเบิดและสิ่งเสพติดต่าง ๆ
4. ห้ามมีเรื่องชู้สาวหญิงในชุมชน
5. ถ้าอาบน้ำในลำห้วยต้องแต่งกาย
6. ถ้าเดินป่า เข้าป่าต้องมีผู้นำทางของกลุ่มทุกครั้ง
7. ห้ามเก็บหรือนำทรัพยากรธรรมชาติออกจากป่าในพื้นที่นั้น ๆ
8. ต้องเป็นบุคคลที่ไม่แสวงหาผลประโยชน์
9. ห้ามทิ้งขยะและสิ่งของในพื้นที่
10. ต้องเชื่อฟังผู้นำทางทุกครั้งในการเดินทาง
11. ต้องร่วมมือรักษาอนุรักษ์วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ
12. ต้องเสียค่าบริการที่กลุ่มกำหนดไว้
13. ต้องฟังคำแนะนำและปฏิบัติตามผู้นำทางที่เป็นจุดอันตรายและเสี่ยงอันตราย
14. ห้ามก่อปัญหาให้แก่ชุมชนและผู้นำทาง
15. ห้ามดื่มของมึนเมาในชุมชน (ยกเว้นยาสูบและบุหรี)
16. ผู้พานักท่องเที่ยงจะไม่เก็บค่าบริการที่กำหนดไว้ แล้วแต่จิตศรัทธาที่จะบริการ

อัตราค่าบริการ

1. พักบ้านตามคิ้ว Home Stay	100	บาท/ คืน / คน
2. นำทางตามคิ้ว (ผู้นำทาง 1 คน/ นักท่องเที่ยง 2 คน/ ครั้ง)		
3. มีเดินที่ให้เช่า หลังละ	100	บาท/ คืน หลัง
4. นักท่องเที่ยงต้องจ่ายให้ผู้นำทาง 1 คน	100	บาท/วัน
5. อาหารมื้อละ	50	บาท/ คน/ มื้อ

การแบ่งผลประโยชน์ เงินตรา

เงิน 100 บาท -	เข้าสมาชิก	80	บาท
	- เข้ากลุ่ม	15	บาท
	- เข้ากองกลาง	5	บาท

เงินกลุ่ม 15% ให้กลุ่มพัฒนากิจกรรมของกลุ่ม

เงินกองกลาง 5% ให้หมู่บ้านดูแลและใช้ในการพัฒนากิจกรรมของหมู่บ้าน

ทรัพยากรการท่องเที่ยวของบ้านห้วยอี

คอยปุยหลวง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจสำหรับผู้มาเยือน มีความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด มีการค้นพบพันธุ์กล้วยไม้ป่า ไม่น้อยกว่า 92 ชนิด เป็นป่าชุมชน ต้นน้ำของหมู่บ้านห้วยอี และบ้านน้ำฮวยใจ มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 1,772 เมตร และเป็นจุดดึงดูดให้ผู้คนมาสัมผัสกับอากาศอันบริสุทธิ์ และความหนาวเย็นกับทะเลหมอกยามเช้า พระอาทิตย์อันสวยงามยามเย็น มีหน้าผาสูงชัน เป็นที่อยู่อาศัยของเงือกผาและกวางผามาก่อน

คนป่าเกะญอหรือกะเหรี่ยง เรียกคอยนี้ว่า “คอยจ้อจ๊ะ” แปลว่าคอยรูปผึ้ง สำหรับคำว่า “คอยปุยหลวง” เรียกตามชื่อดอกไม้ชนิดหนึ่ง คือดอกไม้ขลุ่ย ออกสีม่วงๆ ซึ่งพบมากบริเวณยอดคอยปุยแห่งนี้

บริเวณคอยปุยหลวง สำหรับคนท้องถิ่นแล้ว จะให้ความเคารพต่อเจ้าที่ ที่ยอดคอยปุยเสมอ จะไม่มีใครกล้าทำสิ่งที่เป็นอัปมงคลโดยเด็ดขาด ต้องไม่พูดจาดูหมิ่นเจ้าที่ คือ พุดไม้สุภาพ ไม้ปีศาจวะ หรืออุจจาระบริเวณนี้ คนท้องถิ่นมักจะพบซากหัวกะโหลกและกระดูกสัตว์เกือบทุกชนิด ทั้งเสือ หมี กวาง กระตัง อยู่เป็นประจำ เหมือนกับเป็นสุสานสัตว์ป่า

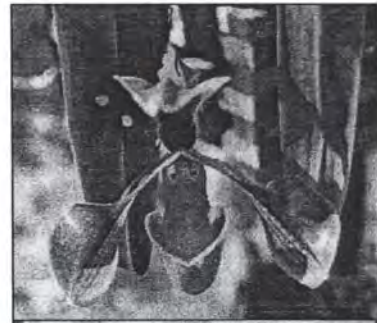

บรรยากาศ
บนยอดคอย
ปุยหลวง

กล้วยไม้ในพื้นที่

ที่	ชื่อไทย	ชื่อปกากะถั่ว
1	เอื้องผึ้ง	พอมะหล่ำ
2	เอื้องคำ	พอพะโค๊ะ
3	เอื้องคำฝอย	พอเมะอ็อค
4	เอื้องสายน้ำเขียว	พอดอยะโพ
5	เอื้องเงินแดง	พอหมื่นคากอ
6	เอื้องเงิน	พอหมื่นคาวา
7	เอื้องคำปอน	พอโพปริ
8	เอื้องมอนไข่	พอเกอแนค้อ
9	เอื้องแซะหลวง	พอหมื่นคาโพ
10	เอื้องช้างน้ำว (เอื้องควาย)	พอเปอหน้าแมะคคิ
11	เอื้องชะนี	พอเกอยูปกา
12	เอื้องสายน้ำผึ้ง	พอโทก๊ะ
13	เอื้องเมี่ยง	พอดอยะพะโค๊ะ
14	เอื้องสายมานพระอินทร์	พอโกก๊ะบอเปตน
15	เอื้องแซะภูกระดึง	พอชอเค๊ะ
16	ฟ้าม่วย	พอโมลา
17	สาปอยขุนตาล	พอโมลาวา
18	ไอยเรศ	พอลี้ลู่เหม่
19	รองเท้านารี คอลาย	พอชอพี
20	ลิ้นกระบือ	พอเปอหน้าเปตน
21	กุหลาบแดง	พอโมกอ
22	พวงมาลัย	พอลี้ลู่เหม่ลี้
23	เอื้องตาหิน	พอหมื่นคาวาพะโค๊ะ
24	เอื้องคำปากไก่	พอเหม่และ
25	กุหลาบกระเป่าเป็ด	พอโทคี้ก
26		พอโกล่กลอ
27	เอื้องสายวิสูตร	พอชอทอะบอ
28	กาเรการ่อน	พอหน้าเดอ

ความอุดมสมบูรณ์พรรณไม้
สวยงามและ กล้วยไม้

วิถีชีวิตพอเพียง

- วัฒนธรรม ประเพณี
- การทำไร่หมุนเวียน
- การทอผ้า จักสาน
- การตีเหล็ก
- การดำข้าว
- อื่น ๆ

วัฒนธรรมประเพณี แบ่งเป็น 8 อย่าง

- พิธีเลี้ยงผีครอบครัว
- พิธีเลี้ยงผีขึ้นบ้านใหม่
- พิธีเลี้ยงชุมชน (มัดมือ)
- พิธีเลี้ยงผีป่า
- พิธีแต่งงาน
- พิธีเลี้ยงผีไร่
- พิธีเลี้ยงผีน้ำ - ห้วย
- พิธีกรรมอื่น ๆ

ความเชื่ออื่น ๆ

- ถือไม้ต่าง ๆ
- ถือสัตว์ต่าง ๆ
- ถือดาว
- ชูคแต่งกาย
- อื่น ๆ

ภูมิปัญญาชาวบ้าน

- การทำฝ้าย
- การใช้สมุนไพร
- การทำอาหาร
- การเรียกแขกกินข้าว
- ร้องเพลงกลอง
- พืชและดอกไม้ (นาฬิกา) แมลงจิ้งกะจัก

เมื่อระบบในชุมชนพร้อมเพียงระดับหนึ่ง จึงได้มีการจัดทัวร์นำร่องเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงขึ้นครั้งแรกเมื่อเดือน พฤศจิกายน 2540

ผลที่เกิดขึ้น

จากการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชาวบ้านห้วยฮี้อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 2540 จนถึงปัจจุบัน (พฤศจิกายน 2543) สรุปผลที่เกิดขึ้นพอสังเขปได้ดังนี้

(1) **เพิ่มพูนรายได้แก่ชุมชน** จากที่ชาวบ้านห้วยฮี้ คิดค่าบริการนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในหมู่บ้านจากค่าที่พัก ซึ่งจัดแบบพักกับชาวบ้าน (Home Stay) หัวละ 100 บาทต่อคืน ค่าอาหารมื้อละ 50 บาท และค่าน้ำเที่ยววันละ 100 บาท โดยสมาชิกในชุมชนหมุนเวียนช่วยกัน นับตั้งแต่ปี 2540 ถึง 2543 มีนักท่องเที่ยวทั้งหมด 615 คน รวมรายได้ทั้งหมด 198,040 บาท รายละเอียดดังตาราง

ตารางแสดงจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ในแต่ละปี

ปี	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)	รายได้ (บาท)
พ.ศ. 2540 (พ.ย. - ธ.ค.)	51	35,700
พ.ศ. 2541 (ม.ค. - ธ.ค.)	91	29,250
พ.ศ. 2542 (ม.ค. - ธ.ค.)	117	29,800
พ.ศ. 2543 (ม.ค. - พ.ย.)	356	103,290
รวม	615	198,040

หมายเหตุ จากตาราง พบว่าการใช้จ่ายต่อหัวของนักท่องเที่ยวเฉลี่ยลดลง สาเหตุเพราะมีคนพักค้างคืนเพียงคืนเดียวเพิ่มขึ้น และตัวเลขนี้ไม่ได้รวมรายได้จากการขายของที่ระลึกจำพวกผ้าและเครื่องจักสาน

(2) **การมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายผลประโยชน์** ที่บ้านห้วยฮี้ ทุกครอบครัวเป็นสมาชิกกลุ่มจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เริ่มจากการลงหุ้นคนละ 50 บาท แล้วผลัดเปลี่ยนกันต้อนรับนักท่องเที่ยวแบบหมุนเวียน โดยรายได้ที่เกิดขึ้นแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนแรกร้อยละ 80 เป็นรายได้ของสมาชิกที่ทำหน้าที่ให้บริการที่พัก อาหารและนำเที่ยว ส่วนที่สอง ร้อยละ 15 หักเข้าเป็นทุนของกลุ่มเพื่อเอาไว้ลงทุนหรือแบ่งปันกันภายหลัง และส่วนที่สาม ร้อยละ 5 หักเข้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้าน รายละเอียดดังตาราง

ตารางแสดงการแบ่งสรรรายได้ภายในชุมชน

ปี พ.ศ.	สมาชิกในกลุ่ม (80 %)	กลุ่มท่องเที่ยว (15 %)	กองกลางหมู่บ้าน (5 %)	รายได้รวม (100 %)
2540	28,560	5,355	1,785	35,700
2541	23,400	4,387.50	1,462.50	29,250
2542	23,840	4,470	1,490	29,800
2543	82,632	15,493.50	5,164.50	103,290
รวม	158,432	29,706	9,902	198,040

(3) การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ บทบาทของชาวบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เริ่มเป็นที่ประจักษ์และเข้าใจในหมู่คนที่มาท่องเที่ยวในหมู่บ้านมากขึ้น ทั้งนี้เพราะสามารถพบเห็นและสัมผัสได้จริง ๆ ปัจจุบันชาวบ้านได้ทำโครงการอนุรักษ์กล้วยไม้หลายชนิด โดยการเก็บสปอร์กล้วยไม้จากป่ามาเพาะขยายพันธุ์แล้วนำไปปลูกคืนป่า โดยปลูกไว้ทั่วไปตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติในพื้นที่ป่าชุมชน (เป็น โครงการวิจัยเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพใน จ. แม่ฮ่องสอน บ้านห้วยฮี้เป็นหนึ่งในกรณีศึกษา โดยชาวบ้านเป็นนักวิจัยร่วม จนมีความรู้เรื่องกล้วยไม้ในระบบนิเวศป่าและสามารถขยายพันธุ์กล้วยไม้บางอย่างได้ โครงการนี้สนับสนุนโดย BRT, ปี 2540 – 2542) นอกจากนั้นผลจากการประกาศเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ทำให้ผืนป่าอนุรักษ์ที่ชุมชนช่วยกันรักษาไว้ มีจำนวนสัตว์ป่าหลายชนิดชุกชุมขึ้น โดยสามารถได้ยินเสียง เห็นร่องรอย และเห็นตัวได้ เช่น เก้ง ลิง เม่น นก ฯลฯ ชาวบ้านยังได้ช่วยกันทำแนวป้องกันไฟป่าและฝักระวังไม่ให้ไฟไหม้ป่าอนุรักษ์และป่าต้นน้ำ ทำให้ป่ามีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเปรียบเทียบกับเมื่อปี 2535 อันเป็นปีเริ่มต้นที่มีการพูดคุยเพื่อวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน

(4) การรักษาและฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่บ้านห้วยฮี้ เริ่มต้นจากการตั้งคำถามร่วมกันว่า ชุมชนต้องการนำเสนอตนเองอย่างไรต่อผู้มาเยือน เป็นผลให้ชาวบ้านเริ่มตั้งคำถามและช่วยกันค้นหาคำตอบเกี่ยวกับตัวตน แม้ในตอนแรกจะเป็นการเตรียมตัวเพื่ออธิบายแก่นักท่องเที่ยว แต่เมื่อเวลาผ่านไปชุมชนกลับพบว่าเรื่องราวอันเป็นความเชื่อ พิธีกรรม คำสอน ประเพณี ปฏิบัติ และวิถีชีวิตชนเผ่าล้านเป็นภูมิปัญญาที่ควรค่าแก่การภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง การที่นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดกับชาวบ้าน ยิ่งตอกย้ำให้เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนผ่านเรื่องราวการใช้ชีวิตและความสัมพันธ์กับธรรมชาติมากขึ้น กระบวนการดังกล่าว ยังเปิดโอกาสให้คนหนุ่มสาวได้เรียนรู้จากผู้อาวุโส และทำให้คนหนุ่มสาวมีความมั่นใจที่จะสืบทอดคุณค่าดังกล่าวต่อไปได้

(5) เชื่อมความเข้าใจกันของคนในสังคม ยังมีคนไทยจำนวนมากในปัจจุบันที่มีความ

เข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับชาวเขาและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะชุมชนบนพื้นที่สูง และพื้นที่ดั้นน้ำ เช่น ความเชื่อที่ว่า “คนอยู่กับป่าไม่ได้” หากจะรักษาป่าต้องเอาคนออกจากป่า ซึ่งบ้านห้วยฮีสามารถพิสูจน์ได้แล้วว่าพวกเขาสามารถอยู่ร่วมกับป่าและยังสามารถช่วยรักษาทรัพยากรป่าไม้ไว้ได้ เพียงแต่ได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสม การมาเห็นชาวบ้านห้วยฮีรักษาป่าได้ทำให้คนเกิดความเข้าใจระหว่างกันและกันมากขึ้น และในอนาคตจะช่วยบรรเทาความรุนแรงในสังคมได้หากผู้คนในสังคมเข้าใจกัน

บทสรุปและวิเคราะห์

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนับเป็นรูปแบบหรือทางเลือกอย่างหนึ่งของการสร้างโอกาสให้กับชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ป่า ในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืน กรณีหมู่บ้านห้วยฮี หากจะใช้แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ต้องการเห็นความยั่งยืนของชุมชน ธรรมชาติและวัฒนธรรมแล้ว สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนเป็นกลยุทธ์ในการรักษาความสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะการดำเนินงานที่ห้วยฮีได้สร้างความตระหนักและกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังเห็นได้จากการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของป่า พันธุ์ไม้ สัตว์ป่า ฯลฯ ดังได้กล่าวแล้ว

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนก่อให้เกิดรายได้และเกิดการกระจายรายได้ ดังได้กล่าวแล้วว่าชุมชนห้วยฮีมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการดำเนินงานตลอดระยะเวลา 3 ปี ซึ่งการท่องเที่ยวเป็นการสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านโดยไม่ต้องไปทำงานนอกชุมชน ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจโดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และยังมีเกิดการกระจายรายได้สู่สมาชิกทุกครัวเรือนในหมู่บ้านผ่านระบบการหมุนเวียนในการให้บริการที่พัก อาหาร และนำเที่ยว ทั้งยังมีการตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านอีกด้วย

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนเป็นโครงการพัฒนาชุมชนได้ การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านทำให้ชุมชนมีการปรึกษาหารือกัน เพื่อนำเงินรายได้จากกองทุนชุมชนไปใช้เพื่อทำโครงการพัฒนา ซึ่งกรณีบ้านห้วยฮีชุมชนได้ใช้เงินจากกองทุนดังกล่าว เพื่อการซ่อมแซมระบบสาธารณสุขปโภคในหมู่บ้าน เช่น ประปาภูเขา สะพาน และยังใช้เป็นเงินทุนหรือค่าเดินทางสำหรับส่งสมาชิกในชุมชนไปประชุม คุยงาน หรือฝึกอบรมต่าง ๆ เป็นต้น

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนเป็นกระบวนการเรียนรู้และสร้างการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน การดำเนินงานของคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะความสามารถในเชิงการทำงานร่วมกันของชุมชน ทั้งในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม การจัดการเงิน การฝึกอบรมเรื่องภาษา การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของชุมชน เช่น

ตีมีด ทอผ้า สมนุน ไพร การนวด การปรุงอาหาร ตลอดจนถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับจารีตประเพณี การจัดการ ความขัดแย้ง และการฝึกอบรมผู้นำชุมชน – เยาวชน ได้อีกด้วย

ปัญหาและอุปสรรค

ชาวกะเหรี่ยง เป็นชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายสอดคล้องประสานกับธรรมชาติ อยู่อาศัยกับป่า พึ่งพาป่าและรักษาป่าเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันชุมชนมิได้อยู่โดยพึ่งพาป่า อย่างใด ๆ แต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับชุมชนอื่นและสังคมในบริบทที่กว้างขวางมากขึ้น นับแต่มีการตัดถนนผ่านหมู่บ้าน มีการปกครองหมู่บ้าน มีโรงเรียน และการรับสื่อจากโทรทัศน์และวิทยุ การได้ ปฏิสัมพันธ์กับภายนอกมากขึ้น เงินตราไม่เคยมีความหมายก็กลายเป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งของชีวิตที่จำเป็นต้องมีสำรองไว้ยามฉุกเฉินเรื่องการเจ็บป่วย การติดต่อราชการหรือการศึกษาสำหรับ ลูกหลาน ในขณะที่ “ระบบการผลิตเรื่องไร่หมุนเวียน” ที่เป็นรากฐานของชีวิตกำลังเป็นข้อหาว่าทำลาย ป่า ระบบการพึ่งตนเองของชุมชนกำลังถูกสั่นคลอนด้วยปัจจัยภายนอกที่ยากต่อการควบคุม

ดังนั้น ปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนทั้ง ในปัจจุบันและอนาคตมาจากปัจจัยหลายด้านด้วยกัน กล่าวคือ

1. การปรับตัวของชุมชนต่อกระแสเรื่องการบริโภคที่กำลังคืบคลานเข้าสู่ชุมชน ส่งผลให้เกิดความต้องการบริโภคที่ฟุ่มเฟือยและพึ่งพาภายนอกมากขึ้น ในขณะที่ฐานชีวิตดั้งเดิมมีการพึ่งตนเองค่อนข้างสูง
2. การไม่ได้รับการบริการขั้นพื้นฐานที่เพียงพอจากรัฐ เช่น การศึกษา สุขภาพ ฯลฯ ทำให้ต้องขวนขวายหารายได้ให้มากขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันในชีวิต
3. ความไม่มั่นคงเรื่องการอยู่อาศัยในเขตป่า ทำให้ขาดความมั่นใจในการดำรงชีวิต พยายามหาทางเลือกด้านอาชีพนอกหมู่บ้าน
4. กิจกรรมการท่องเที่ยวจำเป็นต้องพึ่งพาการทำตลาดจากภายนอก และกลุ่มเป้าหมายที่สนใจการท่องเที่ยวลักษณะนี้ยังมีจำนวนจำกัด ทำให้ไม่สามารถคาดการณ์และวางแผนรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างสอดคล้องกับความพร้อมของชุมชนและความเหมาะสมกับสภาพธรรมชาติที่สามารถรองรับได้

การไม่ยอมรับสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร ทำให้ชาวบ้านขาดโอกาสในการพัฒนาองค์กรเพื่อจัดการกับบุคคลภายนอกที่เข้ามาทำลายทรัพยากรของชุมชน ในทำนองเดียวกันเรื่องการท่องเที่ยว กฎกติกาของชุมชน ไม่สามารถมีข้อห้ามหรือบทลงโทษแก่บุคคลที่ไม่ยอมรับกฎระเบียบได้ เช่น ช่วงเวลาที่เหมาะสม จำนวนนักท่องเที่ยว จำนวนครั้ง สิ่งที่ทำหรือไม่ควรทำ ฯลฯ การท่องเที่ยวยังคงดำเนินไปได้อย่างเสรี โดยที่ชุมชนไม่มีอำนาจทางกฎหมายที่จะกำหนดกฎเกณฑ์และสร้างบทลงโทษได้ด้วยตนเอง

การท่องเที่ยวบ้านห้วยกุ่ม

ตัวแทนห้วยกุ่ม เล่าเรื่องราวการท่องเที่ยวของชุมชน

เริ่มกลุ่มท่องเที่ยวเมื่อ พ.ศ.2542 โดยใช้รูปแบบจากบ้านห้วยฮี และมีโครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นที่เล็งสนับสนุน ขณะนี้มีกลุ่มการจัดการที่ค่อนข้างเป็นรูปธรรมคือ มีการจัดการ โดยกลุ่มและคณะกรรมการ/มีกฎระเบียบ /มีการสำรวจแหล่งท่องเที่ยว

การให้บริการ

1. ที่พัก
2. อาหาร
  - สะอาด อร่อย มีคุณค่าทางอาหาร
3. การนำเที่ยว
  - ฐู๋/รับผิดชอบ / เป็นมิตร
4. แหล่งท่องเที่ยว
  - นำสนใจดึงดูดใจ
  - นำเสนอเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ / วัฒนธรรม
  - มีการจัดการที่เหมาะสม (ขยะ , จำนวนนักท่องเที่ยว)
  - มีความปลอดภัย
5. กิจกรรมท่องเที่ยว
  - การเดินป่า
  - การใช้ประโยชน์จากป่า

ทรัพยากรการท่องเที่ยวของบ้านห้วยกุ่ม

● กิจกรรมทางศาสนา

บ้านห้วยกุ่มเป็นชุมชนเผ่ากระเหรี่ยงที่นับถือศาสนาพุทธ จะสังเกตได้จากการมีอาศรมที่ถาวร และชาวบ้านได้ปฏิบัติตามหลักศาสนาพุทธ กล่าวคือจะมีการหยุดทำงานในวันศีล (วันพระ) ซึ่งในวันนี้จะไม่มาการทำงานจนถึงถือว่าเป็นวันพักผ่อนในรอบสัปดาห์ ชาวบ้านจะไม่ออกนอกบ้านถ้าไม่จำเป็น แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ยังมีการปฏิบัติตามประเพณีดั้งเดิมบางอย่างของชนเผ่ากระเหรี่ยง อาทิ เช่น ประเพณีมัดมือ ประเพณี เรียกขวัญ หรือประเพณี เลี้ยงผี เป็นต้น

● กิจกรรมทางวัฒนธรรมการตั้งบ้านเรือน

บ้านห้วยกุ่มยังมีการตั้งบ้านเรือนตามแบบดั้งเดิมของชาวเผ่ากระเหรี่ยงคือ จะตั้งบ้านเรือนใกล้กับแม่น้ำ ถ้าธาร บ้านห้วยกุ่ม อยู่ใกล้กับลำน้ำแม่สะมาด ซึ่งถือว่าเป็นสายน้ำที่สำคัญอีกสายหนึ่งที่เป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำปาย

● กิจกรรมทางประเพณี ความเชื่อ

1. การเลี้ยงผีไร่ ต่าคะแคะ ผีไฟดำหลันเหม (เดือนสิงหาคม)

หลังจากที่ต้นข้าวเติบโตสูงประมาณ 1 คืบ ในเดือนสิงหาคมหรือประมาณกรกฎาคม จะมีพิธีดำชะคะ เป็นการเลี้ยงไฟและเลี้ยงเจ้าที่ จะมีการสร้างศาลเพียงตาสองหลังในไร่ มีไก่อ่ 1 คู่ และเหล้าสองขวด ศาลหนึ่งสำหรับเจ้าที่ผีไร่ อีกศาลหนึ่งสำหรับผีไฟ และการตั้งศาลจะตั้งไว้ตรงมุมหนึ่งของกระท่อม

การดำชะคะเป็นการขอบคุณเจ้าทั้งหลายเพื่อมาช่วยอยู่ดูแลไร่และเป็นการปิดเป่าไล่สิ่งชั่วร้ายทั้งหลายไม่ให้มาทำลายพืชพันธุ์ที่ปลูกไว้เรียกว่า "ต่าคะแคะ" โดยจะมีการนำต่าคะแคะที่เป็นสัญลักษณ์ของสิ่งไม่ดีต่าง ๆ เช่น ข้าวที่มีแมลงกิน ข้าว กระดุกไก่อ่ ไล่ไก่อ่ พริก เกลือ ยาสูบไปไว้ที่ปากทางเข้าไร่ (นอกไร่ไร่) เพื่อเป็นการปิดเป่าไล่สิ่งไม่ดี เช่น นก หนู แมลง ปลวก มากินพืชในไร่ และมีการปักไม้ไผ่เล็ก ๆ เล่มหนึ่ง แล้วเสียบยอดคองกิ่ง หัวยอดใบแหลม ๆ ซึ่มาทางเข้า ความเชื่อและความหมาย คือ เมื่อมีคนหรือสิ่งชั่วร้ายจะทำไม่ดีไม่งามกับข้าว พืช ผักในไร่ ก็จะทำให้ยอดปลายแหลม ๆ ของคองกิ่งเป็นอาวุธคอยป้องกันสิ่งที่จะมาทำลายไร่

2. การมัดมือ : ตีข้าว (เดือนพฤศจิกายน)

วันแรกในการตีข้าว ก็จะพิธีมีโดยมี ไก่อ่ 1 คู่ เหล้า 1 ขวด เมื่อมีการมัดมือเป็นที่เรียบร้อยแล้วที่คนที่ลงมือตีคนแรกก็คือคนเดียวกันกับการลงมือแทงหลุด-หยอดข้าว คือคนในครอบครัวเองจะเลือกคนที่เชื่อว่าจะเป็นผู้เริ่มคนแรกแล้วจะได้ข้าวมาก จะพิธีตีข้าวเพียงบางส่วน ข้าวเปลือกที่ดีได้ดวงด้วย "ต่า" แล้วขนไว้ในฉางข้าวสามเที่ยวเพื่อเป็นพิธี ในวันรุ่งขึ้นจึงเริ่มตีข้าวกันต่อไป

3. การเลี้ยงขอบคุณโล่พ้อคาร์ : ส่งนกโล่พ้อคาร์ขึ้นสวรรค์ (ธันวาคม)

เมื่อมีการขนข้าวขึ้นฉางหมดแล้ว ก็จะมีการเลี้ยงอีกครั้งหนึ่ง โดยจะทำการเลือกไก่อ่ที่ฉางข้าวตรงกลางกองข้าวกองหนึ่งและมีการเก็บกอบข้าวนี้ไว้เพียงเล็กน้อย และเมื่อมีการขนข้าวกลับบ้านหมดแล้ว จะนำเมล็ดข้าวที่เก็บไว้มากองรวมกันไว้ ซึ่งคนปากาเกอญอเรียกว่า "พอโข่ พอคีตะ" และจะนำข้าวส่วนนี้ไปต้มเหล้า สำหรับการเลี้ยงนกโล่พ้อคาร์นั้น จะให้นกจิกอวัยวะของไก่อ่อย่างละเล็กอย่างละน้อย แล้วนำไปวางไว้ที่ฉางข้าว ที่ต้องเลี้ยงนกชนิดนี้มีตำนาน ความเชื่อ ว่า เมื่อก่อนนกหรือนกโล่พ้อคาร์ติดอยู่ในโพรงไก่อ่ นกตัวนี้ก็ได้เอ่ยปากว่าจะดูแลรักษาไร่ข้าวให้ คนปากาเกอญอได้กล่าวต่อว่า ถ้านกเข้ามาดูดูไก่อ่ไม่เป็นสิริมงคลเมื่อไร ขอให้ท่านลงมาดูแลไร่ให้แก่ข้าด้วย แล้วหลังจากเสร็จสิ้นการทำไร่แล้วจะเลี้ยงส่งให้ท่านกลับ ดังนั้นเมื่อเสร็จสิ้นการผลิตข้าวแล้ว จึงทำพิธีส่งนกตัวนี้บินกลับสวรรค์

4. กินข้าวใหม่หรือบือโข่ (มกราคม)

สำหรับข้าวที่เรียกว่า "พอโข่ พอคีตะ" ที่ได้จากพิธีตีข้าวจะนำมาต้มเหล้า แล้วจะมีพิธีกินเหล้าร่วมกัน การกินข้าวใหม่นี้ ผู้เป็นพ่อจะกินเป็นคนแรก สำหรับกับข้าวมือใหม่นี้ คนปากาเกอญอ จะหา

อัน-ถิ่น-เม่น มาทำอาหาร มีปูอีกสองตัวและผักกูด กินกับข้าวใหม่ ผู้เป็นพ่อจะกินข้าวใหม่นี้ก่อนโดยจะนำเอาข้าว-ก้ามปูและเนื้อวางไว้บน"เลอเฉอ"เตาสามขา ขาละชนิดหนึ่ง แล้วจากนั้นก็เริ่มกินได้ทุกคน

จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมและความเชื่อในไร่หมุนเวียนเป็นศูนย์กลางระหว่างคนในชุมชน และมีผลทางอ้อมในการระดมแรงงานในการจัดการไร่แต่ละแปลงของทุกครอบครัว ตั้งแต่การเริ่มขั้นตอนการถางไร่ เผ่าไร่ ลงเมล็ดพันธุ์ การดูแลจัดการป้องกันวัชพืช แมลงและศัตรูพืชต่าง ๆ ไปจนถึงการเก็บเกี่ยวข้าว ดีข้าว และกินข้าวใหม่ ระบบการผลิตไร่หมุนเวียนจึงสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและความเชื่อที่ผูกพันซึ่งกันและกันของคนทั้งชุมชนเป็นอย่างมาก

5. ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

เนื่องจากบ้านห้วยกุ่มเป็นชนเผ่าขนาดเล็กจึงมีการตั้งบ้านเรือนตามถนนในหมู่บ้าน ลักษณะของบ้านห้วยกุ่มยังคงใช้วัสดุในการสร้างบ้านเรือนแบบธรรมชาติ คือ หลังคาจะมุงด้วยใบตองตึง ตัวบ้านจะใช้ไม้ไผ่ในการสร้างจะมีการแยกห้องนอนกับห้องครัว ในฤดูหนาวจะนิยมนอนในห้องครัวใกล้ ๆ เตาไฟ เพื่อเพิ่มความอบอุ่น ลักษณะของบ้านก็คือ ยังมีการยกพื้นสูง ใต้ถุนบ้านใช้เก็บของ เลี้ยงสัตว์อีกด้วย

ในการสร้างบ้านจะไม่นิยมสร้างบ้านหลังใหญ่มากนัก ถ้ามีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นก็จะมีการขยายบ้านเพิ่ม

6. วัฒนธรรมการกิน

ชาวบ้านห้วยกุ่ม ยังคงอาศัยอาหารธรรมชาติ บ้านห้วยกุ่มยังคงอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรในด้านธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า ถ้ำธาร การหาอาหารยังคงอาศัยธรรมชาติอยู่ โดยเฉพาะสัตว์ป่า และสัตว์น้ำ โดยเฉพาะสัตว์น้ำถือว่าเป็นแหล่งอาหารที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนห้วยกุ่มทั้งหมู่บ้าน

อาหารยังคงบริโภคแบบดั้งเดิมของชนเผ่า ที่มีเครื่องปรุงไม่กี่ชนิด ได้แก่ พริก เกลือ ผงชูรส เป็นต้น ผักจะปลูกเองในไร่ (ตามฤดูกาล) มีวิธีการกินแบบเรียบง่าย

● ทรัพยากรธรรมชาติ

บ้านห้วยกุ่มถือว่าเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์มากที่สุดอีกแห่งหนึ่ง ไม่ว่าจะป็นทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า แม่น้ำ โดยเฉพาะป่าไม้และสายน้ำ ผู้คนในบ้านห้วยกุ่มจะมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสิ่งเหล่านี้มาก และบ้านห้วยกุ่มยังมีสภาพที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสใจหลายแห่ง เช่น ถ้ำ ซึ่งบ้านห้วยกุ่มมีถ้ำ 2 แห่ง ซึ่งถ้ำต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่อยู่อาศัยของฝูงค้างคาวเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นแล้วบ้านห้วยกุ่มมีน้ำตกอีก 2 แห่งด้วยกัน โดยเฉพาะ น้ำค่านาเจ็ดตีก ถือว่าเป็นน้ำตกที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ

● ลักษณะป่าและพรรณพืช

สภาพบริเวณป่าตลอดเส้นทางที่พบพบ คือ ป่าเบญจพรรณ ซึ่งจะพบในบริเวณลำน้ำแม่สะมาด
ไม้ที่พบมากได้แก่ ไม้ไผ่ ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้ตะแบก เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบป่าดิบเขาบริเวณลำ
ห้วยนาเจ็ดล็อก ไม้ที่พบได้แก่ไม้ก่อ ไม้รวัก ไม้เต็ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบพืชสมุนไพรหลายชนิด

● สัตว์ป่าที่พบบนเส้นทาง

สัตว์ป่าที่พบมากที่สุดบนเส้นทางคือ นก ได้แก่ นกเงือก นกแซงแซว นกปรอดหัวโขน นก
พญาไฟ นกแก้ว นกเอี้ยงคำ นกกางเขน

● พื้นที่อยู่อาศัยหากินของนกเงือก

พื้นที่บริเวณบ้านห้วยกุ่มใหม่นี้ ปากาเก๋อญอ รักษาไว้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร สภาพป่าจึงยังคง
สภาพเป็นป่าดั้งเดิม และมีต้นไม้ขนาดใหญ่ที่นกเงือกสามารถใช้สร้างรังได้ นอกจากนี้นกเงือกแล้ว ยัง
สามารถพบนกอีกหลายชนิดในป่าบริเวณนี้ ใช้เวลาเดินทางจากบ้านห้วยกุ่มไปพื้นที่อยู่อาศัยหากินของนกเงือก
ประมาณ 2 ชั่วโมง เส้นทางบ้านห้วยกุ่มใหม่ - บ้านผาบ่อง (ระยะเวลาเดิน 4 ชั่วโมง)

เส้นทางเดินช่วงนี้เป็นเส้นทางลำห้วย และบางครั้งต้องเดินข้ามลำห้วย (ไม่น้อยกว่า 12 แห่ง)
ซึ่งบางแห่งสามารถเดินลัดเลาะไปตามคลิ่งได้ แต่บางแห่งต้องเดินข้าม อย่างไรก็ตาม บริเวณที่ใช้ข้าม
ลำห้วยมีลักษณะที่หลากหลาย ดังนั้น สามารถแสดงวิธีข้ามน้ำให้แก่ผู้มาเยือนได้ อย่างหลากหลายด้วย
เช่นกัน

ช่วงที่ 1 เป็นช่วงที่สองข้างทางเดินเป็นพื้นที่ทำไร่ของ ปากาเก๋อญอ และเส้นทางเดินไม่สูงชัน
มากนักหัวเรื่องที่สามารถใช้สื่อความหมายทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ มีดังนี้ การทำไร่
หมุนเวียน ศิลปะการหาปลาด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ

ช่วงที่ 2 เป็นที่ต้องเดินข้ามน้ำและเดินอยู่ใต้ร่มเงาของป่าดิบเขาห้วยห้วย หัวเรื่องที่สามารถใช้พูด
กับนักท่องเที่ยว คือ การเดินไต่หน้าผา ป่าดิบเขาบริเวณห้วยห้วย สัตว์บริเวณลำห้วย ศิลปะการ
ข้ามน้ำด้วยวัสดุ อุปกรณ์ท้องถิ่น ฯลฯ

ปัญหา / อุปสรรค / และผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยว

● ข้อดี

- ชาวบ้านกล้าพูด / กล้าแสดงออกมากขึ้น
- เด็กเยาวชนและชาวบ้านทั่วไปได้ฝึกพูด - อูย ภาษาไทย - อังกฤษ
- ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น
- ได้ขายผลิตภัณฑ์เยอะขึ้น
- คนต่างถิ่นรู้จักชุมชนมากขึ้น

● ข้อเสียที่ชุมชนได้รับ

- ขาดความเป็นส่วนตัว

- ต้องดูแลนักท่องเที่ยว
- ต้องลงทุน เช่น เครื่องนอน / เงิน - แร้ง / ถ้วยชาม / ห้องน้ำ

● กฎระเบียบในหมู่บ้าน มีอยู่ 10 ข้อห้าม ก่อนที่จะทำการท่องเที่ยว

1. ห้ามยิงปืนในหมู่บ้าน ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 50 - 100 บาท
2. ห้ามตัดไม้ในเขตอนุรักษ์หรือเขตต้นน้ำของหมู่บ้าน โทษปรับ 100 - 500 บาท
3. ห้ามเผาป่าโดยที่ไม่ได้รับอนุญาต ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 100 - 500 บาท
4. ห้ามใช้เลื่อยยนต์ภายในหมู่บ้าน ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 1000 - 5000 บาท
5. ห้ามจำหน่ายไม้ให้บุคคลภายนอก ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 1000 - 5000 บาท
6. ห้ามล่าสัตว์ในเขตอนุรักษ์หรือสถานที่ท่องเที่ยว ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 100- 500 บาท
7. ห้ามชักชวนบุคคลภายนอกมาล่าสัตว์ในเขตหมู่บ้าน ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 100 - 500 บาท
8. ห้ามยิงปืนในเขตอนุรักษ์และสถานที่ท่องเที่ยว ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 200 - 500 บาท
9. ห้ามก่อเหตุทะเลาะวิวาทเมื่อดื่มสุราในหมู่บ้าน ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 100 - 300 บาท
10. ห้ามเอาสิ่งเสพติดทุกชนิดมาลงในหมู่บ้าน ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 100 - 500

กฎ ระเบียบ การท่องเที่ยวของหมู่บ้านห้วยกุ่ม (กำหนดเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2542)

1. ห้ามเผาป่า ในเขตต้นน้ำ หรือบริเวณ หมู่บ้าน
2. ห้ามตัดไม้ในเขตอนุรักษ์ หรือต้นน้ำของหมู่บ้าน ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 100 - 500 บาท
3. ห้ามใช้เลื่อยยนต์ เลื่อยไม้หมู่บ้าน ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 1000 - 3000 บาท
4. ห้ามจำหน่ายไม้ให้บุคคลภายนอก ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 1000 - 2000 บาท
5. ห้ามล่าสัตว์ในเขตอนุรักษ์ หรือแหล่งท่องเที่ยว
6. ห้ามชักชวนบุคคลภายนอกมาล่าสัตว์ในเขตหมู่บ้าน
7. ห้ามยิงปืนในเขตพื้นที่อนุรักษ์โดยเด็ดขาด
8. ก่อนเผาไร่ร่นา ต้องมีแนวกันไฟก่อนเผาทุกครั้ง
9. คนในหมู่บ้านก่อนตัดไม้ต้องแจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านทราบทุกครั้ง
10. ห้ามเอาสิ่งเสพติดทุกชนิดมาลงในหมู่บ้าน ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 100 - 500 บาท
11. ห้ามเล่นการพนันในหมู่บ้านโดยเด็ดขาด
12. ห้ามเอาทรายและหิน โดยที่ไม่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยที่คณะกรรมการกำหนด ผู้ใดเอาหินและทราย ต้องเข้าหมู่บ้านปีละ 1 บาท
13. ห้ามก่อเหตุทะเลาะวิวาท เมื่อดื่มสุราในหมู่บ้าน ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 50 - 100 บาท
14. ห้ามจับปลาในบริเวณหัวบ้านและท้ายบ้าน จำนวน 1 กิโลเมตร
15. ห้ามยิงปืนในหมู่บ้านผู้ใดฝ่าฝืนปรับ 50 - 100 บาท

การท่องเที่ยวบ้านห้วยตองก่อ

สมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านห้วยตองก่อ

1. นายจรรพพงษ์	กอแก้ว	ประธานกลุ่ม
2. นายเกรียงศักดิ์	ยอดคีรี	รองประธานกลุ่ม
3. นายทินกร	เล่อกา	
4. นายสุวิชัย	ไพโรมร โโชค	
5. นายเรืองศักดิ์	เดชไพรพนา	ประชาสัมพันธ์
6. นายสำคูล	คงวิบูลย์ทรัพย์	เหรัญญิก
7. นายศุล	ใบทอง	
8. นายประเสริฐ	กอแก้ว	เลขานุการ
9. นายสำเข้วัน	เลโด	
10. นายอ้อปอ	ศักดิ์ศรีงาม	
11. นายเชอปี	ปิยะศักดิ์สันติกุล	
12. นายโก้เต๊ะ	วงศ์ศักดิ์ศรี	
13. นายชัยรัตน์	มานฟ้าสีคราม	
14. นายสมพร	วงศ์ศักดิ์ศรี	
15. นายบุญพร	กอแก้ว	
16. นายสุทัศน์	ยอดคีรี	

กฎระเบียบ / กติกา กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านห้วยตองก่อ

1. กฎระเบียบคณะกรรมการ
  - 1.1 กรรมการต้องเป็นสมาชิกในกลุ่ม
  - 1.2 ต้องเป็นกรรมการที่เสียสละและต้องปฏิบัติตามมติของกลุ่ม
  - 1.3 มีวาระการดำรงตำแหน่ง 2 ปี
  - 1.4 ต้องเป็นกรรมการที่มาจาก การเลือกตั้งหรือแต่งตั้ง
2. บทบาทหน้าที่สมาชิกและกรรมการ
  - 2.1 จะต้องเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง
  - 2.2 ถ้าขาดประชุมเกิน 3 ครั้งถือว่าไม่มีความสนใจ ต้องพ้นจากการเป็นสมาชิกทันที
  - 2.3 ต้องปฏิบัติหน้าที่หรือ กรรมการมอบหมายให้
  - 2.4 ร่วมกันวางแผนหรือประชาสัมพันธ์งานของกลุ่ม
  - 2.5 อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวทุกคน

3.กฎระเบียบของกลุ่ม

- 3.1 ต้องแต่งกายประจำเผ่าของกลุ่ม
- 3.2 ต้องรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว
- 3.3 ห้ามก่อเหตุทะเลาะกับนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว
- 3.4 ต้องช่วยกันรักษาความสะอาดของชุมชน
- 3.5 ห้ามนำสินค้าหรือของที่ระลึกมาขายให้กับนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวโดยตรง
- 3.6 ต้องดูแลรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว
- 3.7 ต้องมีการประชุมรายงานผลการดำเนินงาน
- 3.8 ห้ามดื่มหรือกินร่วมกับนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว
- 3.9 ต้องรู้จักกฎต่างๆที่กำหนดไว้
- 3.10 ถ้าลาออกต้องเขียนใบลาในการประชุม
- 3.11 ห้ามผู้นำทางกลับก่อนนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว
- 3.12 ต้องเป็นคนซื่อสัตย์และชอบธรรม
- 3.13 ห้ามขายของเกินราคาแก่นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว

4.กรณีสิ้นสุดสมาชิก

- 4.1 เสียชีวิต
- 4.2 ลาออก
- 4.3 เชิญออกหรือปลดออก

5. กฎระเบียบสำหรับนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว

- 5.1 การมาเที่ยวนักท่องเที่ยวทุกครั้งต้องผ่านคณะกรรมการกลุ่มเท่านั้น เพื่อความสะดวกในพื้นที่
- 5.2 ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน
- 5.3 ห้ามมีวัตถุหรือยาเสพติดเข้ามาในชุมชน
- 5.4 ห้ามมีเรื่องชู้สาวในชุมชน
- 5.5 หากอาบน้ำในลำธารต้องแต่งกายให้เรียบร้อย
- 5.6 ห้ามเก็บทรัพยากรออกจากป่าหรือพื้นที่นั้นๆ
- 5.7 ห้ามทิ้งขยะลงในพื้นที่
- 5.8 ต้องเชื่อฟังผู้นำทางทุกครั้งในเวลาท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว
- 5.9 ต้องร่วมมือรักษาวัฒนธรรมประเพณีและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
- 5.10 ต้องเสียค่าบริการตามที่กลุ่มกำหนดไว้
- 5.11 ของใช้ของนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวให้เก็บไว้ต่างหาก

6.กฎระเบียบบุคคลที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม

- 6.1 สมาชิกต้องเป็นคนที่อยู่ในภูมิลำเนา
- 6.2 ต้องเป็นบุคคลที่สนใจและเข้าใจการเสียสละในชุมชน
- 6.3 รู้จักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- 6.4 ต้องมีคุณสมบัติที่กำหนดไว้ดังนี้
  - ที่พักสะอาด
  - มีความอริยาสัยดี
  - มีความตั้งใจนำทางและเป็นลูกหาบ
- 6.5 ต้องเข้าและออกจากสมาชิกในการประชุม
- 6.6 ต้องเป็นสมาชิกที่ไม่มีความประพฤติและเป็นที่ยังประสงค์ของกลุ่มชุมชนและสังคม เช่น
  - ไม่เป็นโรคติดต่อ
  - ไม่ติดยาเสพติดและของมึนเมา
  - ไม่มีนิสัยลักเล็กขโมยน้อย

7. อัตราค่าบริการของนักท่องเที่ยว

- 7.1 ที่พักคืนละ 100 บาท ต่อ 1 คน
- 7.2 ค่าอาหารมื้อละ 50 บาท ต่อ 1 คน
- 7.3 ค่าพาเที่ยวหรือนำทาง 100 ต่อ 1 คน ต่อ 1 วัน
- 7.4 นักท่องเที่ยว 2 คน ต่อผู้นำเที่ยวหรือนำทาง 1 คน
- 7.5 สำหรับบุคคลดังกล่าวต่อไปนี้
  - คนขับรถนักท่องเที่ยวต้องจ่ายค่าอาหารมื้อละ 5 บาทต่อคน ยกเว้นค่าที่นอน ,ค่าพาเที่ยว
  - คนพาเที่ยวต้องจ่ายค่าอาหารมื้อละ 50 บาท ต่อคน ยกเว้นค่าที่นอน,ค่าพาเที่ยว

การพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวบ้านห้วยตองก้อ (ระหว่างวันที่ 16 – 28 มีนาคม 2545)

1. การประชุมเตรียมการ

ก่อนที่จะมีการลงมือปฏิบัติกิจกรรม ทางกลุ่มและเจ้าหน้าที่ได้ มีการประชุมปรึกษาหารือและวางแผน ในการทำงานร่วมกันก่อน ในวันที่ 21 มีนาคม 2545 ซึ่งมีประเด็นที่ได้พูดคุยกัน ได้แก่

- การพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว
  - ทางเดินไปน้ำตก
  - ศูนย์ข้อมูลและบริการนักท่องเที่ยว
- การเตรียมการอบรม “การบริหารจัดการท่องเที่ยว”

- การติดตาม การจัดทำข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ซึ่ง เป็นข้อตกลงจากการประชุม เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2545
- ผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน
  - น้ำตกห้วยปลิง
  - คอยผี
  - เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ห้วยตองก้อ - น้ำตก - ห้วยกุ่ม
- ความพร้อมของชุมชนในการจัดการเรื่องการท่องเที่ยว

2. การพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว

พื้นที่บ้านห้วยตองก้อ มี การพัฒนาปรับปรุง อยู่ 2 เรื่อง คือ

1. การปรับปรุงทางเดินเท้าไปน้ำตกห้วยปลิง

การปรับปรุงทางเดินลงน้ำตกห้วยปลิง ในวันที่ 24 – 26 มีนาคม 2545 มีการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ตั้งแต่

- การทำราวไม้ไผ่เพื่อการเกาะเดินในจุดที่อันตราย เช่น เป็นหน้าผา ทางชัน
- ทำบันได 3 จุดในทางลงที่ชันมาก
- ทำเส้นทางเดินลงสู่น้ำตก เพิ่มอีก 1 เส้นทาง
- ทำที่นั่งพักผ่อน ในบริเวณน้ำตก 1 จุด

ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวฯ ทั้ง 17 ครอบครัว เป็นอย่างดี มีการผลักดันหมุนเวียนให้สมาชิกของแต่ละครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวของกลุ่มการท่องเที่ยวฯ ทำให้เกิดการเรียนรู้เรื่องของกระบวนการทำงานกลุ่ม เข้าใจเรื่องของการจัดการทรัพยากรและการท่องเที่ยวแบบการอนุรักษ์เพิ่มขึ้นด้วยทางหนึ่ง

จากการที่ คุณพจนา สวนศรี ซึ่งเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญ จากโครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST) ได้ไปสำรวจเส้นทางไปน้ำตกดังกล่าว แล้ว ก็ได้รับคำแนะนำเพิ่มเติม ว่าสิ่งที่กลุ่มฯ ได้ปรับปรุงนั้นดีแล้วแต่ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวให้มาก และ ในบริเวณน้ำตกซึ่งยังมีจุดที่สามารถจะกางเต็นท์หรือผูกเปลนอนค้างคืนในบริเวณใกล้ๆน้ำตก

2. การสร้างศูนย์ข้อมูลและบริการนักท่องเที่ยว

ข้อสรุปจากการประชุม ตกลง ให้มีการปรับปรุงศาลาเอนกประสงค์ของชุมชนเป็นศูนย์ข้อมูลฯ ซึ่งบริเวณดังกล่าว จะอยู่บริเวณปากทางเข้าหมู่บ้าน ใกล้ท่าธาร เป็นที่ที่เหมาะสม แล้วในความเห็นของคนในชุมชน และให้มีการดำเนินงานเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 วันที่ 29- 30

มีนาคม 2545 จะเป็นการจัดหาและเตรียมวัสดุอุปกรณ์ สำหรับการสร้างศูนย์ให้พร้อม และ
ระยะที่ 2 วันที่ 7-10 เมษายน 2545 เป็นมีการก่อสร้างให้แล้วเสร็จ

*หมายเหตุ : การดำเนินกิจกรรมนี้ไม่แล้วเสร็จช่วงที่เวลาการปฏิบัติงานในพื้นที่ของเจ้าหน้าที่
เนื่องจาก จุด หรือ บริเวณที่ จะจัดทำเป็นศูนย์ข้อมูลฯ ซึ่งเป็นศาลาเอนกประสงค์ของชุมชนนั้น
มีคณงานก่อสร้างสะพานเข้าหมู่บ้านยังใช้เป็นที่พักนอนอยู่ คาดว่าจะแล้วเสร็จประมาณ สิ้น
เดือนมีนาคม

3. การอบรม “การบริหารจัดการการท่องเที่ยว”

ดำเนินการอบรม ในวันที่ 26 – 28 มีนาคม 2545 ณ อาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยตองก่อ โดย
เชิญวิทยากร คุณวัชรพล สารสอน จากศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน และคุณพจน
สวนศรี จากโครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ(REST) กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมเป็นตัวแทน
จากทั้งชุมชน จำนวน 29 คน

4. การจัดทำข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานของชุมชนจะดำเนินการ โดย เจ้าหน้าที่ และนักศึกษาฝึก
ประสบการณ์วิชาชีพ จากสถาบันราชภัฏเลย ร่วมกับ ผู้รู้ในแขนงต่างๆของชุมชน ที่ได้มีการพูดคุยกัน
จากการประชุม

เป็นการจัดเก็บข้อมูลทั้ง ข้อมูลเชิงนิเวศและข้อมูลเชิงวัฒนธรรมของชุมชนให้ครอบคลุม ใน
ทุกๆด้าน ซึ่งใน ช่วงเวลาดังกล่าวสามารถทำได้ในระดับข้อมูลพื้นฐาน ยัง ไม่มีการลงลึกในความละเอียด
มากนัก และจะมีการศึกษาลงลึกในรายละเอียดในช่วงต่อไปของกระบวนการทำงาน

เมื่อถึงในปี 2545 ชาวบ้านประชุมหารือกันแล้วตกลงว่า จะทำการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
และตั้งกฎระเบียบขึ้นมาและผู้บริหารของกลุ่มมีดังนี้

กรรมการบริหารงาน

1.นายเปอะเยอะ	ไวมั่นดวงกมล	ประธาน
2.นายเจแปร	ไพรัตน์ธรรม	รองประธาน
3.นายพาส่าโซ	ธรรมจิตต์	เลขานุการ
4.นางเปรลา	ธรรมจิตต์	เหรัญญิก
5.นายคณีง	ไพรัตน์ธรรม	ผู้ทำบัญชี
6.นายสาคร	ไวมั่นดวงกมล	ประชาสัมพันธ์

ระเบียบของกลุ่ม

1. ต้องเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง เมื่อไม่มีปัญหาและอุปสรรค
2. ต้องตรงต่อเวลาและชื่อสำคัญต่อการให้บริการ

3. ต้องอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน
4. ได้เงิน 100 บาท ต้องหักเข้ากลุ่ม 10%

ระเบียบการบริการ

1. พักบ้าน คีนละ 100 บาท/คน/คืน
2. อาหาร มื้อละ 50 บาท/คน/มื้อ
3. คำน่าเที่ยว(นักท่องเที่ยวต้องจ่าย 1 คน 100 บาท/คน/วัน)
4. ผู้นำทาง 1 คน/นักท่องเที่ยว 2 คน

กฎระเบียบของนักท่องเที่ยว

1. ห้ามเล่นการพนันในชุมชน
2. ห้ามดื่มเหล้าในชุมชน
3. ห้ามเก็บของธรรมชาติ(ของป่า)ออกจากในชุมชน
4. นักท่องเที่ยวต้องแต่งกายให้สุภาพเป็นตัวอย่างให้ชุมชน
5. ต้องมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีของปกาเกอญอ

ระเบียบการใช้เงินของกลุ่ม 10 %

1. สนับสนุนกลุ่มไปศึกษาดูงาน
2. ไปประชุมแทนกลุ่มในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มท่องเที่ยว
3. ช่วยเหลือคนเจ็บป่วยแบบการกู้ยืมในระยะเวลา 2 เดือน ไม่มีดอกเบี้ย
4. ช่วยเหลือผู้เรียนศึกษาที่มีเหตุกระทันหัน ในระยะเวลา 2 เดือน ไม่มีดอกเบี้ย
5. ในกรณี ข้อ 3-4 สมาชิกที่กู้ยืม ถ้ามีปัญหาการใช้คืน ในระยะที่กำหนดไว้ต้องมาแจ้งให้สมาชิกกลุ่ม และทำข้อตกลงอีกครั้งต่อไป

วัตถุประสงค์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. เผยแพร่วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภูมิปัญญา จารีตประเพณี ออกสู่ภายนอก
2. ให้คนรุ่นหลังเข้าใจวัฒนธรรมและประเพณี
3. มีการจัดการพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน
4. มีการอนุรักษ์ผืนคาบ , ติมีด
5. เพื่อเป็นอาชีพเสริม
6. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนความรู้กับคนนอกพื้นที่
7. เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจคนอยู่กับป่า

ข้อดีข้อเสีย ผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยว

ก่อนจัดการจัดการท่องเที่ยว

- ที่พัก- ตามสภาพ
- อาหาร- เพิ่มปริมาณ ,สะอาด, หลากหลาย
- ไกด์นำเที่ยว - ต้องเพิ่มประสิทธิภาพ , ปรับปรุงคุณลักษณะนักท่องเที่ยวให้มากกว่า
- ข้อดีที่ชุมชนมีอยู่ก่อน - ประเพณี : มัดมือ , รำดาบ , ทอผ้า , ตีมีด , ดำข้าว , น้ำตก , ป่าอนุรักษ์ , ไร่ หมุนเวียน , วิถีชีวิตปากาเกอญอ

หลังทำการท่องเที่ยว

- ได้รู้เรื่อง / อาหาร / ห้องน้ำ โปรแกรมการท่องเที่ยว
- มีการเชื่อมโยงและมีการสร้างเครือข่าย
- ได้สื่อความหมายให้นักท่องเที่ยวได้รู้ถึงวิถีชีวิตคนอยู่กับป่าได้มากขึ้น
- ผลที่ได้รับคือ สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้เพิ่มขึ้น
- ชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

ผลดีของชุมชน

- ได้ไปศึกษาดูงานที่อื่น
- รายได้เพิ่มมากขึ้น
- ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ขึ้น
- ได้รู้จักทำผลิตภัณฑ์หลากหลายมากขึ้น
- ชาวบ้านมีความกล้าแสดงออกมากขึ้น
- ชาวบ้านสามารถสื่อความหมายได้มากขึ้น
- มีการจัดการ ได้ดีขึ้น

มีการฟื้นฟู

- เรื่องอื้อทาทา
- มีการได้รับการศึกษาดูงานในพื้นที่อื่นซึ่งทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้
- ชุมชนได้รวมตัวกัน ในด้านการจัดตั้งกลุ่ม
- มีคณะกรรมการและมีกฎระเบียบของหมู่บ้าน
- มีการจัดตั้งคณะกรรมการของกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มตีมีด , กลุ่มทอผ้า , กลุ่มสหกรณ์
- มีการจัดการป่าเช่า ป่าอนุรักษ์ , ป่าใช้สอย , ป่าคันน้ำ

ผลเสียของชุมชน

- ชุมชนมีการระมากขึ้น
- มีขยะเพิ่มมากขึ้น

- ไกด์ท้องถิ่นไม่สามารถสื่อความหมายได้
- สมาชิกไม่สนใจทำไหว้
- อาศัยผู้นำไม่กี่คน

ผลกระทบ

- ความเป็นอยู่ที่ไม่เป็นความจริง
- นักท่องเที่ยวนัดแล้วไม่มา ทำให้ชาวบ้านต้องเสียเวลา
- ขาดความพร้อมของการต้อนรับ
- กลุ่มขาดการประชุม, มาประชุมไม่ครบ
- ไกด์ท้องถิ่นไม่สามารถสื่อภาษาได้
- การแบ่งเวลา / สถานที่
- ภาวะของชุมชนกับนักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวบ้านน้ำฮูหายใจ

เป็นบ้านบริวารของบ้านห้วยฮี มีจำนวน 5 หลังคาเรือน เป็นหมู่บ้านแรกที่นักท่องเที่ยวจะต้องผ่านก่อนขึ้นไปบ้านห้วยฮี หรือลงไปบ้านห้วยกึ่ง ในปี 2545 ชาวบ้านประชุมหารือกันแล้วตกลงว่าจะทำการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และตั้งกฎระเบียบขึ้นมาและผู้บริหารของกลุ่มมีดังนี้

กรรมการบริหารงาน

1. นายเปอะเยอะ	ไวมั่นดวงกมล	ประธาน
2. นายเจแปร	ไพรัตน์ธรรม	รองประธาน
3. นายพาส่าโซ	ธรรมจิตต์	เลขานุการ
4. นางแปรลา	ธรรมจิตต์	เหรัญญิก
5. นายคณีง	ไพรัตน์ธรรม	ผู้ทำบัญชี
6. นายสาคร	ไวมั่นดวงกมล	ประชาสัมพันธ์

ระเบียบของกลุ่ม

1. ต้องเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง เมื่อไม่มีปัญหาและอุปสรรค
2. ต้องตรงต่อเวลาและซื่อสัตย์ต่อการให้บริการ
3. ต้องอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน
4. ใต้เงิน 100 บาท ต้องหักเข้ากลุ่ม 10%

ระเบียบการบริการ

1. พักบ้าน คีนละ 100 บาท/คน/คืน

2. อาหาร มื้อละ 50 บาท/คน/มื้อ
3. ค่าน้ำเที่ยว(นักท่องเที่ยวต้องจ่าย 1 คน 100 บาท/คน/วัน)
4. ผู้นำทาง 1 คน/นักท่องเที่ยว 2 คน

กฎระเบียบของนักท่องเที่ยว

1. ห้ามเล่นการพนันในชุมชน
2. ห้ามดื่มเหล้าในชุมชน
3. ห้ามเก็บของธรรมชาติ(ของป่า)ออกจากในชุมชน
4. นักท่องเที่ยวต้องแต่งกายให้สุภาพเป็นตัวอย่างให้ชุมชน
5. ต้องมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีของป่าแกอญ

ระเบียบการใช้เงินของกลุ่ม 10 %

1. สนับสนุนกลุ่มไปศึกษาดูงาน
2. ไปประชุมแทนกลุ่มในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มท่องเที่ยว
3. ช่วยเหลือคนเจ็บป่วยแบบการกู้ยืมในระยะเวลา 2 เดือน ไม่มีดอกเบี้ย
4. ช่วยเหลือผู้เรียนศึกษาที่มีเหตุระกัตันหัน ในระยะเวลา 2 เดือน ไม่มีดอกเบี้ย
5. ในกรณี ข้อ 3-4 สมาชิกที่กู้ยืม ถ้ามีปัญหาการใช้คืนในระยะเวลาที่กำหนดไว้ต้องมาแจ้งให้สมาชิกกลุ่ม และทำข้อตกลงอีกครั้งต่อไป

ตารางแสดงสัดส่วนการเป็นสมาชิก CBT ของ 4 หมู่บ้าน

หมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนสมาชิก	เปอร์เซ็นต์	สาเหตุที่ไม่เป็นสมาชิก
ห้วยฮี้	27	27	100.00	-
ห้วยตองก้อ	27	27	74.07	มีเฉพาะคนแก่อยู่
ห้วยกู่	12	12	100.00	-
น้ำฮายใจ	8	7	87.50	มีเฉพาะคนแก่อยู่

การสรุปทเรียนประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านห้วยฮี้

การสัมมนาระหว่างวันที่ 4-5 มิถุนายน 2545 การถอดบทเรียนจากประสบการณ์การทำงานขององค์กรชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว กรณีศึกษาบ้านห้วยฮี้ ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องและองค์กรชุมชน เพื่อการสร้างความร่วมมือการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระยะต่อไป

บทเรียนของบ้านห้วยฮี้

สภาพทั่วไปบ้านห้วยฮี้ เป็นหมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง เรียกตัวเองว่า ปกากญอ เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก จำนวน 28 ครัวเรือนมีประชากรราว 150 คน อยู่ในพื้นที่ตำบลห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน 26 กิโลเมตร บนเส้นทางถนนลูกรัง เส้นแม่ฮ่องสอน-บ้านแม่สะก๊ิด-วัดจันทร์ ใช้เวลาเดินทางโดยรถยนต์ประมาณ 1.30 ชั่วโมง

สภาพหมู่บ้านตั้งอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ ในเขตป่าสงวน อยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 900-1600 เมตร มียอดเขาที่สูงที่สุดในแม่ฮ่องสอน ชื่อคอยปุยอยู่ในบริเวณการดูแลรักษาของหมู่บ้าน ดำรงชีพด้วยการทำไร่ข้าวแบบที่เรียกว่า “ไร่หมุนเวียน” ที่เก็บเกี่ยวข้าวปีละครั้ง แต่ในไร่หมุนเวียนนี้สามารถเก็บเกี่ยวพืชผักที่เป็นอาหารได้ตลอดทั้งปี แต่ละครอบครัวจะมีการเลี้ยงหมู ไก่ ไข่เป็นอาหาร และเลี้ยงควายไว้เพื่อขายยามที่มีความจำเป็นต้องใช้เงิน ทอผ้าใช้เอง และพึ่งพาป่าในด้านอาหาร เช่น เห็ดหน่อไม้ ฯ ยาสมุนไพร และไม้สนสำหรับเป็นเชื้อไฟและให้แสงสว่างยามค่ำคืน

ชาวบ้านมีการแบ่งพื้นที่หมู่บ้านออกเป็น พื้นที่อยู่อาศัยและสวนรอบบ้าน พื้นที่ทำกิน พื้นที่ป่าอนุรักษ์ และพื้นที่ป่าใช้สอย ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมามีข้อถกเถียงกันทั้งในระดับพื้นที่และนโยบายว่าชาวบ้านอนุรักษ์หรือทำลายป่า ในปี 2539 จึงมีการสำรวจองค์ความรู้และหาความชัดเจนในการจัดการป่าและที่ดินทำกินให้เป็นที่ยอมรับและเข้าใจร่วมกันระหว่างชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน มาเป็นพี่เลี้ยงและที่ปรึกษาในการสร้างรูปแบบการจัดการ (Model) จัดตั้งคณะกรรมการ และมีกฎ-กติกาในการดูแลรักษาป่า

ชาวบ้านห้วยฮี้นับถือศาสนาคริสต์ และมีกิจกรรมด้านศาสนาที่ค่อนข้างเคร่งครัดพอสมควรในวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อกับทุกคนในชุมชน ที่มาพบปะแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่าง ๆ นอกจากการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา

ในการสรุปบทเรียนครั้งนี้ ต้องการให้ชาวบ้านได้ทบทวนการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านจากอดีต-ปัจจุบัน โดยแบ่งระยะเวลาออกเป็นช่วง ๆ คือก่อนปี 2540 ซึ่งเป็นปีเริ่มต้นในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากนั้นให้ดูการเปลี่ยนแปลงเป็นระยะ ๆ คือ ปี 2540-2542 ปี 2543-2544 และ ปี 2545 ครึ่งปีแรก จากนั้นให้ผู้เข้าร่วมระดมความคิดเห็นในแต่ละระยะนั้น ในชุมชนมีเหตุการณ์สำคัญ ๆ อย่างไรบ้าง มีหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างไรบ้าง และในทั้ง 2 ส่วนนั้นส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของชุมชนอย่างไร (เน้นเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว)

กระบวนการเปลี่ยนแปลง

ช่วงเวลา	เหตุการณ์ในชุมชน	สถานการณ์ภายนอกเข้ามาในชุมชน	ผลกระทบที่เกิดต่อชุมชน
ก่อนปี 2540	<ul style="list-style-type: none"> ● การคมนาคมไม่สะดวก การเข้าออกหมู่บ้านค่อนข้างลำบาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูฝน ● การผลิตจะมาจากไร่หมุนเวียน และการเลี้ยงสัตว์ พอยู่พอกินไม่ถึงขั้นอดอยาก เขาชวนเข้าไปเรียนในเมือง บางส่วนก็เริ่มหางานทำในเมือง ● มีทัศนคติของคนภายนอกที่เข้ามาเสมือนแขกต่างบ้าน ให้การต้อนรับโดยไม่ได้คิดเรื่องเงินทอง ● ศาสนาคริสต์ โบสถ์เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมในชุมชน และชุมชนยังคงรักษาวัฒนธรรม ขนบประเพณีของตนเองได้เป็นส่วนใหญ่ 	<ul style="list-style-type: none"> ● โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมันเข้ามาทำงานในหมู่บ้าน ระหว่างปี 2535-2540 ก่อนหมดโครงการได้ร่วมกับชาวบ้านจัดทำ Model การจัดการที่ดินและการจัดการป่าของชาวบ้าน ● พอมีนักท่องเที่ยวมาบ้างแต่ไม่มากนัก โดยการนำของมัคคุเทศก์ทัวร์ป่าในแม่ฮ่องสอน เพื่อการควิถีชีวิตชาวเขา และการแสวงหาการเสพยาเสพติด 	<ul style="list-style-type: none"> ● เกิดความเข้าใจร่วมกันภายในชุมชนเรื่องแนวเขตและการจัดการป่าและที่ดินทำกินของชุมชน ● ชาวบ้านห้วยฮี้บางคนจะได้รับค่าตอบแทนตามแต่ความพึงพอใจของมัคคุเทศก์ไม่มีระบบไม่มีการกระจายรายได้
ช่วงปี 2540-2542 ยุคเตรียมชุมชน และจัดตั้งองค์กร	<ul style="list-style-type: none"> ● มีการปรึกษา-หารือเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ● โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน (TG) ร่วมกับโครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม (PRLC) เชิญผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเข้ามาสำรวจชุมชน ● มีการเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ● จัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านห้วยฮี้ ● มีกฎ กติกา ราคาการให้บริการ การหมุนเวียนกันดูแลนักท่องเที่ยว และแบ่งสัดส่วนของรายได้ 80 % ให้กับผู้ให้บริการ 15 % เข้ากลุ่มท่องเที่ยว 5 % เข้ากองทุนหมู่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> ● TG หมดโครงการ ได้ถ่ายโอนงานบางส่วนให้ PRLC เป็นที่เลี้ยงสานต่องานการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน ● สกว.และ TG สนับสนุนทุนในการจัดฝึกอบรมเรื่องการเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว โดยมีเจ้าหน้าที่จากTG, PRLC และโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST) เป็นทีมวิทยากร ● จัดทัวร์นำร่องครั้งแรก ตุลาคม 2540 ● ปี 2541 โครงการวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพ (BRT) เข้ามาศึกษาวิจัยเรื่อง นก กล้วยไม้ และเฟิร์น โดยให้ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะผู้ช่วยนักวิจัย 	<ul style="list-style-type: none"> ● ชาวบ้านบางส่วนยังไม่มั่นใจว่าชุมชนจะสามารถจัดการท่องเที่ยวได้หรือไม่ และจะได้รับการยอมรับมากน้อยแค่ไหน ใครจะเป็นผู้นำพานักท่องเที่ยวเข้ามา ● ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทั้งชุมชนในการร่วมคิดร่วมทำ ร่วมประเมินผลและร่วมรับประโยชน์ ● ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและชนเผ่าของตน ●

<p>ช่วงปี 2543- 2544 (ยุค เปิดตัว)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ชุมชนสามารถเพาะพันธุ์กล้วยไม้ได้เองและมีน้ำกล้วยไม้ที่เพาะพันธุ์ได้คืนสู่ป่า ● มีการสร้างศูนย์หัตถกรรมในชุมชน ● ถนนเข้าสู่หมู่บ้านมีการปรับปรุงให้มีสภาพที่ดีขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> ● ล้อมวลชนเข้ามาจัดทำสารคดีจำนวนมาก ● เป็นพื้นที่ศึกษา-ดูงานของกลุ่มองค์กรที่สนใจเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ● มีนักท่องเที่ยวเข้ามาที่มีความถี่และต่อเนื่องมากขึ้น รวมทั้งกลุ่มนักศึกษาจากสถาบัน ต่าง ๆ มาฝึกงานและออกค่าย ● PRLC จัดตั้งบริษัทจ้อโกะอีโคเทรค โดยเปิดให้ชาวบ้านร่วมถือหุ้น และมีเป้าหมายที่จะทำการตลาดให้กับชุมชนที่ทำเรื่องCBT ● ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชน แห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (RECOFTC) เลือกบ้านห้วยฮี้เป็นสถานที่ฝึกอบรมภาคสนามในหลักสูตรนานาชาติเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) ● REST ร่วมกับ PRLC เข้ามาฝึกอบรมชาวบ้านเพิ่มเติมเรื่องการค้า ความหมายและการบริหารจัดการการท่องเที่ยว 	<ul style="list-style-type: none"> ● ชาวบ้านรู้สึกพึงพอใจต่อผลงานเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ● ห้วยฮี้มีชื่อเสียง ได้รับการเผยแพร่ต่อสาธารณะมากขึ้น ● มีหลายหน่วยงานเข้ามาประสานงานกับชุมชนมากขึ้น ● อุทยานฯ น้ำตกแม่สุรินทร์/หน่วยจัดการต้นน้ำ เข้ามาสำรวจพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านเริ่มไม่มั่นใจว่าแหล่งท่องเที่ยวที่ชาวบ้านจัดการนั้นชาวบ้านมีสิทธิในการดูแล-จัดการ ได้อย่างเต็มที่ในฐานะเจ้าของหรือไม่ แม้ว่าอุทยานฯ จะให้การยอมรับในบทบาทชาวบ้าน แต่บางครั้งอุทยานฯ ก็พาคนออกมาเอง โดยไม่ได้บอกกล่าวชาวบ้าน ● ผู้นำชุมชนเริ่มมีงานหลายด้าน ทั้งภายในและภายนอกชุมชนยังไม่สามารถสร้างผู้นำรุ่นใหม่ทดแทน ได้ทันสถานการณ์
<p>ช่วง2545 การ ประสาน การ ทำงาน ภายนอก</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน (CBET) ในเมืองไทย และ CBET ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEA) ● เป็นพื้นที่ดูงานสำหรับการจัดสัมมนานานาชาติเรื่อง CBET ในภูมิภาค SEA ● ชาวบ้านห้วยฮี้และหมู่บ้านใกล้เคียง ไปดูงานการจัดการสิ่งแวดล้อมการพัฒนาชุมชน ร่วมแลกเปลี่ยนเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ 	<ul style="list-style-type: none"> ● RECOFTC ใช้บ้านห้วยฮี้เป็นที่จัดฝึกอบรมหลักสูตรนานาชาติอีกครั้งหนึ่ง ในงานนี้ได้ให้ตัวแทนชาวบ้านในด.ห้วยปูลิง 3 หมู่บ้านที่สนใจทำเรื่อง CBT เข้าร่วมเป็นแหล่งข้อมูลและสังเกตการณ์กระบวนการด้วย ● สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จห้วยปูลิง ● REST จัดดูงานและผลกระทบการท่องเที่ยวที่ภาคใต้ 	<ul style="list-style-type: none"> ● ผู้นำและอบต.เริ่มกังวลต่อปริมาณขยะ ระหว่างทางจากบ้านห้วยน้ำแม่สะกิดถึงบ้านห้วยฮี้ ซึ่งเริ่มมีมากขึ้น แต่ไม่คนจัดการเนื่องจากเป็นป่า 2 ข้างทางไม่มีชุมชนอาศัยอยู่ ● องค์กรชุมชนมีการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกมากขึ้น ● การท่องเที่ยวที่จัดขึ้น โดยชุมชนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ชุมชนกำหนด นั่นคือ

	<p>ภาคใต้ และคุณภาพผลกระทบ ท่องเที่ยวทั้งที่ภูเก็ตและเชียงใหม่ และได้กลับมาถ่ายทอดให้ชาวบ้าน ในชุมชนรับทราบ และช่วยกัน ป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ถ้าขาด ความสามัคคีและจัดการไม่ดีพอ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ชุมชนเริ่มคิดถึงการเตรียมการผู้ นำรุ่นใหม่ 	<ul style="list-style-type: none"> ● ททท.ส่วนกลางสำรวจพื้นที่เพื่อ จะจัดฝึกอบรมชาวบ้านเรื่อง Homestay ● ปริมาณนักท่องเที่ยวมากขึ้น 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่ออนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและ วัฒนธรรม 2. เพื่อฟื้นฟูและถ่ายทอด วัฒนธรรมสู่รุ่นลูกหลาน 3. เพื่อเผยแพร่เรื่องราวการ อนุรักษ์และวัฒนธรรมให้ คนภายนอกรับรู้และเข้าใจ 4. เพื่อสร้างรายได้เสริม
--	---	--	--

ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จของการทำงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ภายในชุมชน

1. ชาวบ้านทั้งหมดให้การยอมรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชน
2. ผู้นำและสมาชิกที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มแรกและร่วมตัดสินใจในกระบวนการทำงานอย่างพินิจพิเคราะห์
3. ผู้นำและสมาชิกบางส่วน ได้รับการพัฒนาความรู้ ทักษะ ความชำนาญ ต่อการจัดการท่องเที่ยวเป็นระยะ ๆ
4. มีรายได้และมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม
5. มีการสรุปและทบทวนเป้าหมายและทิศทางอยู่อย่างต่อเนื่อง และยังคงเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้
6. มีคอกุญแจเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจ มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งเดินป่า เทียวไร่ และศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในหมู่บ้าน
7. ขนาดของชุมชนไม่ใหญ่จนสื่อสารลำบาก และไม่เล็กจนไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้
8. ชุมชนมีเวทีพบปะพูดคุยต่อเนื่องโดยผ่านกิจกรรมทางศาสนา การจัดประชุม-ฝึกอบรมในชุมชน และเวทีพูดคุยเวลาที่มีนักท่องเที่ยว หรือมีกลุ่มศึกษา-ดูงานมาเยี่ยมชุมชน

ภายนอกชุมชน

1. มีการเผยแพร่ด้านสื่อต่าง ๆ ที่ต่อเนื่องพอสมควร
2. มีหลายหน่วยงานให้การยอมรับ และเข้าสนับสนุนหมู่บ้านห้วยฮี้ ในหลายด้าน เช่น การมอบรางวัลต่าง ๆ เป็นต้น
3. เป็นหมู่บ้านตัวอย่างในการศึกษาแนวคิดและรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

ปัจจัยความเสี่ยงที่อาจมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่บ้านห้วยฮี้

1. การเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของทั้งบุคคล หน่วยงานภายนอก หลากหลายหน่วยงาน ด้านงานส่งเสริมการท่องเที่ยวงานพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว งานวิจัยต่าง ๆ ย่อมส่งผลต่อทิศทางการพัฒนาที่มาจากหลากหลายเป้าหมาย ซึ่งบางครั้งรับใช้เป้าหมายหน่วยงาน สร้างผลงานให้ตนเองมากกว่าจะมองที่ความพร้อม ความต้องการ หรือการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. ชุมชนไม่สามารถกำหนดหรือติดตาม รูปแบบและเนื้อหาของสื่อ ที่ประชาสัมพันธ์หมู่บ้านโดยอาจจะละเลยสาระสำคัญที่นักท่องเที่ยวจำเป็นต้องเตรียมตัวก่อนการท่องเที่ยว และยอมรับกฎ-กติกาของชุมชน เช่น การบอกกล่าวล่วงหน้า ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมที่ชุมชนสามารถรองรับได้ในแต่ละครั้ง รวมทั้งการไม่อนุญาตให้ดื่มสุรา เป็นต้น
3. ชุมชนยังไม่ได้รับสิทธิตามกฎหมายในการอยู่ในพื้นที่และสิทธิการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. ไม่สามารถพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ เข้ามาทดแทนรับภาระกิจได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
5. ในบางครอบครัวอาจมีการเปลี่ยนวิถีชีวิตให้การท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลักมากกว่าการทำเกษตรกรรม เกิดความคาดหวังและรอคอยการเข้ามาของนักท่องเที่ยวมากกว่าพึ่งพาผลผลิตจากไร่มุมนเวียนและการเลี้ยงสัตว์

แนวโน้มการท่องเที่ยวในอนาคต

1. จำนวนนักท่องเที่ยวจะมีปริมาณมากยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้จะเป็นไปตามศักยภาพรองรับได้ของชุมชน และควรมีการวางแผนให้มีการกระจายตัวไปในชุมชนใกล้เคียง
2. หมู่บ้านใกล้เคียงเริ่มสนใจที่จะจัดการท่องเที่ยวในลักษณะเดียวกับบ้านห้วยฮี้ ซึ่งจำเป็นต้องพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและหลากหลาย เพื่อสร้างความดึงดูดและให้เห็นความน่าสนใจที่แตกต่าง โดยมีพื้นฐานความร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขัน
3. การทำประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยว จากคนภายนอกจะมีมากขึ้นซึ่งชุมชนไม่สามารถกำหนด ควบคุมได้ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อชุมชนได้ จึงต้องการจะเข้ามามีส่วนให้คำปรึกษา จัดทำ และตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาที่สื่อนำเสนอ รวมทั้งได้รับสำเนาเก็บไว้ที่หมู่บ้านอย่างน้อย 1 ชุด
4. ขยะจากเมืองเริ่มปรากฏให้เห็น ซึ่งชุมชนควรตระหนักและมีส่วนร่วมดำเนินการแก้ไข

ทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต

ในหัวข้อนี้มองในแง่มุมมองที่ชุมชนสามารถนำกลับไปปฏิบัติได้หลังเสร็จสิ้นการสัมมนา โดยแบ่งออกเป็นสิ่งที่ต้องทำภายในชุมชน และการทำงานกับบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก

กิจกรรมภายในชุมชน

1. สร้างผู้นำรุ่นใหม่
2. ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว เท่าที่เป็นอยู่ก็น่าพึงพอใจแต่ถ้ามีส่วนร่วมมากขึ้นก็ยิ่งดี
3. ผลิตสื่อเผยแพร่ที่จัดทำโดยชุมชน เพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กับคนภายนอกให้เข้าใจเจตนารมณ์ และเนื้อหาที่ถูกต้องเกี่ยวกับวิถีชีวิตและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
4. กฎ กติกาต่าง ๆ ที่ชุมชนกำหนดไว้ ต้องมีผลบังคับใช้ พร้อมทั้งการมีมาตรการทางสังคมในการตักเตือน หรือไม่ให้ความร่วมมือ ทั้งกับคนในชุมชนและบุคคลภายนอกหากไม่ปฏิบัติตามกติกาที่วางไว้

กิจกรรมภายนอกชุมชน

1. สร้างพันธมิตรกับภาคีต่าง ๆ ในจังหวัด โดยการประสานงาน การจัดเวทีพูดคุยที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ให้เกิดการประสานงานกัน และสนับสนุนการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
2. สร้างเครือข่ายกับชุมชนอื่น
3. ประสานงานกับสื่อให้เผยแพร่อย่างถูกต้องและต่อเนื่อง
4. มีส่วนร่วมในการนำเสนอต่องานนโยบายที่สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของชาวบ้าน

เมื่อการสรุปบทเรียนจากประสบการณ์และบทเรียนการท่องเที่ยวที่บ้านห้วยฮีเป็นตัวหลัก เนื่องจากมีความต่อเนื่องยาวนานมากกว่าหมู่บ้านอื่นอย่างไรก็ตามสถานการณ์ในหมู่บ้านใกล้เคียง ในเขตตำบลห้วยปูลิง พอจะประมวลภาพได้ดังนี้

สถานการณ์ทั่วไป

หมู่บ้านที่สนใจในการดำเนินการเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขต ต.ห้วยปูลิง ซึ่งทั้งหมดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเหมือนกัน ได้แก่

1. บ้านน้ำฮวยใจ ซึ่งเป็นบ้านบริวารของบ้านห้วยฮี มีจำนวน 5 หลังคาเรือน เป็นหมู่บ้านแรกที่นักท่องเที่ยวจะต้องผ่านก่อนขึ้นไปบ้านห้วยฮี หรือลงไปบ้านห้วยกุ่ม แหล่งท่องเที่ยวรอบบ้าน ได้แก่ ถ้าที่มีน้ำผุด อันเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน กิจกรรมท่องเที่ยวที่เคยทำ คือ การแวะพักดื่มน้ำชาเดินเที่ยวรอบ
2. หมู่บ้าน และบริเวณหน้าถ้ำ เป็นการเที่ยวช่วงเวลาสั้น ๆ
3. บ้านห้วยตองกือ อยู่ห่างจากบ้านห้วยฮี อีกประมาณ 30 กิโลเมตร มีจำนวน 45 หลังคาเรือน นับถือ ศาสนาพุทธและแบบดั้งเดิม แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ได้แก่ น้ำตกห้วยตองกือ นักท่องเที่ยว

ที่จะเลือกไปบ้านห้วยดงกือคือนักท่องเที่ยวที่สนใจการเดินทางไกล เคยมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวและเข้าพักค้างคืน 1 คืน จากนั้นก็เดินป่าเทียวน้ำตก และถ้าห้วยไปบ้านห้วยกึ่ง

4. **บ้านห้วยกึ่ง** เป็นหมู่บ้านที่รับนักท่องเที่ยวเดินป่าจากบ้านน้ำฮวยใจ บ้านห้วยฮี บ้านห้วยดงกือ และนาเจ็ดสีดอ (หมู่บ้านที่ทัวร์ป่านิยมไปกัน ซึ่งอยู่ต่างตำบล) เป็นชุมชนตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่สะมาด สามารถเข้าถึงชุมชนได้ด้วยการเดินเท่านั้น มีจำนวน 10 หลังคาเรือน นับถือศาสนาพุทธ แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ได้แก่ น้ำตกแหล่งคุณกเงือก และกิจกรรมการหาปลาในลำน้ำ เป็นหมู่บ้านที่มีทัวร์พานำนักท่องเที่ยวมาพัก เพิ่งเริ่มก่อตั้งกลุ่มท่องเที่ยว แต่ยังไม่เข้มแข็งพอที่จะต่อรองกับทัวร์ป่าให้ปฏิบัติตามกติกาของหมู่บ้าน

การขยายผลการเรียนรู้จากบ้านห้วยฮีสู่เพื่อนบ้าน

ทั้ง 3 หมู่บ้านนี้ อยู่ในพื้นที่การทำงานของ PRLC ซึ่ง PRLC กำลังลงทำงานกับชาวบ้านเพื่อเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการจัดเวทีวิเคราะห์ศักยภาพ และสำรวจแหล่งท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามตัวแทนชาวบ้านจากทั้ง 3 ชุมชนนี้ ได้มีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการฝึกอบรมของ REST ที่บ้านห้วยฮีในช่วงปี 2544 จนถึงปัจจุบัน และได้เข้าร่วมเป็นกรณีศึกษาของ RECOFTC ในหลักสูตร CBT ที่บ้านห้วยฮี เมื่อต้นปี 2545

ทิศทางในอนาคต

จะเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเส้นทางท่องเที่ยว และกระจายตัวนักท่องเที่ยวจากบ้านห้วยฮีสู่บ้านอื่น ๆ

ข้อคิดเห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (ผลการสัมมนาการสร้างความร่วมมือการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ)

อุทยานน้ำตกแม่สุรินทร์

- การท่องเที่ยวเชิงนิเวศปัจจุบันเป็นกิจกรรมเสริมรายได้ของชาวบ้านและชุมชน ภายใต้การทำงานร่วมกันหลายฝ่ายเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งทางอุทยานก็มีแนวทางการสนับสนุนดังต่อไปนี้
  - การอบรมมัคคุเทศก์ชุมชน
  - การให้คำปรึกษา คำแนะนำชุมชน อย่างต่อเนื่องในด้านการจัดการ
  - พัฒนา ปรับปรุง เขตอุทยานให้เป็นแหล่งพักผ่อน
  - สร้างการมีส่วนร่วมหลายฝ่าย ในกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมดังนี้
    - เส้นทางเดินป่า
    - การจัดระเบียบพื้นที่กางเต็นท์และห้องน้ำห้องส้วมที่สะอาด

- ลดมลพิษภาวะทางกลิ่นจากมูลสัตว์
- จัดทำป้ายสื่อความหมาย
- ย้ายเสาวิทยูที่บดบังทัศนียภาพคอยปุ๋ย

บริษัทธุรกิจและชมรมมัคคุเทศก์

- ชมรมได้ติดตามพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาเป็นระยะ ๆ ซึ่งอยู่ภายใต้การดำเนินงานร่วมกับ PRLC ในหลายพื้นที่ ซึ่งจะทำให้ชมรมฯ แยกพื้นที่ชุมชนเป็น 2 ประเภท คือพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการและพื้นที่ทั่วไป พบว่าการตั้งราคาของชาวบ้านส่งผลกระทบต่อ การตั้งราคาขายของบริษัททัวร์ที่มีการแข่งขันด้านราคาทั้งภายในแม่ฮ่องสอนเอง และบริษัททัวร์ที่มาจากเชียงใหม่ ซึ่งชมรมฯและชุมชนอาจต้องปรึกษาและหาข้อสรุปร่วมกันในแต่ละโปรแกรม
- จำนวนนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีค่อนข้างน้อย อาจต้องแยกคนละตลาดซึ่งจำนวนคนน้อยราคาสูง จะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวไปได้โดยไม่คุ้มค่าการลงทุน ทั้งด้านเวลาและการเงิน และไม่เป็นที่ตามสิ่งที่ชาวบ้านคาดหวังทั้งหมด
- ชมรมมัคคุเทศก์ในฐานะที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จะสนับสนุนในการทำประชาสัมพันธ์ข้อมูลกับสมาชิกไกด์อื่น ๆ และบริษัทอื่น ๆ และพร้อมให้คำแนะนำชุมชนในด้านการตลาด บนพื้นฐานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน ที่ชุมชนอยู่ได้และมัคคุเทศก์อยู่รอด

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จ.แม่ฮ่องสอน

- ในการประเมินเพื่อมองบ้านห้วยฮี้ คงต้องมองก่อน ระหว่าง และผลการทำงานเป็นอย่างไร
- ช่วงแรก**
- บ้านห้วยฮี้ มีพัฒนาการที่เข้มแข็งพอสมควรจากการทำงานร่วมของมูลนิธิไทย-เยอรมันที่มีแผนงาน การอบรม-การดูงาน ก่อนดำเนินการ CBT อย่างจริงจัง โดยพัฒนาจากเป้าหมายร่วมคืออนุรักษ์ป่าได้ และมีรายได้เสริม
- บ้านห้วยตองก้อและบ้านน้ำฮู ทั้ง2บ้านจะอยู่ใกล้เคียงบ้านห้วยฮี้ ทำให้เน้นประโยชน์และเลียนแบบในขณะที่ฐานชุมชน ยังไม่แน่นพอ
- ช่วงที่ 2 ระหว่างดำเนินโครงการ**
- บ้านห้วยฮี้ มีการจัดโครงสร้าง แบ่งบทบาทภายใน ภายนอก มีกิจกรรมต่อเนื่อง มีการใช้ระเบียบของกลุ่มและสามารถดำเนินการได้จริงทำให้ดำเนินไปได้ด้วยดี แต่สิ่งที่จะต้องประเมินต่อไปคือมีความสำเร็จมากน้อยเพียงไร เช่น
- กิจกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการกระตุ้นการผลิตเพิ่มหรือไม่ในชุมชน

- รายได้ของชุมชนมากน้อยเพียงใด และกระจายหรือไม่
- สามารถสร้างอาชีพหรือแหล่งงานได้มากน้อยเพียงใด
- ชุมชนมีความขัดแย้ง และก่อผลการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตมากน้อยเพียงใด
- การอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมยังคงเป็นไปต่อเนื่องหรือไม่

บ้านห้วยคองก้อและบ้านน้ำฮู ซึ่งคิดว่าน่าจะมีการประเมินให้ครอบคลุมทุกด้านในระยะต่อไปก็จะดี

- ในฐานะที่ ททท. เป็นหน่วยงานสนับสนุนการท่องเที่ยว มีบทบาทดังนี้
  - การตลาด ด้วยการ โฆษณา เช่น แผ่นพับ, แถลงข่าวทางวิทยุ โทรทัศน์, นิตยสารต่างๆ การเสนอขายโดยการจัดนิทรรศการและการเจรจาการค้า เช่น Eco mart การพัฒนา กิจกรรมท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เช่น การจัดแรลลี่ หรือขบวนแห่
  - มีการจัดทำแผนแม่บทการท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอน โดยใช้กลไกจังหวัดเป็นกลไกทำงาน เพื่อพัฒนาโดยรวม
  - การให้คำแนะนำ ส่งเสริมวิชาการ การพัฒนาบุคลากร
- สำหรับกิจกรรมCBT อยากให้ชุมชนของดีของชุมชน และจุดเชื่อมโยงที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยว นั้น เพื่อจัดทำโปรแกรมที่น่าสนใจ ตลอดทั้งชุมชนควรประสานขอการสนับสนุนจากอบต. เพื่อจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ของตนเองส่วนหนึ่งด้วย

ข้อสรุปของการทำงานร่วมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- 1 : การดำเนินการขยายหมู่บ้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน จ.แม่ฮ่องสอน การขยายผลจะดำเนินการเป็น 2 รูปแบบ คือ พื้นที่ของหมู่บ้านใกล้เคียงกับห้วยฮี้ และพื้นที่ดำเนินการของ PRLC โดยใช้บุคลากรและประสบการณ์ของห้วยฮี้เป็นบทเรียนขยาย ซึ่งจะมีขั้นตอนดำเนินการคือ
  1. ประชุมถึงความเข้าใจร่วมกันแต่ละหมู่บ้าน ถึงทิศทาง กระบวนการ รูปแบบ และผลที่คาดว่าจะได้รับ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
  2. การค้นหาของดีของชุมชนแต่ละแห่ง ด้วยชุมชนของเขาเอง
  3. พัฒนาหมู่บ้านและครัวเรือน ให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร เช่น ที่พัก ที่นอน ห้องน้ำ ควรสะอาด, บริเวณบ้าน รอบ ๆ บ้านไม่รกมากนัก, อาหารเน้นอาหารท้องถิ่น หรือมีการประยุกต์อาหารจากภายนอกได้บ้าง, ดูแลระบบความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เช่นเส้นทางเดินป่า บ้านไคบ้าน เป็นต้น
  4. จัดตั้งองค์กรของบ้านตนเอง และพัฒนาองค์กรไปพร้อม ๆ กับการทำกิจกรรม

5. สร้างโปรแกรมที่หลากหลาย เชื่อมโยงหมู่บ้านและของดีที่แต่ละชุมชนมีอยู่ และวางแผนให้เกิดการกระจายผลประโยชน์ร่วมกันในทุกหมู่บ้าน
6. กำหนดราคาที่ต้องอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงและเป็นธรรมทั้งชาวบ้านและผู้ประกอบการ
7. ทำประชาสัมพันธ์โปรแกรมการท่องเที่ยวในรูปแบบของเครือข่าย และสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายให้เห็นจุดเด่นของแต่ละหมู่บ้าน เพราะการที่เป็นชนเผ่าเดียวเที่ยวหลายวันอาจไม่สร้างแรงดึงดูดใจที่ทำให้อยากไปเที่ยวหลายหมู่บ้าน
8. ควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว และให้มีการกระจายตัวไปในหมู่บ้านต่าง ๆ เท่าที่สามารถทำได้

2 : การร่วมกันทำการตลาด CBT ได้อย่างไร

- การทำการตลาด CBT นี้จะเป็นเรื่องหนึ่งที่ ททท. ทำอยู่แล้ว และในขณะนี้ที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวลักษณะนี้ก็มีเพียงแห่งเดียวที่มีความพร้อมและเริ่มเป็นที่รู้จักและสามารถรองรับได้ เฉพาะที่หัวฮี้เพียง 300 คน/ปี (เดือนละไม่เกิน 2 คณะ คณะละไม่เกิน 15 คน) แต่ในระยะต่อไป จำนวนหมู่บ้าน CBT ของแม่ฮ่องสอนอาจมีถึง 10 หมู่บ้าน หรือคาดการณ์ว่าจะรองรับได้ 3,000 คน/ปี ซึ่งชุมชนแต่ละแห่งจะต้องไปกำหนดปริมาณที่แต่ละบ้านสามารถจำนวนที่จะรองรับได้ เท่าไร ช่วงเวลาไหน และมีโปรแกรมอะไรบ้าง ซึ่งจะนำมาเผยแพร่และทำการตลาดต่อไปได้
- ในด้านการตลาด ททท. และบริษัทนำเที่ยว จะสามารถทำได้ไม่น่าจะเป็นปัญหา โดยผ่านกิจกรรมปกติได้คือการเสนอกิจกรรมระดับโลก ระดับประเทศ ระดับท้องถิ่น เช่น
  - Eco mart
  - Talbe Top Sale
  - Road show
  - สื่อ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และวิทยุ
  - แผ่นพับ ต่าง ๆ
  - การเสนอขายโดยตรง โดยชุมชนเอง ชมรมมัคคุเทศก์ ผู้ประสานงานองค์กรที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ทั้งรัฐและเอกชน
- การทำการตลาดต้องมีการปรึกษาแยกตลาดทั่วไป และตลาด CBT ในระยะต่อไปทำการตลาด CBT เติบโตมากขึ้น ซึ่งขณะนี้อาจต้องทำการตลาดไปพร้อม ๆ กันซึ่งทำให้ผลิตภัณฑ์ทั้ง 2 แบบ ต้องมาแข่งขันกันเอง และหวังว่าผู้มีส่วนได้เสีย อาจต้องหาข้อสรุปร่วมกันต่อไป

- ชุมชนต่าง ๆ ที่ทำ CBT ควรตั้งระมัดระวังมิให้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตมากมายนัก เนื่องจากได้ประชาสัมพันธ์ไปแล้ว และเมื่อถึงเวลาท่องเที่ยว อาจทำให้นักท่องเที่ยวผิดหวังได้

3 : การร่วมกันวางมาตรการป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยว

ผลกระทบจากการท่องเที่ยว ขณะนี้พอมืออยู่บ้างแต่จะไม่มากนัก และคาดว่าอาจเกิดมากขึ้น จึงได้วางมาตรการดังนี้

ปัญหาขยะ

- มาตรการ
1. แยกขยะในชุมชน และนักท่องเที่ยวที่ย่อยสลาย และไม่สามารถย่อยสลายได้
  2. รณรงค์บอกกล่าวนักท่องเที่ยว หรือทำป้ายบอกนักท่องเที่ยว
  3. จัดหาที่ทิ้งขยะให้เพียงพอ และให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ
  4. อบต. อาจเข้ามามีบทบาทในการร่วมจัดการ

ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรกับหน่วยงานภายนอก

- มาตรการ
1. ทำความเข้าใจกับบริษัท ผู้ประกอบการ มัคคุเทศก์ ด้วยเวทีการพูดคุย และสรุปเป็นข้อตกลงร่วม
  2. แสวงหาความร่วมมือหลายฝ่าย
  3. หาพันธมิตรองค์กรต่าง ๆ

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต (ในบางครอบครัว)

- มาตรการ หัวหน้าครอบครัว ต้องสั่งสอนลูกหลานให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกที่มีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นตนเอง

ข้อเสนอต่อการติดตามการดำเนินการ คือ PRLC สกว. และ REST ต้องตามผลการพูดคุยระยะต่อไปในประเด็น ดังนี้

- ควรมีองค์กรหรือกลไกระดับจังหวัดเพื่อควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวหรือไม่ กลไกนี้จะประกอบด้วยใครบ้าง และวิธีการได้มาจะเป็นอย่างไรระยะดำรงตำแหน่งมีหรือไม่ ถ้ามีจะเป็นเวลาเท่าไร
- ข้อมูลวิชาการของแม่ฮ่องสอน ในแต่ละพื้นที่ว่าจะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้เท่าไร และเหมาะสมสำหรับช่วงเวลาไหนสำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใด
- เวทีกลาง ของคนทำงานจะมีการพบปะ ประสานงาน ร่วมมือและแบ่งบทบาท ซึ่งกันและกัน เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ตามยุทธศาสตร์แม่ฮ่องสอนได้อย่างไร
- การจัดทำสื่อเฉพาะ อาจจะเป็นของห้วยฮี หรือของเครือข่ายต้องเป็นไปตามหลักการ CBT และมีการปรึกษาหารือร่วมกัน

- ควรมีการผลักดันให้ อบต.ในพื้นที่ ๆ มีการดำเนินการ CBT บรรจุเรื่อง CBT เป็นยุทธศาสตร์ของ อบต. และมีการสนับสนุนงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาบุคลากรด้าน CBT
- การจัดทำป้ายสำหรับการท่องเที่ยว ควรต้องพิจารณาหลายด้านด้วยกัน โดยเฉพาะในชุมชนที่ต้องการให้คนในชุมชนเป็นผู้สื่อความหมายมากกว่าการใช้ป้าย แต่ในจุดที่อันตรายยังมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ป้ายในการอธิบายอยู่

โดยภาพรวมแล้วงาน CBT ของทั้ง 4 หมู่บ้านดำเนินไปด้วยดีชาวบ้านมีความพึงพอใจในกิจกรรมที่ทำ การให้บริการด้านการท่องเที่ยวเป็นที่ประทับใจ องค์กรชาวบ้านสามารถบริหารจัดการงานท่องเที่ยวได้ จากการวางรากฐานการเตรียมความพร้อมชุมชนทั้งในเรื่องเส้นทางท่องเที่ยว การให้บริการด้านที่พัก อาหาร และการนำเที่ยว รวมทั้งการกำหนดกฎ กติกา และราคา รวมทั้งการฝึกอบรมชาวบ้านในการเป็นนักสื่อความหมาย ส่วนเรื่องผลกระทบด้านการท่องเที่ยวนั้นยังไม่พบที่ชัดเจน ชาวบ้านยังคงวิถีชีวิตที่พึ่งพาทรัพยากรดิน น้ำ ป่า และมีแบบแผนการจัดการทรัพยากรที่มุ่งสู่ความยั่งยืน โดยที่ไม่ได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อการท่องเที่ยวและมุ่งเรื่องรายได้เป็นหลัก

บ้านห้วยฮี้เป็นชุมชนที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย ในขณะที่ บ้านห้วยกุ่ม เข้าถึงยากแต่ก็ถูกบุกเบิกเป็นเส้นทางทัวร์ป่ามาแล้ว ดังนั้นถ้าปัจจัยภายในไม่เข้มแข็งก็มีความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงได้

บ้านห้วยตองก้อ เป็นชุมชนที่อยู่ไกลเส้นทางคมนาคม มีฐานการผลิตที่เข้มแข็ง ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ระบบสังคมเข้มแข็ง ผู้นำมีวิสัยทัศน์ ปัจจัยภายในเข้มแข็ง และปัจจัยภายนอกยากที่จะเข้าถึง ทำให้มีความเสี่ยงต่อผลกระทบน้อย

บ้านน้ำฮู เมื่อเปรียบกับหมู่บ้านอื่นแล้ว บ้านน้ำฮูมีปัจจัยความเสี่ยงมากที่สุด เนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ และอยู่ใกล้ที่ทำกรอุทยาน ขนาดของชุมชนเล็ก ไม่ได้ยกฐานะเป็นหมู่บ้านทางการจึงไม่มีผู้ใหญ่บ้าน ไม่มีอำนาจในการจัดการกับผู้กระทำความผิด ซึ่งบ้านน้ำฮูอยู่ใกล้เมือง การเข้ามาหาของป่า ต่สัตว์ หาปลาในห้วยของบุคคลภายนอกมิให้พบเห็นอยู่เสมอ ซึ่งเกินความสามารถที่ชาวบ้านจะจัดการได้ในขณะนี้ นอกจากนี้บริเวณใกล้หมู่บ้านน้ำฮูยังเป็นจุดชมทิวทัศน์ ที่ทางแม่ฮ่องสอนกำลังประชาสัมพันธ์ให้คนมาเที่ยวชมทะเลหมอกใกล้เมือง อนาคตจะมีคนภายนอกเข้ามาค้าขาย หรือผนวกกับกิจกรรมอื่นๆ ในบริเวณใกล้บ้านน้ำฮู อาจจะทิ้งขยะไว้ก็ได้ ปัจจัยภายนอกมีแนวโน้มรุกเข้ามา ในขณะที่ภายในชุมชนเองไม่มีผู้รู้หนังสือ ขาดผู้นำที่จะประสานกับ อบต. หรือฝ่ายปกครอง ซึ่งบ้านห้วยฮี้ หรือ อบต.ห้วยปูลิง ควรเข้ามาทำงานใกล้ชิดให้มากขึ้น นอกจากนี้บ้านน้ำฮูยังเปรียบเสมือนหมู่บ้านหน้าด่านของ โชนห้วยปูลิงด้วย จึงควรต้องช่วยกันสร้างภูมิคุ้มกันไว้เกิดขึ้นก่อนจะสายเกินไป

การจัดการด้านการตลาดการท่องเที่ยวของจอกะ อีโคเทรค

ความเป็นมาของโดยสรุปของ JorKoeEcoTrek

โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนท้องถิ่นที่ทำงานร่วมกับชุมชนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำป่ายเรื่องการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในเรื่องการจัดการทรัพยากรมาเป็นระยะเวลาประมาณ 14 ปี ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งของการทำงานพัฒนา และได้ตั้ง บริษัททัวร์ขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของการทำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากมีความเป็นธุรกิจที่ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่ยังไม่ค่อยมีใครรู้จัก Ecotour จึงล้มเลิกหลังจากทำได้ 1 ปีกว่า

แต่โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรมได้ดำเนินกิจการต่อ โดยทำเป็นระบบธุรกิจที่ โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรมเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ และเปิดขายหุ้นให้คนทั่วไปโดยเปิดโอกาสให้แม่ฮ่องสอนได้เข้ามาสัมผัสงานพัฒนาในรูปแบบนี้อีกครั้งหนึ่ง จึงเกิดเป็น JorKoeEcoTrek ภายใต้การบริหารงานของคณะกรรมการ และนโยบายของโครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรมในปีพ.ศ 2544

ต่อมา ปี 2545 โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรมฯ ต้องการให้ชุมชนเป็นเจ้าของ จอกะ อีโคเทรค อย่างแท้จริง จึงลดบทบาทการถือหุ้นใหญ่ โดยกระจาย หุ้นให้ชุมชนเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ โดยเปิดขายหุ้นให้ชุมชน 101 หุ้นและ คนทั่วไป 99 หุ้น รวมทั้งหมด 200 หุ้น หุ้นละ 1,000 บาท และยังให้บทบาทชุมชนมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการบริหาร ทั้งหมด 8 คน มีตัวแทนจาก ชุมชน 5 คน นักธุรกิจ 2 คน และตัวแทนจากโครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม 1 คน

นโยบายหลัก

- การเป็นผู้สนับสนุน สร้างความเข้มแข็ง ส่งเสริม และให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวแก่ชุมชน
- การเป็นตัวแทนในการสร้างความเข้าใจกับกลุ่ม นักธุรกิจ, หน่วยงานราชการ และนักท่องเที่ยว ต่อชุมชน
- ทำการตลาดให้แก่ชุมชน

แนวความคิดของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Base Tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่ง แวดล้อมและสังคม กำหนดทิศทางโดยชุมชนจัดการ โดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของและสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้านพร้อมกันทั้งการเมือง สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ

แนวความคิดเรื่องการทำธุรกิจที่ยั่งยืน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้อะไรกับใครบ้าง ?

1. ชุมชน

- ได้รายได้
- ได้ความรู้
- สามารถฟื้นฟู วัฒนธรรมและภูมิปัญญา
- สามารถพัฒนาฝีมือ
- เกิดแรงจูงใจในการอนุรักษ์ทรัพยากร
- คนภายนอกเข้าใจวัฒนธรรมชุมชนมากขึ้น

2. หน่วยงานราชการ

- ได้รายได้
- สนับสนุนนโยบายรัฐ
- ได้มีส่วนร่วมในการสนับสนุน

3. ภาคธุรกิจ

- ได้รายได้และได้มีส่วนร่วมในการสนับสนุน
- มีแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น
- มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้เกิดความเข้มแข็ง
- มีความยั่งยืน

4. นักท่องเที่ยว

- ได้ความแปลกใหม่
- ได้เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างถูกต้อง

5. นักวิชาการ/ นักวิจัย

ได้ศึกษาเรียนรู้ในรูปแบบของงานวิจัย

ยุทธศาสตร์การดำเนินงานของ JorKoeEcoTrek

1. Product

จอ โกะอีโคเทรค ทำงานด้านการท่องเที่ยว โดยเน้นหนักด้านการสนับสนุนพื้นที่ที่โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรมได้เตรียมพื้นที่ไว้ (CBT) ซึ่ง พื้นที่โครงการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จอ โกะอีโคเทรคทำงานด้วย ได้แก่

1. อำเภอเมือง ตำบลห้วยปูลิง เป็นชุมชนปกากญอ ที่ บ้านน้ำฮู, บ้านห้วยฮี้, บ้านห้วยกุ่ม, บ้านห้วยตองกือ

2. อำเภอปางมะผ้า ตำบลปางมะผ้า ชุมชนไทยใหญ่ ที่ บ้านแม่ละนา ชุมชนลาหู่ บ้านจำโป้ และ บ้านบ่อไคร์

3. อำเภอปาย ตำบลเวียงเหนือ เป็นชุมชนปกากญอ ที่ บ้านเม็องน้อย, บ้านห้วยเฮี้ยะ, บ้านกิ้วหน่อ และชุมชนมูเซอ บ้านห้วยปาย

นอกจากนี้ยังมีในส่วนของ การทำโปรแกรมทั่วไป การขายผลิตภัณฑ์ชุมชน และการเป็น ศูนย์กลางการติดต่อประสานงานและให้ข้อมูล ระหว่างชุมชนที่ทำเรื่อง CBT กับผู้สนใจทุกๆ ไปไม่ว่าจะเป็น นักท่องเที่ยว นักธุรกิจ นักวิชาการ หน่วยงานราชการ

2. Marketing

- ตั้งสำนักงานในเมือง เพื่อประชาสัมพันธ์และขายนักท่องเที่ยว walk in
- ประชาสัมพันธ์การตลาดทาง Website (www.jket.org) link กับ www.responsibletravel.com www.worldsurface.com www.maehongsontravel.com www.ecotour.in.th
- แผ่นพับ (Brochure)
- เป็น partner กับ REST และชุมชน
- การประสานงานให้ นักศึกษา นักวิชาการ อาสาสมัคร ที่สนใจลงศึกษาพื้นที่
- ขายสินค้าชุมชน
- ค่า commission

บทบาทจอร์โกะที่ผ่านมา

- เป็นบริษัททัวร์ทางเลือกในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ไม่หวังผลกำไรสูงสุดเป็นตัวเงิน แต่เน้นงานพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบการจัดการโดยชาวบ้าน และ โยงถึงการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากร
- เป็นงานระดมทุนของ โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม ในรูปแบบของการสนับสนุนงาน CBT ด้านการตลาดเพื่อชุมชน
- เป็นตุ๊กตาให้บริษัททัวร์ในแม่ฮ่องสอนได้คำนึงถึงการเคารพในกติกา และการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะ ห้วยฮี ซึ่งถือเป็นพื้นที่นำร่องของการทำ CBT
- ให้ชุมชนเป็นเจ้าของ โดยการให้เป็นคณะกรรมการบริหาร และเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่

โครงสร้างการบริหารงาน จอร์โกะอีโคเทรค

1. คณะกรรมการบริหาร JKET มีหน้าที่ กำกับวางนโยบาย
2. ผู้จัดการ มีหน้าที่ ปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบาย
3. มีเจ้าหน้าที่เต็มเวลา/ บางเวลา
4. มีสถานที่ตั้ง- สำนักงาน/ ให้ข้อมูล

นโยบายการร่วมงานระหว่างชุมชนกับ จอโกะอีโคเทรค

สถานการณ์

1. สิ่งที่ชุมชนมี
  - บ้านพัก
  - ไร่นาชาวบ้าน
  - มีแหล่งท่องเที่ยว
2. สิ่งที่ชุมชนไม่มี และต้องการการหนุนเสริมงานจากจอโกะอีโคเทรค
  - การตลาด
  - วิทยากรที่จะช่วยฝึกอบรม
  - ผู้ประสานงาน/ ออกแบบงาน

วิธีการทำงานร่วม

1. ชุมชนเข้ามาเป็นเจ้าของ จอโกะอีโคเทรค
2. จอโกะทำงานการตลาด และงานการพัฒนาทักษะชาวบ้าน
3. นำเสนอในที่ประชุม โดยมีชาวบ้านเป็นคณะกรรมการ

รายชื่อผู้ถือหุ้น จอโกะอีโคเทรค

- หุ้น 200 หุ้น จะต้องมีชุมชน ถือหุ้น 101 หุ้น โดยที่เปิดเผยหุ้นให้บุคคลทั่วไปไม่เกิน 99 หุ้น
- ผู้ถือหุ้นปัจจุบัน ได้แก่

ชุมชน/ องค์กร/กลุ่ม	จำนวน หุ้น	บุคคลที่สนใจทั่วไป	จำนวน หุ้น
*บ้านห้วยฮี (เพิ่ม 3 หุ้น)	5	คุณ ธวัชชัย รัตนซ้อน	5
*บ้านทุ่งไม้สัก	1	คุณวสันต์ บรรณแดง	3
*บ้านห้วยกุ่ม	1	คุณ ปิยะพร ศรีแปลก	2
*บ้านแม่ละนา	3	คุณ ทองเปลว ทวีชากรสีทอง	1
**ชมรมท้าวหมักกุเทศก์	10	**คุณ แสงเดือน กิณเสน	5
**นต. ปิยะ กองเพิ่มพูล	10	คุณ ไชยา ประหยัดทรัพย์	2
*กลุ่มสตรี บ้านห้วยฮี	2	คุณ ยงยุทธ ศิริกุล	2
บ้านน้ำฮู		คุณ วินัย นัคราบัณฑิต	2
*บ้านห้วยตองกือ	1	คุณ วัลลภ ไชยคราม	1
**โครงการฟื้นฟูชีวิต และวัฒนธรรม PRLC	22	*อ. ประพันธ์ รักเรียน	5

สรุปข้อเด่นของจอกะ อีโคเทรค

1. มีทุนอยู่แล้ว ในที่นี้หมายถึงทุนทางประสบการณ์, ทุนทางภาพลักษณ์ ชื่อเสียง ซึ่งถ้าหากถือเป็นการลงทุนทำธุรกิจแล้วนี้ เป็นข้อได้เปรียบที่ต้องลงทุนสูงและยากด้วย การมี การสร้างภาพลักษณ์เอกลักษณ์ให้เกิดขึ้นในการทำธุรกิจนั้นต้องลงทุนแพงมาก ค่าคิดแพง

2. จอกะ อีโคเทรค มีคอนเน็คชั่นที่ดีกับ องค์กรระดับอินเตอร์อย่างเช่น REST และองค์กรอื่นที่ได้มีการทำงานใน โทมเดียวกัน ทั้งในและต่างประเทศ นี่ก็คือข้อได้เปรียบอีกตัว

3. จอกะ อีโคเทรค เป็นตัวหนุนเสริมงานขององค์กรแม่ โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรมเสมือนหนึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนประชาสัมพันธ์สื่อเชิงบวกซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายหลักขององค์กร ในรูปแบบใหม่และได้แนวร่วมในการสร้างความเข้าใจในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านจากนโยบายของภาครัฐ ทำหน้าที่สื่อภาคประชาชนได้อย่างภาคภูมิ

สรุปข้อด้อยของ จอกะ

1. งานโดยรูปแบบของจอกะเป็นเรื่องใหญ่มากซึ่งยากต่อการเข้าใจของทุกคน
2. ประสบการณ์การบริหารงาน ของพนักงานยังไม่มากพอ
3. ทุนที่เป็นเงินบริหรน้อยไป ทำให้สภาพคล่องในการบริหารจัดการไม่มี ซึ่งส่งผลกระทบต่อตัดสินใจต่อการบริหารจัดการที่รับชอบ ความไม่มั่นคงทางการเงินส่งผลกระทบต่ออารมณ์ ความมั่นคงทางการเงินในการลงทุนธุรกิจมีผลต่อการพัฒนางาน รวมถึงคนทำงานที่มีน้อยไปด้วย
4. ค่าใช้จ่ายสูง รายได้ต่ำ เนื่องจากไม่ทุนในการลงทุนเรื่องรถ รถ และ ไกด์ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการมีทุนต่อยอด และกำไร ในการบริหารจัดการ

ปัญหาและอุปสรรค คือ

- ขายทัวร์ไม่ได้ เพราะว่าราคาทัวร์ที่แพง และจอกะ อีโค เทรค ไม่มีรถเป็นของตัวเอง ซึ่ง ถ้าเช่ารถของชาวบ้านมีราคาถูกแต่นักท่องเที่ยวต้องการความสะดวกสบายและเป็นส่วนตัวแต่เช่ารถของชาวบ้านมีชาวบ้านเต็มรถหมดแล้วและให้นักท่องเที่ยวไปนั่งเบียดซึ่งทำให้เขารู้สึกไม่ค่อยดี
- ไม่มีไกด์เป็นของตัวเอง ต้องจ้างไกด์ในเมืองซึ่งมีราคาที่แพง
- ราคาผลิตภัณฑ์ มีราคาที่สูงเนื่องจากต้นทุนมีราคาที่สูงและยังไม่มีสามารถกำหนดราคาที่เหมาะสมได้ ทำให้ขายผลิตภัณฑ์ไม่ได้
- ค่าเช่าที่ในการทำสำนักงานมีราคาที่ค่อนข้างแพงและมีค่าใช้จ่ายภายในสำนักงานสูง
- ระบบการเปิด - ปิดร้าน เปิดเช้า - ปิดเร็ว ปิดบ่อย ส่งผลให้ขายทัวร์ไม่ได้ ,ขายผลิตภัณฑ์ไม่ได้
- พนักงาน/บุคลากรประจำร้านไม่มีความรู้ด้านภาษาอังกฤษดีพออธิบายไม่เป็นหรือไม่ได้

การประเมินผลการดำเนินงานของ จอโกะ อีโคเทรค ในช่วงปี เมษายน 2546 – มีนาคม 2547

จากรายงานการประเมินผลการดำเนินงานจอโกะ อีโคเทรค ในรอบปี เมษายน 2546 – มีนาคม 2547 ของโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST) ได้สรุปผลออกมาดังนี้

ในความเป็นเครือข่ายของชุมชนที่มีฐานงานเครือข่ายทรัพยากรเป็นเครือข่ายดั้งเดิมก่อนทำ CBT ซึ่งงาน CBT ได้สร้างเงื่อนไขของการรวมกันในเชิงเศรษฐกิจ เช่น การจัดตั้งร้านค้าเพื่อขายผลิตภัณฑ์ชุมชน การให้ชาวบ้านเข้ามาถือหุ้นจอโกะ อีโคเทรค และเป็นกรรมการบริหารเพื่อให้ จอโกะ อีโคเทรค ทำการประชาสัมพันธ์และการตลาดให้ จากการประเมินพบว่านอกจาก จอโกะ อีโคเทรค จะไม่สามารถทำการตลาดให้กับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ยังกลับจะเป็นภาระให้กับชุมชนด้วยซ้ำ ทั้งนี้ตัวแปรสำคัญอยู่ที่การจัดการความสัมพันธ์ระหว่าง จอโกะ อีโคเทรค ชุมชนที่ทำ CBT โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม และผู้ถือหุ้นรายอื่นๆ ซึ่งจุดกำเนิดของ จอโกะ อีโคเทรค เมื่อครั้งเริ่มต้นองค์กรใหม่ๆ อาจมีวัตถุประสงค์อย่างหนึ่ง ซึ่งในขณะนั้นงาน CBT ยังไม่เป็นที่ยอมรับ และผู้กำหนดทิศทางคือ โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม ในปัจจุบันการถ่ายโอน จอโกะ อีโคเทรค ให้กับชุมชนในการบริหารจัดการ พบว่ามีข้อบกพร่องหลายประการ ทั้งบุคลากร รายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ชุมชนและการนำเที่ยว

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ

บุคลากร

- จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอในการเกาะติดสถานการณ์ชุมชน และยกระดับเนื้อหาให้เป็นที่ยอมรับในวงกว้าง
- ขาดบุคลากรที่มีความรู้ภาษาอังกฤษ เพราะมีความจำเป็นที่ต้องใช้ในการติดต่อประสานงาน
- ขาดการพัฒนาความรู้และทักษะที่จะต่อยอดงานได้
- อาสาสมัครชาวบ้านสามารถเข้ามาช่วยทดแทนภาระงานบางส่วนของเจ้าหน้าที่ได้ แต่ต้องได้รับการพัฒนาทักษะเช่นกัน

การบริหารงาน

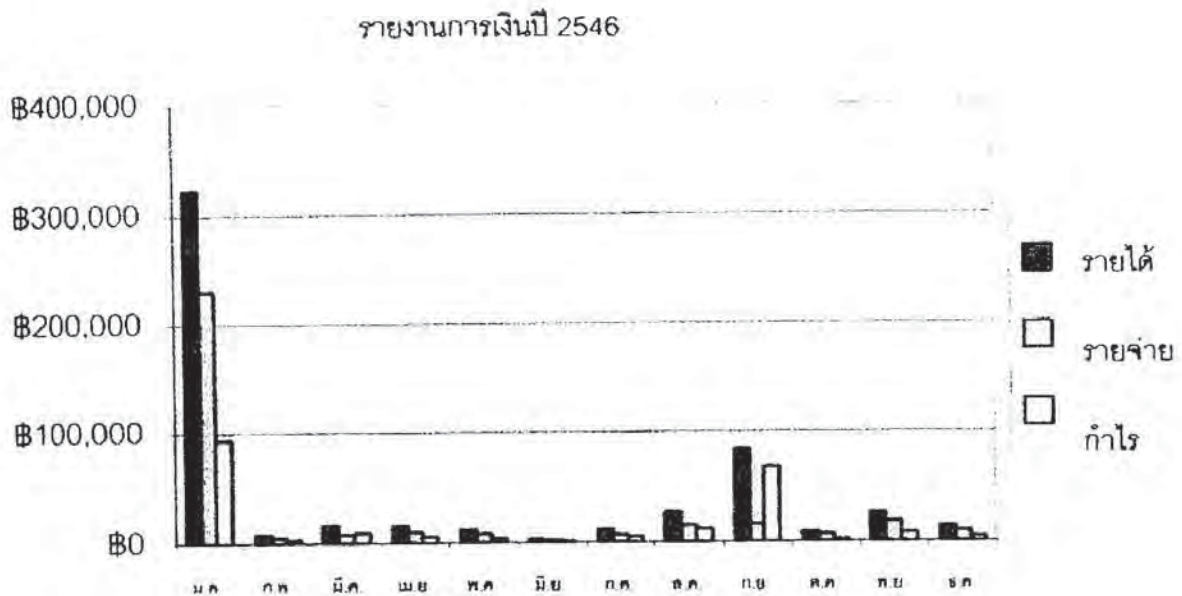
- มีการเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่บ่อย
- ขาดการจัดปรับแผนงานและบุคลากรให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป
- ขาดความมั่นคงในการทำงาน

ความพึงพอใจของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง

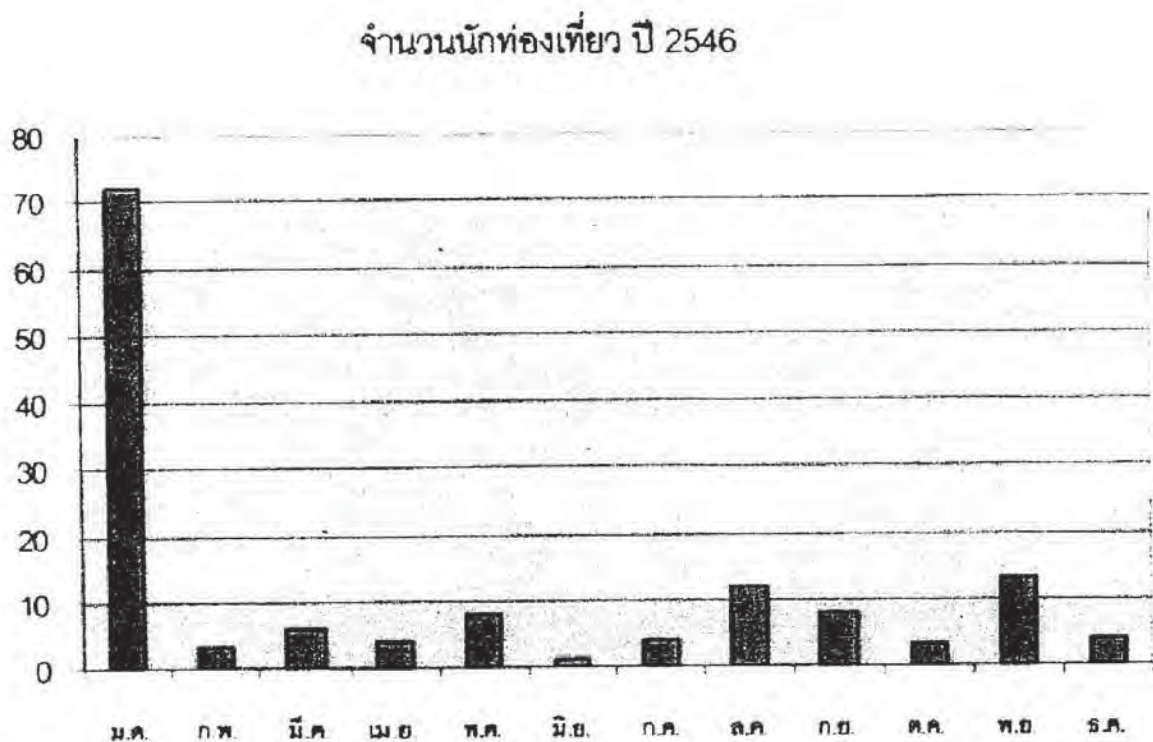
- นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ

กราฟแสดงรายงานการเงินปี 2546

กราฟแสดงจำนวนนักท่องเที่ยวปี 2546

(เดือนมกราคมมีจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้สูงเนื่องจากได้รับคณะลูกเสือโลกจากประเทศเยอรมัน)

ผลประกอบการแสดงถึงขีดความสามารถในการทำงานเรื่องการตลาดของ จอโกะ อีโคเทรค ยังต่ำอยู่ แม้ว่าจะมีหน้าร้านอยู่ในตัวเมือง และประชาสัมพันธ์ผ่านทางอินเทอร์เน็ต แต่นักท่องเที่ยวเข้ามาเฉลี่ยแล้วเพียง 10 คนต่อเดือน แต่หากมองไปที่หมู่บ้านจะพบว่ามีนักท่องเที่ยวเข้าไปพอสมควร โดยที่ไม่ผ่าน จอโกะ อีโคเทรค เมื่อเปรียบเทียบกับบริษัทอื่นจะมีช่วง High season และ Low season ในขณะที่จอโกะ อีโคเทรค และชุมชนมีนักท่องเที่ยวและผู้เยี่ยมชม บางครั้งเป็นกลุ่มศึกษา-ดูงาน ตลอดทั้งปี

ข้อสรุปจากการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การวางแผนงานของจอโกะ อีโคเทรค

วิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง SWOT JKET

จุดแข็ง (S) พื้นที่ CBT เป็นจุดขาย มี commitment ข้อตกลงร่วมกับชุมชนอย่างเหนียวแน่น มีประสบการณ์ (ไม่ได้เริ่มจาก 0)	จุดอ่อน (W) ไม่มีเงินทุน การจัดการไม่ดี เจ้าหน้าที่น้อย การตลาด
โอกาส (O) มีสินค้าตัวใหม่ๆ ภาพลักษณ์ดี มีสินค้าหัตถกรรม, มีพันธมิตร (ไกด์, รถเช่า, ชาวบ้าน, ชุมชน)	ความเสี่ยง (T) ภาษี การแข่งขัน

SO มี จุดแข็ง โอกาส : สำเร็จ, ทำต่อ

ST มี จุดแข็ง ความเสี่ยง : สำเร็จ, บริหารแบบระมัดระวัง

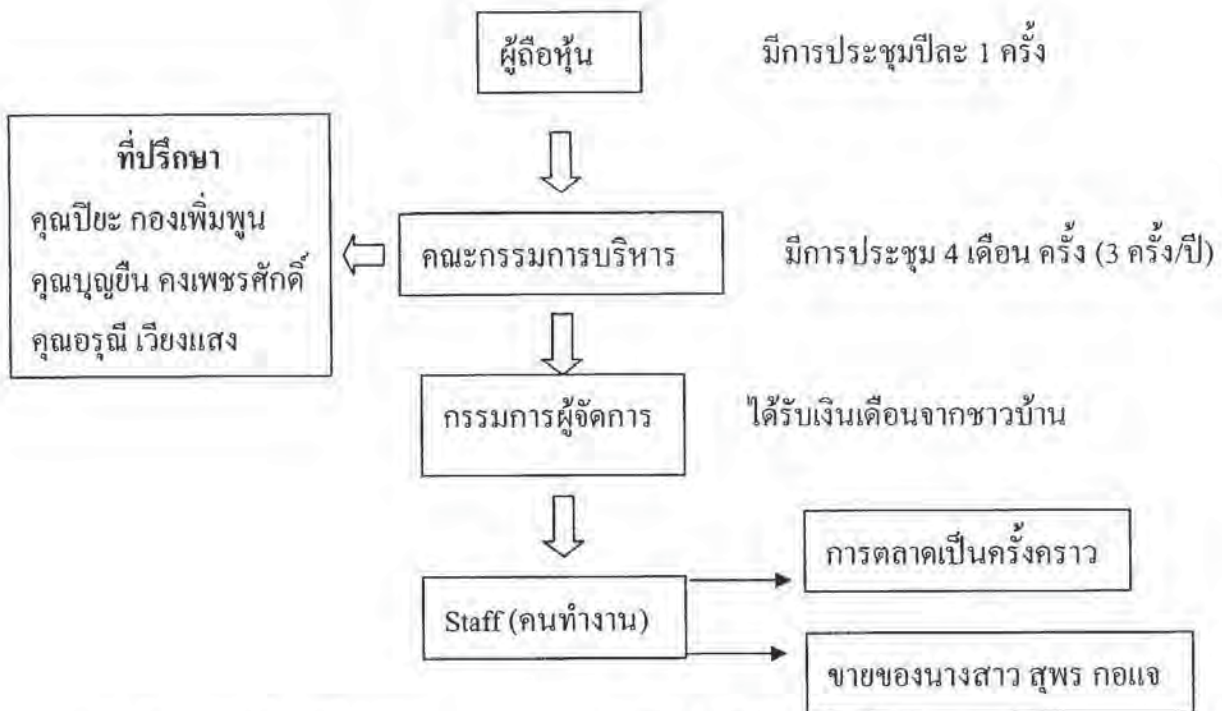
WO มี จุดอ่อน โอกาส:ปรับการบริหารจัดการ

WT มี จุดอ่อน ความเสี่ยง : หยุค

จากการวิเคราะห์ จอโกะ อีโคเทรคมี จุดอ่อน แต่ยังมีโอกาส จึงควรจะ ปรับการบริหารจัดการ โดย มติที่ประชุม ได้มีข้อเสนอการปรับโครงสร้างการบริหารจัดการ ดังนี้

โครงสร้างจอกะ อีโค เทอค

ประธานจอกะ อีโค เทอค

คุณ จารุพงษ์ กอแก้ว

รองประธานจอกะ อีโค เทอค

คุณ อาศรี ฉีโย

คณะกรรมการบริหาร

1. คุณ อาศรี ฉีโย
2. คุณ คำบือ ไพรชนานันท์
3. คุณ จารุพงษ์
4. คุณพิบูรณ์ศักดิ์
5. คุณวสันต์ บรรเลง
6. คุณทองเปลว

กรรมการผู้จัดการ

- นายศักดิ์ชัย เลิศมงคล

หน้าที่คณะกรรมการบริหาร

- อยู่ในวาระ 1 ปี
- กัดเลือกกรรมการผู้จัดการ
- กำกับดูแลผู้จัดการ

จากการดำเนินงานวิจัย พบว่า หลังการดำเนินงานในระยะที่ 1 เสร็จสิ้น และโครงการฯ ได้จัดส่งรายงานความก้าวหน้าฉบับที่ 1 ให้สกว.ภาค แล้วยังไม่สามารถดำเนินงานต่อในระยะที่สองได้นั้น เนื่องจากมีสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและส่งผลกระทบต่อชุมชนในพื้นที่ ชุมชนและทีมวิจัยจึงได้หยุดพักการดำเนินงานวิจัยไปช่วงหนึ่ง และตามที่ได้มีการขอยกเวลาดำเนินงาน ออกไปตั้งแต่ในช่วงวันที่ 1 พฤศจิกายน 2547 ถึง 30 ตุลาคม 2548 จนถึงบัดนี้โครงการยังไม่สามารถเริ่มดำเนินงานในระยะที่สองได้ ด้วยเงื่อนไขข้อจำกัดของทีมวิจัยหลักและสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่

จากที่ทีมวิจัยได้เข้าหารือกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2548 ที่ผ่านมา ตามแผนการดำเนินงานที่โครงการวิจัยได้เสนอในระยะที่สองนั้นเป็นแผนการดำเนินงานต่อเนื่องในระยะยาว ซึ่งในเนื้องานนั้นจะเป็นการดำเนินงานผ่านกิจกรรมโครงการหลักๆ ดังนี้

1. ประสานแผนงานด้านศูนย์ข้อมูล ศูนย์ประสานงานการตลาด และด้านการเชื่อมโยงเครือข่าย ในพื้นที่ด.ห้วยปูลิง ร่วมกับแผนงานของ อบต.ห้วยปูลิง ซึ่ง อบต.ได้มีแผนงานเพื่อรองรับการเสนอโครงการด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้อยู่แล้ว เคิมตามแผนการดำเนินงานได้เสนอขอใช้งบประมาณจาก สกว.เพื่อจัดกิจกรรมเวทีดังกล่าว แต่จากสถานการณ์ปัจจุบันที่เพิ่งมีการดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกอบต.ใหม่ ซึ่งยังไม่ได้มีการประกาศรับรองผลอย่างเป็นทางการ ทำให้การประสานงานเพื่อเสนอแผนดังกล่าวต้องเลื่อนออกไปซึ่งไม่สามารถดำเนินงานให้เสร็จทันภายใน ตุลาคม 2548
2. งานด้านการพัฒนาข้อมูลเพื่อการประชาสัมพันธ์ด้านการตลาดแผนกิจกรรมในส่วนนี้ ได้ถูกบรรจุอยู่ในแผนกิจกรรมหนึ่งของการดำเนินงานด้านเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ได้มีการจัดเวทีพูดคุยกันไปแล้วเมื่อปลายเดือนมิถุนายน 2548 ซึ่ง ทาง ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยว จ.มส. และ วิทยาลัยชุมชนฯ พร้อมให้การสนับสนุน
3. งานด้านการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในชุมชนเพื่อ การจัดการท่องเที่ยว และการตลาด เป็นแผนงานที่จะมีการดำเนินงานภายใต้กิจกรรมของเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จ.แม่ฮ่องสอน โดยมีหลายหน่วยงานพร้อมให้การสนับสนุน และมีการจัดทำแผนร่วมกันแล้วในเบื้องต้น ซึ่งจะจัดทำในรูปของหลักสูตรระยะสั้น โดยการสนับสนุนจากวิทยาลัยชุมชน และศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

โดยทั้ง 3 แผนหลักนั้น เป็นแผนการดำเนินงานต่อเนื่องในระยะยาวซึ่งคาดว่าจะไม่สามารถดำเนินงานให้เสร็จสิ้นได้ภายใน ตุลาคม 2548 นี้ จึงมีข้อสรุปร่วมกันว่า ในช่วงระยะเวลาที่เหลือเพียงสองเดือนกว่า คงไม่สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ทันตามแผนที่เสนอไป เนื่องจากส่วนใหญ่เป็น

กิจกรรมที่ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินงานต่อเนื่อง ทางโครงการวิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะขอ
 ดำเนินเพียงแต่กิจกรรมเดียวคือ การจัดเวทีเตรียมแผนชุมชนเพื่อจัดทำรายละเอียดแผนเสนอต่อ อบต.
 และจะสรุปผลการดำเนินงานปรับเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์ แคนใน ระยะที่ 1 โดยกิจกรรมต่างๆ ที่ได้
 กำหนดไว้ในแผนอื่นๆนั้นก็จะปรับเข้าสู่กิจกรรมโครงการต่างๆในพื้นที่ที่มีแผนรองรับอยู่แล้ว

แผนการดำเนินงานเพื่อทดลองหารูปแบบการจัดการตลาดการท่องเที่ยวโดยเครือข่ายชุมชน 4 หมู่บ้าน

1. กิจกรรมการศึกษารูปแบบศูนย์ข้อมูลเพื่อการเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวโดยเครือข่ายชุมชนห้วยปูลิง

วัตถุประสงค์	วิธีการดำเนินงาน	ผู้สนับสนุน
1. เพื่อศึกษาทดลองรูปแบบ โครงสร้าง การบริหารจัดการศูนย์ฯ 2. เพื่อศึกษาทดลองบทบาทของศูนย์ และคณะทำงาน 3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดทำข้อมูลที่จะ นำเสนอ - บริบทของชุมชน - ปฏิทินกิจกรรมวิถีชีวิตชุมชน - ข้อมูลองค์ความรู้ภูมิปัญญาและ วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน - ข้อมูลความรู้ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว - ข้อมูลกฎระเบียบของชุมชน	1. ประชุมจัดทำรายละเอียดแผนการ ปรับปรุง พัฒนา และรูปแบบการบริหาร จัดการ ร่วมกับเครือข่าย 4 หมู่บ้าน 2. ตัวแทนคณะทำงานเครือข่าย ประสานงานกับ อบต. 3. จัดเวทีหารือแนวทางการเสนอแผนการ ดำเนินงานร่วมกับ อบต. 4. การจัดทำข้อมูลดำเนินงานร่วมกับ แผนการดำเนินงาน โครงการลาน วัฒนธรรม และแผนงานเครือข่ายการ ท่องเที่ยว โดยชุมชนจ.แม่ฮ่องสอน	1. ในระยะแรกใช้ งบประมาณจาก สกว. ในการดำเนินงาน ประสานงานกับ อบต. 2. ใช้งบประมาณจาก อบต. ในการสนับสนุน กิจกรรมการ ดำเนินงานในระยะยาว

2. กิจกรรมการศึกษารูปแบบการจัดการหน่วยบริการและประสานงานการท่องเที่ยวของเครือข่ายชุมชน

แผนกิจกรรม	วิธีการดำเนินงาน	ผู้สนับสนุน
1. การศึกษาความเหมาะสมของ สถานที่/จุดบริการ 2. การศึกษาคุณสมบัติ ความเหมาะสม ของบุคลากร (คน) ที่จะทำหน้าที่ ณ จุด บริการ และประสานงานการท่องเที่ยว	1. ประชุมจัดทำรายละเอียดแผนการ ดำเนินงานร่วมเครือข่าย 4 หมู่บ้าน 2. ตัวแทนคณะทำงานเครือข่าย ประสานงานกับ อบต. 3. จัดเวทีหารือแนวทางการเสนอ	1. ในระยะแรกใช้ งบประมาณจาก สกว. ในการดำเนินงาน ประสานงานกับ อบต. 2. ใช้งบประมาณจาก

<p>3.การทดลองรูปแบบวิธีการติดต่อสื่อสารในการประสานงานเพื่อจัดการท่องเที่ยว</p> <p>4.การจัดทำข้อมูลเพื่อการประชาสัมพันธ์และการตลาด</p>	<p>แผนการดำเนินงานร่วมกับ อบต.</p> <p>4.เสนอข้อมูลเพื่อการประชาสัมพันธ์ต่อศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยว จ.มส.</p>	<p>อบต.ในการสนับสนุนกิจกรรมการดำเนินงานในระยะยาว</p> <p>3. ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยว จ.มส.</p>
---	---	--

3. กิจกรรมการศึกษากระบวนการจัดการและการเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยว

แผนกิจกรรม	วิธีการดำเนินงาน	ผู้สนับสนุน
<p>1. การจัดการเพื่อเชื่อมโยงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการจัดการตลาดของเครือข่าย 4 หมู่บ้าน</p> <p>2. การเชื่อมโยงการเรียนรู้ด้านการจัดการตลาดสู่เครือข่ายชุมชนจัดการท่องเที่ยว 11 หมู่บ้าน</p> <p>3.การเชื่อมโยงการเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายการจัดการทรัพยากรตำบลห้วยปูลิง</p>	<p>1. ประชุมจัดทำรายละเอียดแผนการดำเนินงานร่วมเครือข่าย 4 หมู่บ้าน</p> <p>2. ตัวแทนคณะทำงานเครือข่ายประสานงานกับ อบต.</p> <p>3.จัดเวทีหารือแนวทางการเสนอแผนการดำเนินงานร่วมกับ อบต.</p>	<p>1.ในระยะแรกใช้งบประมาณจาก สกว. ในการดำเนินงานประสานงานกับ อบต.</p> <p>2.ใช้งบประมาณจาก อบต.ในการสนับสนุนกิจกรรมการดำเนินงานในระยะยาว</p>

4. กิจกรรมการศึกษาและพัฒนาศักยภาพบุคลากรในชุมชนเพื่อรองรับการจัดการด้านการตลาดท่องเที่ยวของชุมชน

แผนกิจกรรม	วิธีการดำเนินงาน	ผู้สนับสนุน
<p>1. การพัฒนาทักษะความรู้ในการการผลิตสื่อ</p> <p>2. การพัฒนาทักษะความรู้ทางด้านภาษา</p> <p>3. การพัฒนาทักษะความรู้ในการเป็นไกด์ชุมชน และนักสื่อความหมาย</p>	<p>จัดทำแผนงาน โครงการผ่านเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จ.มส.</p> <p>เสนอต่อวิทยาลัยชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน และ ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวฯ เพื่อเปิดหลักสูตรระยะสั้น</p>	<p>วิทยาลัยชุมชน และ ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวจ.มส.</p>

บทที่ 4 สรุปผลการดำเนินงาน

1. เครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โชนห้วยปูลิง

การตัดสินใจที่จะรวมกลุ่มกันจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ 4 หมู่บ้านในพื้นที่ตำบลห้วยปูลิงนั้นเกิดจากการวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนที่ทำให้ชาวบ้านเข้าใจถึงศักยภาพและข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่า ที่แม้จะสามารถพึ่งพาอาศัยทรัพยากรจากป่าเพื่อการดำรงชีพได้ แต่ภายใต้ภาวะความเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบันทำให้ชาวบ้านมีความขาดแคลนรายได้ เพื่อการส่งลูกหลานไปเรียนหนังสือ และเพื่อการรักษาพยาบาล ในขณะที่การผลิตทางการเกษตรก็มีข้อจำกัดอย่างมาก เพราะหากขยายพื้นที่ก็เท่ากับจะต้องทำลายป่าเพิ่มขึ้น ชาวบ้านยังพบว่าหมู่บ้านของตนเองมีทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างหลากหลายที่คนภายนอกให้ความสนใจ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการร่วมกันนั้นน่าจะเป็นทางเลือกในการเพิ่มพูนรายได้ โดยเห็นว่าหากความอุดมสมบูรณ์และความงามของธรรมชาติและระบบนิเวศ ตลอดจนวัฒนธรรมของชุมชนสามารถเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวได้ ก็จะทำให้ชุมชนเพิ่มพูนความสำคัญในการรักษาระบบนิเวศ รวมทั้งวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของท้องถิ่นมากขึ้น พร้อมกันนั้นยังได้ใช้การท่องเที่ยวเป็นช่องทางในการเผยแพร่ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่คนภายนอกเรื่องความผูกพันของคนกับป่า วิถีชีวิตและบทบาทการอนุรักษ์ของชาวบ้านที่ทำให้ผืนป่าอุดมสมบูรณ์ ยังประโยชน์แก่ชุมชนที่ดูแลรักษาป่าและระบบนิเวศโดยรวม

การดำเนินกิจกรรมการปฏิบัติการเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างถูกจัดวางอย่างเป็นขั้นตอน ภายใต้การสนับสนุนจากพี่เลี้ยงภายนอก เริ่มตั้งแต่การศึกษาศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนในด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม และทรัพยากรคนและกลุ่มคนเมื่อค้นพบศักยภาพแล้ว จึงนำเอาศักยภาพขึ้นมาวางแผนในการพัฒนา ทั้งเรื่องการรวมกลุ่ม การบริหารจัดการ และการกำหนดเนื้อหากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน จากนั้นจึงระดมกำลังกันพัฒนาระบบต่าง ๆ ในชุมชนผ่านการฝึกอบรมและการปฏิบัติการร่วมกัน เช่น การปรับปรุงกายภาพและความสะอาดภายในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นบ้านเรือน ห้องน้ำ ห้องนอน ห้องครัว ทางเดิน ศาลา การกำจัดขยะ ฯลฯ ไปจนถึงการปรับปรุงเส้นทางเดินป่า เพื่อศึกษาธรรมชาติ การฝึกอบรมการสื่อความหมาย ธรรมชาติและวัฒนธรรม การผลิตและการปรุงอาหาร การต้อนรับผู้มาเยือน พฤติกรรมนักท่องเที่ยว การทำบัญชี การกำหนดกฎเกณฑ์และกติกาต่าง ๆ การดูแลรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนการจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นร่วมกัน ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันทั้ง 4 หมู่บ้าน ทั้งนี้เนื่องจาก

- 1) วิถีชีวิตของชุมชนใกล้เคียงกัน (ชุมชนปกากะญอ) ถึงแม้จะนับถือศาสนาที่ต่างกัน แต่รูปแบบการดำรงชีวิตแทบจะไม่ต่างกัน

- 2) เจื้อนใจของสภาพทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ที่เหมือนกัน
- 3) มีการดำเนินงาน ในลักษณะของการเชื่อมกันเป็นเครือข่ายในเรื่องของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมาก่อนอยู่แล้ว (มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง)
- 4) การจัดการท่องเที่ยวเริ่มจากที่บ้านห้วยฮี้เป็นบ้านนำร่องในการทดลอง และอีกสามหมู่บ้านได้อาศัยการเรียนรู้จากบทเรียนของบ้านห้วยฮี้มาปรับเพื่อดำเนินการในบ้านของตนเอง

ผลกระทบในทางดีที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยว

- 1) เพิ่มพูนรายได้แก่ชุมชน จาก การบริการที่พักแบบ Home Stay, ค่าอาหาร, ค่านำเที่ยว, การขายผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน
- 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายผลประโยชน์ (ชุมชนได้รับประโยชน์จากการจัดแบ่งรายได้เพื่อพัฒนาหมู่บ้าน) ถึงแม้ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มจัดการท่องเที่ยวทุกครัวเรือน
- 3) การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ บทบาทของชาวบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เริ่มเป็นที่ประจักษ์และเข้าใจในหมู่คนที่มาท่องเที่ยวในหมู่บ้านมากขึ้น
- 4) การรักษาและฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น การที่นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดกับชาวบ้าน ยิ่งตอกย้ำให้เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนผ่านเรื่องราวการใช้ชีวิตและความสัมพันธ์กับธรรมชาติมากขึ้น
- 5) เชื่อมความเข้าใจกันของคนในสังคม การพิสูจน์ให้เห็นว่าชาวบ้านสามารถอยู่ร่วมกับป่าและยังสามารถช่วยรักษาทรัพยากรป่าไม้ไว้ได้ เพียงแต่ต้องได้รับการสนับสนุนอย่างเหมาะสม

ปัญหาและอุปสรรค

ปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคตมาจากปัจจัยหลายด้านด้วยกัน กล่าวคือ

- 1) การปรับตัวของชุมชนต่อกระแสเรื่องการบริโภคที่กำลังคืบคลานเข้าสู่ชุมชน ส่งผลให้เกิดความต้องการบริโภคที่ฟุ่มเฟือยและฟุ้งพาทายนอกมากขึ้น ในขณะที่ฐานชีวิตดั้งเดิมมีการพึ่งตนเองค่อนข้างสูง
- 2) การไม่ได้รับการบริการขั้นพื้นฐานที่เพียงพอจากรัฐ เช่น การศึกษา สุขภาพ ฯลฯ ทำให้ต้องชวนช่วยหารายได้ให้มากขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันในชีวิต
- 3) ความไม่มั่นคงเรื่องการอยู่อาศัยในเขตป่า ทำให้ขาดความมั่นใจในการดำรงชีวิต พยายามหาทางเลือกด้านอาชีพนอกหมู่บ้าน
- 4) กิจกรรมการท่องเที่ยวจำเป็นต้องพึ่งพาการทำตลาดจากภายนอก และกลุ่มเป้าหมายที่สนใจการท่องเที่ยวลักษณะนี้ยังมีจำนวนจำกัด ทำให้ไม่สามารถคาดการณ์และวางแผน

รองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างสอดคล้องกับความพร้อมของชุมชนและความเหมาะสมกับสภาพธรรมชาติที่สามารถรองรับได้

- 5) การติดต่อประสานงานมีอุปสรรคล่าช้า (เป็นข้อจำกัดที่ต้องพัฒนาปรับปรุง)
- 6) ขาดทักษะในเรื่องภาษา
- 7) การไม่ยอมรับสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร ทำให้ชาวบ้านขาดโอกาสในการพัฒนาองค์กรเพื่อจัดการกับบุคคลภายนอกที่เข้ามาทำลายทรัพยากรของชุมชน ในทำนองเดียวกันเรื่องการท่องเที่ยว กฎกติกาของชุมชน ไม่สามารถมีข้อห้ามหรือบทลงโทษแก่บุคคลที่ไม่ยอมรับกฎระเบียบได้ เช่น ช่วงเวลาที่เหมาะสม จำนวนนักท่องเที่ยว จำนวนครั้ง ถึงที่ควรทำหรือไม่ควรทำ ฯลฯ การท่องเที่ยวยังคงดำเนินไปได้อย่างเสรี โดยที่ชุมชนไม่มีอำนาจทางกฎหมายที่จะกำหนดกฎเกณฑ์และสร้างบทลงโทษได้ด้วยตนเอง

สรุปเป้าหมายด้านการท่องเที่ยวของ 4 หมู่บ้าน

บ้านห้วยอี - บ้านน้ำสู

1. เพื่อเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต , วัฒนธรรม , ประเพณี อย่างยั่งยืน
2. มีการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีของชนเผ่าและมีการอนุรักษ์สืบทอด เพื่อให้ลูกหลานได้เรียนรู้ต่อไปในอนาคต
3. เพื่อให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนรวมถึงนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ถึงวัฒนธรรมประเพณีที่สืบผ่านออกไปในรูปแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. เพื่อเป็นรายได้เสริมให้แก่ชุมชน เช่น เป็นค่าใช้จ่ายในด้านการศึกษา

บ้านห้วยตองก้อ

1. เพื่อเผยแพร่วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาและจารีตประเพณีของชนเผ่าออกสู่สายตาภายนอก
2. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนความรู้กับบุคคลภายนอกพื้นที่
3. เพื่อให้คนรุ่นเข้าใจวัฒนธรรมประเพณี
4. มีการจัดการพื้นที่ต่าง ๆ ได้ชัดเจน
5. มีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การละเล่นของชนเผ่า เช่น การฟ้อนดาบ, การตีมีด, ตีดาบ
6. เพื่อเป็นอาชีพเสริม

บ้านห้วยกุ่ม

1. ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตคนอยู่กับป่าและเผยแพร่วิถีชีวิต วัฒนธรรมของป่าแก่ผู้อื่น

2. เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของบรรพบุรุษ (ช่วงวิถีชีวิตที่ผ่านมาของชนรุ่นก่อน)
3. มีการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
4. มีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว

เป้าหมายโดยรวมของทั้ง 4 หมู่บ้าน

1. เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต, วัฒนธรรม, ประเพณีของชุมชนอย่างยั่งยืน
2. เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และเข้าใจเพื่อเป็นสืบทอดต่อไปในอนาคต
3. เพื่อเผยแพร่ให้คนภายนอก (นักท่องเที่ยว, หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน) เข้าใจ วิถีชีวิต วัฒนธรรม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
4. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนภายนอกพื้นที่เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับชุมชน

แผนกิจกรรมพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนทั้ง 4 หมู่บ้าน

1. บ้านห้วยฮี้

แผนงาน/กิจกรรม	ขั้นตอน / วิธีการทำงาน	แหล่งงบประมาณ	ผู้รับผิดชอบ
1. การเพาะขยายพันธุ์กล้วยไม้ สร้างแหล่งกล้วยไม้ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติ	จัดทำกิจกรรมเพาะพันธุ์กล้วยไม้และคืนกล้วยไม้สู่แหล่งธรรมชาติ	เสนอโครงการต่อ อบต. ห้วยปูลิง	คณะกรรมการหมู่บ้าน
2. การพัฒนาเส้นทางเดินป่า	ขอหน่วยงานสนับสนุนงบค่าอาหาร	ใช้แรงงานชาวบ้าน	ชาวบ้าน
3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน	การออกแบบการจักสานและการทอผ้า การแปรรูปอาหาร	เสนอโครงการต่อ อบต. ห้วยปูลิง	คณะกรรมการหมู่บ้าน

2. บ้านห้วยกุ่ม

แผนงาน/กิจกรรม	ขั้นตอน / วิธีการทำงาน	แหล่งงบประมาณ	ผู้รับผิดชอบ
1. การพัฒนาข้อมูลท่องเที่ยว	แผ่นพับ ปฏิทินกิจกรรม	เสนอโครงการต่อ อบต. อบจ. กทท.	คณะกรรมการ หมู่บ้าน
2. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	ปรับปรุงทางเดินเข้าสู่แหล่ง ท่องเที่ยว	ใช้แรงงาน ชาวบ้าน	ชาวบ้าน
3. การ พัฒนาการ ใช้ภาษา เพื่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยว	เรียนรู้ภาษา และการอบรมสื่อ ความหมาย	ประสานงานกับ วิทยาลัยชุมชน	คณะกรรมการ หมู่บ้าน
4. การฟื้นฟูภูมิปัญญา ท้องถิ่น	- การทอผ้า การย้อมสี ธรรมชาติ การแต่งกาย การจัก สาน	เสนอโครงการต่อ อบต.	คณะกรรมการ หมู่บ้าน

3. ห้วยตองก้อ

แผนงาน/กิจกรรม	ขั้นตอน / วิธีการทำงาน	แหล่งงบประมาณ	ผู้รับผิดชอบ
1. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และข้อมูลการท่องเที่ยว	-ปรับปรุงเส้นทางเดิน -จัดทำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยว -จัดทำแผ่นพับ แผนที่แหล่ง ท่องเที่ยว	เสนอโครงการต่อ อบต. ห้วยปูลิง	คณะกรรมการ หมู่บ้าน
2. การพัฒนาฟื้นฟูภูมิปัญญา ท้องถิ่น	-การถ่ายทอดเนื้อหา บทเพลง -การถ่ายทอดนิทาน คำานาน -การฟ้อนดาบ	ใช้แรงงาน ชาวบ้าน	คณะกรรมการ หมู่บ้าน
3. การส่งเสริมฟื้นฟู ปัญหา	-การตีเหล็ก ทำเครื่องใช้ใน ครัวเรือน การตีดาบ -การแปรรูปอาหาร สมุนไพร	เสนอโครงการต่อ อบต. ห้วยปูลิง	คณะกรรมการ หมู่บ้าน
4. การพัฒนาวิถีชีวิต	- การพัฒนาความรู้ด้านการใช้ ภาษา การจักสาน ทอผ้า	เสนอโครงการต่อ อบต. ห้วยปูลิง	คณะกรรมการ หมู่บ้าน

4. บ้านน้ำอุทัยใจ

แผนงาน/กิจกรรม	ขั้นตอน / วิธีการทำงาน	แหล่งงบประมาณ	ผู้รับผิดชอบ
1. การพัฒนาข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว	แผ่นพับ ข้อมูล เส้นทาง	เสนอโครงการต่อ อบต. ห้วยปูลิง	คณะกรรมการหมู่บ้าน
2. การพัฒนาศักยภาพการสื่อความหมาย	การอบรมผู้นำการสื่อความหมาย	เสนอโครงการต่อ อบต. ห้วยปูลิง	คณะกรรมการหมู่บ้าน
3. การพัฒนาจุดรับนักท่องเที่ยวในหมู่บ้าน	-ปรับปรุงทางเดินในหมู่บ้าน -ปรับปรุงศาลาพักนักท่องเที่ยว	เสนอโครงการต่อ อบต. ห้วยปูลิง	คณะกรรมการหมู่บ้าน

บทเรียนการดำเนินงานของ จอโกะ อีโคเทรค

จอโกะอีโคเทรค ทำงานด้านการท่องเที่ยวโดยเน้นหนักด้านการสนับสนุนการตลาดให้กับชุมชนในเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น ทำโปรแกรมทัวร์ การขายผลิตภัณฑ์ชุมชน และการเป็นศูนย์กลางการติดต่อประสานงานและให้ข้อมูล ระหว่างชุมชนที่ทำเรื่อง CBT กับผู้สนใจทุกๆ ไปไม่ว่าจะเป็น นักท่องเที่ยว นักธุรกิจ นักวิชาการ หน่วยงานราชการ

บทบาทจอโกะที่ผ่านมา

- 1) เป็นบริษัททัวร์ทางเลือกในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ไม่หวังผลกำไรสูงสุดเป็นตัวเงิน แต่เน้นงานพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบการจัดการ โดยชาวบ้าน และ โยงถึงการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากร
- 2) เป็นงานระดมทุนของ โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม ในรูปแบบของการสนับสนุนงาน CBT ด้านการตลาดเพื่อชุมชน
- 3) เป็นตุ๊กตาให้บริษัททัวร์ในแม่ฮ่องสอนได้คำนึงถึงการเคารพในกติกา และการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะ ห้วยอี ซึ่งถือเป็นพื้นที่นำร่องของการทำ CBT
- 4) ให้ชุมชนเป็นเจ้าของ โดยการให้เป็นคณะกรรมการบริหาร และเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่

สรุปข้อเด่นของจอโกะ อีโคเทรค

- 1) มีทุนอยู่แล้ว ในที่นี้หมายถึงทุนทางประสบการณ์, ทุนทางภาพลักษณ์ ชื่อเสียง ซึ่งถ้าหากถือเป็นการลงทุนทำธุรกิจแล้วนี่ เป็นข้อได้เปรียบที่ต้องลงทุนสูงและยากด้วย การมี การสร้างภาพลักษณ์เอกลักษณ์ให้เกิดขึ้นในการทำธุรกิจนั้นต้องลงทุนแพงมาก ค่าคิดแพง
- 2) จอโกะ อีโคเทรค มีคอนเน็คชั่นที่ดีกับ องค์กรระดับอินเตอร์อย่างเช่น REST และองค์กรอื่นที่ได้มีการทำงานในโทนเดียวกัน ทั้งในและต่างประเทศ นี่ก็คือข้อได้เปรียบอีกตัว

- 3) จอ โกะ อีโคเทค เป็นตัวแทนเสริมงานขององค์กรแม่ โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม เสมือนหนึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนประชาสัมพันธ์สื่อเชิงบวกซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายหลักของ องค์กร ในรูปแบบใหม่และได้เนวร่วมในการสร้างความเข้าใจในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับ ชาวบ้านจากนโยบายของภาครัฐ ทำหน้าที่สื่อภาคประชาชนได้อย่างภาคภูมิใจ

สรุปข้อดีของ จอ โกะ

- 1) งานโดยรูปแบบของจอ โกะเป็นเรื่องใหญ่มากซึ่งยากต่อการเข้าใจของทุกคน
- 2) ประสบการณ์การบริหารงาน ของพนักงานยังไม่มากพอ
- 3) ทุนที่เป็นเงินบริหาน้อยไป ทำให้สภาพคล่องในการบริหารจัดการไม่มี ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจ
- 4) ใจต่อการบริหารจัดการที่รับชอบ ความไม่มั่นคงทางการเงินส่งผลต่ออารมณ์ ความมั่นคง ทางการเงินในการลงทุนธุรกิจมีผลต่อการพัฒนางาน รวมถึงคนทำงานที่มีน้อยไปด้วย
- 5) ค่าใช้จ่ายสูง รายได้ต่ำ เนื่องจากไม่ทุนในการลงทุนเรื่องรถ รถ และ ใค้ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญใน
- 6) การที่ต้องมีทุนต่อยอด และสร้างกำไร ในการบริหารจัดการ

สรุปเป้าหมายร่วมของเครือข่าย 4 หมู่บ้าน เพื่อการจัดการตลาด การท่องเที่ยว

- 1) ให้เป็นการจัดการ โดยการมีส่วนร่วม ของทั้ง 4 หมู่บ้านที่เหมาะสม
- 2) ชุมชนสามารถเชื่อมต่อกับบริษัทท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการ ท่องเที่ยวได้ด้วยตัวเอง
- 3) มีการประชาสัมพันธ์ มีสื่อที่เหมาะสม มีโครงสร้างการจัดการที่ชัดเจน
- 4) เพื่อเป็นช่องทางตลาด ให้กับกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มผลิตภัณฑ์ พื้นบ้านและอื่นๆซึ่ง สามารถไปสู่การพัฒนาคุณภาพต่อไป
- 5) เพื่อให้เกิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ในด้านการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนเครือข่าย 4 หมู่บ้าน

สรุปข้อเสนอแผนการดำเนินงานเพื่อการจัดการตลาดเครือข่ายการท่องเที่ยวฯ

แผนกิจกรรมที่ 1 การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยว 4 หมู่บ้าน/ประสานงานการท่องเที่ยว

แผน/กิจกรรม	รายละเอียด/ขั้นตอน	งบประมาณ	หน่วยงานสนับสนุน
1. พัฒนา/ปรับปรุงศูนย์ ประสานงานการ ท่องเที่ยว 4 หมู่บ้าน (บ้านห้วยอี)	1.ปรับปรุงรูปทัศน		
	-ห้องชมสินค้าผลิตภัณฑ์ ระหว่าง	5,000 บาท	เสนอแผนต่อ อบต. ห้วยปูลิง
	4 หมู่บ้าน/ค่าอาหาร/ค่าวัสดุ		
	-ไฟ / แบต / แสงอาทิตย์	100,000บาท	
	-เสื้อ/จำนวน 30 ผืน	4,000บาท	
	-โต๊ะทำงาน / จำนวน 2 ชุด	3,000บาท	

- ทำข้อมูลที่จะเสนอให้กับบริษัททัวร์ต่าง ๆ
- ประสานงานกันระหว่าง 4 หมู่บ้าน
- เป็นศูนย์กลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างหมู่บ้านกับบริษัททัวร์ หน่วยงาน องค์กร ต่างๆ

ประเด็นการศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการที่เหมาะสม

1. การศึกษารูปแบบ โครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์ฯ
2. การศึกษาบทบาทของศูนย์และคณะทำงาน
3. การศึกษาแนวทางการจัดทำข้อมูลที่จะนำเสนอ

แผนกิจกรรมที่ 2 การจัดทำข้อมูล

ข้อมูลภายในศูนย์ (ในรูปแบบแผ่นชาร์ต, เอกสาร, ผังปฏิทิน, ผังรูปภาพ, แผนที่ อื่นๆ)

1. ข้อมูลแผนที่ การท่องเที่ยวแต่ละหมู่บ้าน และที่เชื่อม โยง 4 หมู่บ้าน
2. ข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนประเพณีวิถีชีวิตเช่นการย้อมผ้าสีธรรมชาติมีวิธีการอย่างไร วิธีประเพณีมัดมือเป็นอย่างไร
3. ปฏิทินวิถีชีวิต การเพาะปลูก การตีเหล็ก
4. ข้อมูลกิจกรรมชุมชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการป่าชุมชนอย่างไร
5. กฎระเบียบหมู่บ้าน/การจัดการท่องเที่ยว
6. ทำเนียบข้อมูลบริษัททัวร์ หน่วยงานองค์กรที่สนับสนุนการท่องเที่ยวและการตลาด ชื่อที่อยู่ติดต่อ

ข้อมูลนำเสนอบริษัททัวร์/หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการตลาดการท่องเที่ยว

1. ข้อมูล โปรแกรมทัวร์ของแต่ละหมู่บ้าน อาจจะจัดเป็น ตามจำนวนวันกับเส้นทาง และ กิจกรรมการท่องเที่ยว ตามฤดูกาล หรือให้เลือกตามใจชอบเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวบาง แหล่ง บางกิจกรรม
2. เงื่อนไข กฎระเบียบของชุมชนเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว 4 หมู่บ้าน
3. ข้อมูลเผยแพร่วัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชาวปกากะญอห้วยปูลิง และ ผลิตภัณฑ์/สินค้าชุมชน
4. รูปแบบวิธีการประสานงานการติดต่อกับชุมชน

กลุ่มเป้าหมายที่จะนำเสนอข้อมูล

1. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
2. บริษัททัวร์เมิงไต

3. โรงแรมพานอรามา
4. ร้านอาหารไบเฟริน
5. อุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุริน
6. โรงแรมปิยะเกสเฮาส์
7. REST
8. บริษัทกรีนทัวร์
9. กกท.
10. โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน
11. สกว.
12. องค์การส่วนบริหารตำบลห้วยปูลิง
13. องค์การบริหารส่วนจังหวัด

แผนกิจกรรม	พื้นที่เป้าหมาย	ผู้รับผิดชอบ
3. จัดทำเอกสาร แผ่นพับ เผยแพร่ข้อมูล การท่องเที่ยว 4 หมู่บ้าน	4 หมู่บ้าน ห้วยตองก้อ ห้วยสี ห้วยกุ่ม น้ำฮวยใจ	คณะกรรมการ CBT ต. ห้วยปูลิง

แผนกิจกรรมที่ 3 การพัฒนาศักยภาพ บุคลากร

1. พัฒนาทักษะการติดต่อสื่อสารภาษา

ชื่อหมู่บ้าน	รายชื่อผู้สนใจจะพัฒนา
บ้านห้วยสี	1. นายไมตรี ฉิโย 2. นายสุพจน์ กวางทู
บ้านห้วยกุ่ม	1. นายสุเทพ ชะโพ 2. นายสนใจ กอแจ 3. นางสาวสุพร กอแจ
บ้านห้วยตองก้อ	ยังไม่กำหนดตัวคน
บ้านน้ำฮวย	ยังไม่กำหนดตัวคน

2. พัฒนาทักษะในการผลิตสื่อ การบันทึก การถ่ายรูป
3. พัฒนาทักษะ ความรู้ในการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ สินค้าชุมชน

4. พัฒนาทักษะในการเป็นวิทยากรชุมชน การถ่ายทอดองค์ความรู้ เพื่อพัฒนาไปสู่การเป็นพื้นที่แหล่งเรียนรู้ การจัดฝึกอบรม ศึกษาดูงานในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แผนกิจกรรมที่ 4 การนำเสนอและแลกเปลี่ยนบทเรียนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเครือข่ายฯ

แผนกิจกรรม	พื้นที่เป้าหมาย	ผู้รับผิดชอบ
4. จัดนำเสนอบทเรียนการจัดการท่องเที่ยว 4 หมู่บ้าน	4 หมู่บ้าน ห้วยคองกือ ห้วยสี ห้วยกุ่ม น้ำฮูหายใจ	คณะกรรมการ CBT ต.ห้วยปูลิง

บรรณานุกรม

พจนานุกรม. 2547. รายงานการประเมินผลการดำเนินงานในรอบปี เมษายน 2546 – มีนาคม 2547 โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าย ออังก์การฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม

รายงานสรุปเวที ชนเผ่ากับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ระหว่างวันที่ 10-11 กุมภาพันธ์ 2548 โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน